Saulius
Tomas
KONDROTAS

KENTAURO HERBO GIMINĖ

Saulius
Tomas
KONDROTAS

KENTAURO HERBO GIMINĖ

APSAKYMAI IR APYSAKOS

VILNIUS, „PERIODIKA“ 1989

BBK 84L7-44
Ko-206

„NEMUNO" žurnalo biblioteka. Pradėta leisti 1988 metais.

Viršelyje — dail. Romo Pakėno darbas „Priesaika"

K $\frac{4702390201-050}{M857(08)-89}$ Neskelbta—89

© „Periodikos" laikraščių ir žurnalų susivienijimas, 1989

SENAS NAMAS

Šlapi, aplyti kaštonai, gatvė, lygi, tiesi ir ilga, kurioje nematyti nei žmogaus, nei šuns, nei sužvarbusios lietuje katės. Toks vasaros rytas, kai aušta, bet dangus debesuotas, apniukęs ir vos vos krapnoja, kai naktį girdėjai šniokščiant lietų, o dabar kvepia drėgna žeme, sliekais ir jazminais. Žolė už metalinių, surūdijusių tvoros virbų šlapia ir aštri. Ir rodosi, jog tuoj iš miglos tolumoje iškils žmogus, einantis asfaltu, tarytum bristų per žolę, ir bus vienišas tame keistame, vaiskaus rūko pilname pasaulyje.

Taip turbūt atrodžiau aš, ankstų rytą atsiradęs dar tebemiegančioje gatvėje.

Namas, kurio ieškojau, stovėjo kiek atokiau nuo šaligatvio, buvo apaugęs švelniai raudonomis gebenėmis, į jį vedė alėja, prasidedanti ties metaliniais, kažkada baltais vartais.

Kurį laiką vaikštinėjau šaligatviu pirmyn ir atgal, vildamasis, jog kokiame nors iš aplinkinių namų pastebėsiu bent menkiausią bruzdesį, liudijantį, jog žmonės bunda, ir tuomet nebus nepatogu atverti tuos senus geležinius vartus.

Tyliai šiugždėdamas padangomis, migloje pravažiavo pieno furgonas. Vėl tyla ir ramybė. Aš sustojau, atsirėmiau į rasotą metalinį stulpą ir užsidegiau cigaretę. Tabako dūmas ištirpo ore. Vis dar nedrįsau įeiti pro vartus į tiesią šiaurą alėją. Nuo kaštonų krito lašai.

Atsirėmęs į stulpą, laukiau, kol galėsiu lengvu stumtelėjimu atverti vartelius ir alėja nužingsniuoti iki namo. Cigaretė turėjo padėti laukti. Metalo šaltis prasiskverbė pro drėgną apsiausto audeklą, nuo skrybėlės kraštų lašnojo vanduo. Cigaretė sumirko ir iš baltos tapo geltona, bet žarija vis tiek sulig kiekvienu dūmu vis labiau artėjo prie šlapių pirštų.

Kartkarčiais apsidairydavau, tačiau tiek aplinkiniuose namuose, tiek alėjoje buvo tuščia ir nejudru.

Atvažiavau čia šiandien rytą, auštant, nes norėjau pirkti tą namą. Vakarykščiame laikraštyje vėl buvo skelbta apie ketinimą jį parduoti. Buvo ir užvakarykščiame, ir daugelyje ankstesnių numerių. Namo niekas nepirko. O jis buvo tikrai neblogas. Dar prieš mėnesį aš palengva pravažiavau išilgai gatvės, norėdamas pažvelgti į jį. Tuomet man dar jo nereikėjo, tik buvo smalsu, koks gi tasai namas, kurį visi taip atkakliai vengia pirkti? Jau tada jis buvo visai toks, kaip dabar: dviaukštis, raudonų plytų, apaugęs gebene, kaštonų alėjos gale. Tarsi paslaptinga pilis, apgaubta švelnios miglos. Toks jis buvo. Ir vis dėlto jo niekas nenupirko. Kitus namus, daug prastesnės išvaizdos, nupirkdavo išsyk. O šito ne. Nuo kaštonų nukrito lašas, pataikė į cigaretės žariją, ir ši čirkštelėjusi užgeso.

Aš dar kartą pažvelgiau į alėją už vartų. Iš už rožių krūmo pasirodė žmogus. Tai buvo pakumpęs vyras sulamdyta skrybėle, nutriušusiu megztiniu ir basomis kojomis, kokių penkiasdešimties metų. Jis nešėsi sulankstytą kibirėlį ir sodininko žirkles, ėjo alėja tolyn nesidairydamas ir buvo truputį panašus į Baltąjį Triušį iš Kerolio „Alisos...“ Matyt, jis jau senokai triūsė sode: jo skrybėlė ir megztinis buvo šlapi; ir aš visai be reikalo stoviniavau prie vartų, nenorėdamas žadinti žmogaus, gyvenančio šiame name.

Pasitaisiau apsiaustò apykaklę, nukračiau nuo skrybėlės rasą ir stumtelėjau vartus. Jie atsivėrė tyliai: turbūt tuo buvo pasirūpinta iš anksto — vartus ištepė, kad nedžergžtų ir necyptų. Uždariau juos paskui save ir nuėjau švariu žvirgždu paskui Baltąjį Triušį. Gal jis buvo namo savininkas, gal šiaip gyveno čionai, tačiau švara ir tvarka, matyt, rūpinosi visą laiką.

Alėjos žvirgždas buvo švarus tarsi upokšnio dugnas, jokios šiukšlelės, nė vieno nukritusio lapo ar sudžiūvusios šakelės, krūmai gražiai apkarpyti, žolė, šlapia ir ryškiai žalia, neseniai nupjauta.

Žmogus sulamdyta skrybėle nė neatsigręžęs pasuko už kampo, ir drėgnas žvirgždas gurgždėjo po jo kojomis tarytum šviežias sniegas.

Pakilau švariai nuplautais laipteliais ir patraukiau skambučio virvelę. Tyliai sutalandavo varpelis. Nors ir kaip stengiausi įsiklausyti į garsus namo viduje, veltui: ten buvo tyla.

Nesigirdėjo nei šnabždesio, nei prislopintų žingsnių. Tikrumo dėlei dar kartą truktelėjau virvelę ir apsigręžiau. Priešais, laiptelių apačioje, stovėjo žmogus, kurį mačiau nutolstantį alėja. Dabar jis buvo be kibirėlio ir be sodininko žirklių. Iš arti labiau panašėjo į Baltąjį Triušį. Jis neturėjo nė vieno tų bruožų, kurie žmones paprastai daro panašius į triušį, lapę ar lokį, tačiau bendras vaizdas, visa pakumpusi išvaizda visiškai atitiko tokį vardą.

Jis atsirado taip tyliai ir taip staiga, jog aš sumišau ir niekaip negalėjau sugalvoti, ką turėčiau sakyti tokiu atveju. Tačiau Baltasis Triušis nepastebėjo ar apsimetė nepastebįs sutrikimo.

— Aš jūsų laukiau,— tarė.— Mačiau, kaip jūs jau pusvalandį vaikštinėjote šaligatviu, ir žinojau, jog ateisit.

— ?!

— Kiekvieną dieną kas nors ateina,— paaiškino jis.— Nežinau, kodėl visi pasirodo ankstų rytmetį, bet ateina kasdien. Ir po pusvalandį vaikšto šaligatviu.

Auštant migla ėmė sklaidytis ir nustojo krapnoti tasai vos pastebimas lietus.

— Gal pirmiau užeisim pas mane ir pašnekėsim,— pasiūlė. — Ar jūs norit pirma apžiūrėti namą?

Aš gūžtelėjau pečiais. Vadinasi, Baltasis Triušis negyveno tame name.

— Eime,— jis apsisuko ir patraukė beveik nematomu siauru takeliu, vingiuojančiu tarp rožių krūmų. Aš nusekiau iš paskos. Žmogus gyveno nedideliame iš lentų sukaltame pastate tarp įvairių gėlių, kurį galima buvo pavadinti sodininko sandėliuku. Jis atidarė duris ir praleido mane. Paskui įėjo pats, bet durų neužvėrė. Drėgmė smelkėsi į vidų.

— Prisėskit!

Aš atsisėdau ant kažkokios dėžės, jis ant kitos. Prie murzino lango stovėjo stalas, apkrautas įvairiausiais gėlių svogūnėliais. Išsiėmiau cigaretes ir pasiūliau Baltajam Triušiui, bet jis papurtė galvą. Man taip pat nesinorėjo rūkyti.

— Noriu jus kai ko paklausti,— tarė jis.— O paskui šį tą papasakoti. Visa kita jūs pamatysit pats.

Aš nusiėmiau skrybėlę ir padėjau ją ant stalo, pridengdamas keletą svogūnėlių. Senio skruostas nervingai trūktelėjo. Jis atsistojo ir pakabino mano skrybėlę ant vagio, prieš tai murmtelėjęs „jeigu jūs nieko prieš". Savo sulamdytos skry-

bėlės jis nenusiėmė. Jo basos kojos buvo gyslotos ir raudonos nuo rytmečio rasos.

— Ar jūs vedęs? — pasiteiravo, bet aš tylėjau, ir tuomet jis pridūrė: — Aš norėjau pasakyti, ar jūs neturite moters, kuri gyventų su jumis? — Tą klausimą senis ištarė kiek sumišęs.

— Ne,— atsakiau.

Baltasis Triušis nuliūdo. Tai galima buvo matyti iš jo veido.

— Tuomet jūs nepirksite to namo,— tyliai pareiškė jis.— Tuomet jūs jo nepirksit...

Aš norėjau klausti — kodėl, bet senis aplenkė mane:

— Jūs pats pamatysit. Pajusit tai,— pasitaisė.— O dabar leiskite papasakoti jums šį tą. Tai visai nedaug,— sugirgždėjo ant savo dėžės.

Tūkstantis devyni šimtai septintaisiais metais tą namą pastatęs kažkoks švedų pirklys. Pavardės neatsimenąs: lyg Svinbernas, lyg Grinbergas. Pagaliau nesvarbu. Svarbu, jog tai buvęs liūdnas, vienišas žmogus, kuris greit mirė keistomis aplinkybėmis. Vieni kalbėjo, kad jis sirgęs džiova, kiti — jog vienatvė nuvariusi jį į kapus. Mirdamas jis palikęs namus savo anūkui, kuris gyveno be galo linksmai ir tik vieną kartą buvo čionai atvykęs, bet tučtuojau išvažiavo. Apie tai irgi sklidusios visokios kalbos: arba namai jam šiaip nepatikę, arba juose klaidžiojanti senojo vienišo švedo vėlė. Greitai namai buvę parduoti. Naujasis savininkas ištvėręs juose savaitę. Tai buvęs liūdnas poetas, kuris pardavė namą, vos išgirdęs pirmojo savininko istoriją. Nuo to laiko jis, Baltasis Triušis, gyvenąs šioje palėpėje, ir jam visai nieko nereikią. Tik apmaudu, jog toks puikus namas stovįs tuščias.

— Mano pasakojimas galbūt padės jums daug ką suprasti,— pridėjo jis.— Žmogaus jausmai — didelis dalykas.

Paskutiniuosius žodžius jis ištarė kažkaip truputį svajingai ir išsitiesęs. Bet tuojau vėl kumptelėjo.

— Dabar galime apžiūrėti namus. Tačiau tai nėra taip svarbu.

Mes išėjom iš palėpės ir tuo pačiu taku, besirangančiu tarp rožių krūmų, grįžom atgal. Baltasis Triušis surado kišenėje raktą, įkišo jį į spyną ir pasuko. Paskui atsigręžė į mane, patraukė skambučio virvelę ir, įsiklausęs į varpelio klangtelėjimą tuščiame name, nusišypsojo. Tai buvo pirmoji šypsena

nuo tos akimirkos, kai pamačiau jį, ir ji atrodė man kiek dirbtinė. Nuo kaštonų lapų vis dar tebelašnojo vanduo.

Namuose niekas negyveno. Tai krito į akis išsyk. Ten buvo baldai, knygos ir šiaip įvairiausi daiktai, tačiau jais niekas nesinaudojo jau daugelį metų. Viską dengė storas dulkių sluoksnis.

— Laiptai į viršų — gale koridorius,— tarė senis. Pats jis nėjo vidun, liko stovėti ties slenksčiu.

Matyt, nejučiom kilstelėjau antakius, nes jis paaiškino:

— Aš niekuomet ten neinu. Mane pernelyg slegia.

Aš tyliai žengiau minkštutėliu ir pilku it pelės kailis dulkių kilimu. Sulig kiekvienu žingsniu dulkės lėtai pakildavo į viršų ir taip pat, tarsi sulėtintoje filmo juostoje, leidosi žemyn. Čia nebuvo garsų — jie liko lauke, už durų, beišsidraikančioje migloje. O tie, kurie kažkada skambėjo čia, durų girgždesys, gal arbatinuko ar stiklinių skambčiojimas — visi tie garsai, kurie supo čia gyvenusius žmones, liko palaidoti po dulkėmis. Čia nebuvo spalvų, nes spalvas irgi dengė storas, pilkas pudros sluoksnis. Buvo formos, bet prie jų nesinorėjo liestis, prie tų daiktų ir baldų formų, nes pirštai, rodės, susmegtų į neapčiuopiamą dulkių masę.

Atidarinėjau duris vieną po kitos, jos atsiverdavo tyliai ir vos vos sujudindavo pilką kilimą. Ėjau koridoriumi iki laiptų, ten sustojau ir atsigręžiau. Už durų, spalvų ir garsų pilname pasaulio kvadratėlyje, stovėjo senis. Jis sustingęs ir pasibaisėjęs sekė kiekvieną mano judesį.

— Pirmyn! — aš greičiau pajutau, nei išgirdau nuo durų atskridusį jo įbaugintą šnabždesį.— Pirmyn! Gal jūs... gal jums...

Ir nieko. Vėl minkšta, puri tyla.

Žengiau žingsnį aukštyn, vėl dulkių judėjimas sulėtintame filme. Dar žingsnis, dar...

Man patiko šitie namai. Patiko viskas: tyli ilga gatvė, apaugusi kaštonais, patiko metalinė tvora su virbais, apsilupinėję balti dažai, žvirgždo alėja iki gebenėmis apaugusių durų, raudonų plytų pastatas ir rožių krūmai, šlapi nuo dvelkiančios miglos, keistas ir truputį paslaptingas senis, gyslotomis basomis kojomis braidantis po aštrią rasotą žolę. Man patiko šiuose namuose, pradedant šventa, nusistovėjusia ramybe ir baigiant švelniu paslaptingumu, kurį pajutau, dar būdamas gatvėje, petimi atsirėmęs į medinį stulpą ir rūkydamas

gelstančią nuo drėgmės cigaretę. Kaip tik to ir tikėjausi, eidamas čionai. Tylos ir ramybės.

Dabar žingsniavau antrojo aukšto koridoriumi, atverdamas čia vienas, čia kitas duris. Viename kambaryje stovėjo rojalis ir knygų spintos. Dulkės. Reikia tik patvirtinti sutartį pas notarą ir nuvalyti dulkes. Ir aš gyvensiu čia. Tarp tų daiktų, kurie dabar atrodė tarsi mumijos. Tai namas, kurio man reikia. Buvau tuo tikras.

Nusileidau laiptais, perėjau koridorių ir atsidūriau lauke. Vėl padvelkė jazminais, drėgna žeme ir sliekais. Baltasis Triušis tebestovėjo, baugščiai žvelgdamas į mane.

— Puiku,— pasakiau aš ir nusišypsojau.— Man patinka šitie namai. Aš perku juos.

Senis žiūrėjo į mane su nepasitikėjimu, tarytum būčiau kreipęsis į jį svetima, nepažįstama kalba. Aš dar kartą linktelėjau: „Taip". Jis vis nesuvokė. Stovėjo ir žiūrėjo truputį nuleidęs galvą, lyg nusikaltęs.

— Gal jūs ne taip supratot mane? — jo balsas truputį virptelėjo, ir jis padarė nesuprantamą judesį ranka, tarsi bandydamas sugauti ore kažką nepastebimą.— Tik dulkės...

— Taip,— atsakiau,— tačiau, jas nuvalius...

Dabar Baltasis Triušis susijaudino:

— Jūs nebandėte to padaryti?

— Ne, tai bus galima padaryti paskui.

— Ne, ne. Jūs privalot tai padaryti! Dabar!

Mudu stovėjome vienas prieš kitą, suglumę ir nežinodami, ko stvertis, kaip išsisukti iš keblios padėties. Gatvėje tebebuvo tuščia ir ramu, ir tik retkarčiais nukrentančio lašo tekštelėjimas ardė tylą.

Vyras sulamdyta skrybėle iš paskutiniųjų stengėsi ką nors sugalvoti. Jo veidas buvo įsitempęs.

— Supraskit mane teisingai. Aš nenoriu tapti valtininku, kuris priverstas kilnoti per upę tol, kol apgaule ko nors nepasodins į savo vietą. Jūs nesupratote, ką norėjau jums pasakyti iš pat pradžių. Bet jūs dar galite apsigalvoti,— jis mostelėjo ranka į atviras duris.— Eikite ten ir nubraukite tas prakeiktas dulkes bent nuo keleto daiktų. Padarykite tai dabar, kol dar ne vėlu, ir nemanykit, kad sakau jums šitai, norėdamas likti savo palėpėje. Ne apie tokį gyvenimą svajojau aš, pirkdamas šį namą. Ne. Patikėkit manim.

Aš peržengiau slenkstį ir dulkių kilimu užkopiau į antrąjį aukštą, kur stovėjo rojalis ir knygų lentynos. Tylumoje pri-

ėjau prie knygų ir ėmiau delnu braukti dulkes, jos dideliu gniutulu nusileido ant grindų. Ėjau nuo vieno daikto prie kito — nuo rojalio prie palangės, nuo sienų prie žemo fotelio kampe. Ir nuo visur braukiau dulkes. Batai ir kelnės iki pat kelių aplipo jomis, tarsi jos būtų norėjusios sukaustyti mane, sugniuždyti ir amžinai pasigrobti sau.

Sustojau vidury kambario ir apsidairiau. Ten, kur buvau brūkštelėjęs ranka, švietėsi daiktų spalvų lopai. O paskui pasmilko kvapai. Aš nelaukiau jų, tiesiog nepagalvojau, jog taip seniai tuščiame name įmanoma išsilaikyti kokiam kvapui. O jie buvo čia, visi, kokie tik galėjo būti, tūnojo po dulkėmis metų metus, laukdami, kol štai kas nors ateis, brūkštels delnu ir atgaivins, panašiai kaip Dievas, vartydamas daiktus, šaukė juos iš nebūties. Ir jie atgijo ir užplūdo mane bežadėje tyloje. Kvapų mišinys, pirmapradis chaosas, ir turėjo praeiti šiek tiek laiko, kol ėmiau juos skirti.

Visi kvapai tarytum priplėkę nuo sausumo, tačiau gyvi. Ten buvo pypkės kvapas, kažkada surūkytų daugybės cigarečių kvapas, dar kvapas vyriško prakaito — to prakaito, kuris išpila vyrus nemigo naktimis, kai jie guli atmerktomis akimis ir žiūri į tamsą priešais save; paskui kvapas vyriškų batų ir vyriško odekolono. Krūva vyriškų minčių ir vyriškų jausmų kvapų. Vyriškos vienatvės kvapas, liūdnas ir nepakenčiamas.

Aš apsigręžiau, uždariau duris ir paskubomis nusileidau laiptais. Išėjau laukan, įkvėpiau oro. Baltasis Triušis stovėjo savo vietoje ir šypsojosi. Sypsena buvo truputį užjaučianti.

— Jūs negalėsit čia gyventi.

Aš papurčiau galvą: „Ne! Čia — ne!"

— Dabar jūs supratot mane? — paklausė jis.

Aš atsisėdau ant švariai nuplautų laiptelių ir godžiai kvėpavau — tarsi ilgų distancijų bėgikas. Paskui atsidusau:

— Vien vyrai...

Senis šypsojosi, dabar jau droviai, ir kulnimi rausė duobutę žvyre. Debesys prasisklaidė kartu su migla, pasirodė saulė. Kaštonų lapai ir viskas aplink ėmė spindėti.

— Taip,— sutiko jis.— Čia niekuomet nebuvo moters. Niekuomet. Tai ir visa paslaptis.

Aš atsistojau, susiradau cigaretes, užsirūkiau. Senis žiūrėjo į mane, ir man pasidarė jo gaila.

— Jums nesiseka. Ir tai vis per sąžinę,— pabandžiau nusišypsoti.

Jis pakinknojo galvą. Taip.

Ištiesiau jam ranką, ir mudu atsisveikinom.

— Ką gi jūs dabar darysit?

Baltasis Triušis, kurį laiką tylėdamas, lydėjo mane. Paskui tarė:

— Ką darysiu? Tą, ką ir iki šiol. Lauksiu. Lauksiu ateinant žmogaus su moterimi, o dar geriau — ir su vaikais. Ir jie nupirks namą.

„Žmogaus su moterimi“,— pagalvojau aš.

— Sėkmės!

— Jums taip pat!

Dabar gi saulė švietė visiškai aiškiai, ir rasa tuoj išgaruos. Jau toldamas nuo tyloje užsivėrusių vartelių, aš pagalvojau, jog kada nors aplankysiu tą žmogų. Aplankysiu, ir tai bus malonu mums abiem. Galbūt mes išgersim vyno, parūkysim, susėdę jo palėpėje.

Tačiau aš niekuomet neištesėjau šio savo pažado. Niekuomet. Jis išgaravo man iš galvos drauge su rasa tą rytmetį, o netrukus ir visai lioviausi skaitęs laikraščio skelbimų puslapį. Tiesiog jis man tapo neįdomus. Ir kartais naktimis susapnuodavau, kaip niūrioje tuštumoje tyliai ir melodingai dzinksi varpelis.

RYTAS IŠAUŠO

Sniegas atsėlino naktį tyliai it katė ir atsigulė slėnyje, puriu papilvės kailiu uždengdamas geležinkelio bėgius, kelią ir tiltą per upokšnį, mažus namelius, apaugusius vynuogienojais, ir viešbutį, prigludusį aukštai prie skardžio, virš kitų trobelių. Sniegas nusileido čionai atsipūsti ir nejudėdamas glūdėjo ligi pat ryto, kol sausas silpnas vėjas, atkeliavęs iš šiaurės, perbėgo jo paviršium, sujudindamas baltas sustingusias smiltis, kurios šnarėdamos ir sukdamosi ėmė kauptis į grakščių formų pusnis.

Visa tai vyko gūdžioje tamsoje. Slėnyje nešvietė nė vienas langas, kelyje nepasitaikė nė vienos poros blyškių automobilių žibintų, ir štai juodame danguje nebuvo jokios žvaigždės. Slėnyje viešpatavo tamsa, pilna nepažįstamų daiktų, nerimastingų įvykių, kažkada buvusių ar dar būsiančių, toji tamsa tūnojo atmerktose žmonių akyse ir protuose, tamsa ir tyla, sustingdžiusi vėjo ošimą medžiuose. Tik švelnus biraus sniego šnarėjimas auštant, primenantis beveik negirdimą įbaugintos avių bandos šnopavimą.

Viskas žadino išgąstingai plakančiose žmonių širdyse instinktyvų pirmykštį siaubą, auštančio ryto baimę, nuojautą, kad įvyks kažkas košmariška ir neatitaisoma.

Bet rytas aušo, ir nieko neatsitiko. Buvo ramu, kaip ir kitomis dienomis, ir iš mažų, apsnigtų trobelių kaminų ėmė vinguriuoti vaiskios dūmų srovelės ir sklaidytis po slėnį drauge su verdamo valgio kvapais.

Viešbutis buvo pastatytas aukštai, ant skardžio, tarp apsnigtų ir apledėjusių uolų, jame gyveno tik slidininkai. Geriausi krašto slidininkai atvažiuodavo čionai gruodyje ir slidinėdavo visą sezoną. Jie atsiveždavo čia ir žmonas. Jaukioje,

šviesioje viešbučio kavinėje buvo nedidelis baras su gėrimais, kur slidininkai švęsdavo šventes ar šiaip sėdėdavo, negarsiai kalbėdamiesi, kai neslidinėdavo. Neslidinėdavo dėl audrų ar blogo sniego, o šį rytą sniegas buvo blogas.

Viešbutį buvo galima pasiekti tik keltuvu, kuriuo slidininkai naudodavosi treniruočių metu. Keltuvas nugabendavo juos keletą šimtų metrų žemiau viešbučio, iki trasos, kuria jie jau slidėmis skriedavo žemyn, į slėnį.

Ir tuomet į kavinę įėjo tas vyras, nelyginant didelis, šeriuotas, nešvarus vabalas suglamžytais sparnais. Dėvėjo jis nutrintą iki blizgesio avikailio striukę, storo milo kelnes, ligi kelių sukištas į nukleiptus, susigarankščiavusius batus. Ant galvos buvo užsismaukęs nutriušusią lapinę kepurę, kuri dengė akis ir pusę nosies. Likusi veido dalis — apšepęs, keletą savaičių neskustas smakras, sutaršyti ūsai — buvo apšerkšnijusi. Rankose jis nešėsi dvejetą slidžių — senus, bet kokią spalvą praradusius lentgalius užlenktais galais su sudėtinga, sumazgyta virvelių sistema vietoj užraktų. Jis pastatė jas prie sienos, ir ant balto tinko išsyk atsirado dvi purvinos dėmės. Oficianto lūpa virptelėjo, bet jis susitvardė:

— Slidžių vieta koridoriuje!

Kumpanosis gnomas nė nemirktelėjo. Jis nusitraukė nuo galvos kepurę ir, krypuodamas kreivomis kojomis lyg artojas, visą gyvenimą išvaikščiojęs paskui arklą, nužingsniavo prie baro. Ant blizgančių grindų liko balučių grandinėlė. Vienoje jų plaukiojo sulūžęs šiaudas.

Vyrai ir moterys tylomis sekė, kaip balutės atsiranda viena po kitos. Oficiantas nuėjo ir išnešė slides į koridorių. Jų savininkas nuklyvino prie baro, užsiropštė ant taburetės ir pasidėjo gumbuotas, pajuodusias rankas ant spindinčios cinko skardos. Peržvelgęs visus vitrinoje išstatytus gėrimus, tarė:

— Kche, kche...

Bet atsakymo nesulaukė. Tuomet pasirausė kišenėje, padėjo ant baro pinigų ir parodė pirštu į degtinę. Oficiantas tylėdamas paėmė taurelę, paskui sudvejojo, pastatė ją atgal, pripylė stiklinę, stumtelėjo nuo savęs ir apžvelgė visus sėdinčius, tarsi sakydamas:

— Tai jau tie kalniečiai!

Gumbuotasis kelmas išgėrė degtinę, pats prisipylė dar vieną ir dabar pradėjo kimšti subraižytą, apdegusią pypkę. Dirbo susikaupęs, tarytum nieko aplink nebūtų, tik jis ir pypkė.

Keletą kartų čirkštelėjęs senoviško žiebtuvėlio ratukais, supapsėjo. Nebuvo galima suprasti, ar tai kliurkė jo aptrinta pypkė, ar jis šniurkštė nosimi. Garsas buvo toks pat. Pasklido rudi, kartūs dūmai, niekuo neprimenantys tabako. Susitaršęs gnomas, parietęs po savimi kreivas kojas, siurbčiojo degtinę ir tylėjo. Visi žiūrėjo į jį.

Staiga kažkuri moteris ėmė kosėti, atgijo ir kiti. Per kavinę perbėgo švelniai įtemptas, nerimastingas sujudimas. Oficiantas irgi tartum atsigavo iš ūmai apėmusio vangumo. Jis pažvelgė pro langą į apsnigtus, nejudančius keltuvo vagonėlius, vėl permetė žvilgsniu salę ir kreipėsi į nepažįstamąjį, kuris, rodės, nesutrikdomai įsitaisė čia visam laikui:

— Kaip tamsta čia atsiradai?

Usočius tarsi neišgirdo. Jis siurbtelėjo degtinės ir išpūtė tirštą, dusinantį dūmų kamuolį. Sutrikęs oficiantas nebepakartojo klausimo.

Kažkuris vyrų šūktelėjo:

— Jis turbūt nusileido slidėmis!

Dabar gnomas lyg ir buvo benorįs kažką sakyti, tačiau jam sukliudė triukšmingas juokas. Juokėsi visi. Keista, kone stebuklinga nuotaika praėjo, išnyko drauge su atsitiktinai mesta fraze, ir dabar senis tapo puikiu bendros linksmybės objektu. Keletas vyrų bei moterų prisėdo greta jo. Kažkas pripildė jo stiklinę, pasiūlė cigaretę vietoje dvokiančios pypkės, bet jis papurtė galvą. Visi įsilinksmino. Jie juokėsi, svaidė sąmojus ir daužė kojomis grindis. Tik nepažįstamasis liko ramus. Jis, kaip ir pirma, it arbatą tebesiurbčiojo degtinę ir dūmijo pypkę. Degtinė, matyt, paveikė ir jį, nes dabar jis vis dažniau kartojo savo „kche, kche".

Tarp tų spalvotais rūbais apsirengusių vyrų ir moterų, spindinčio baro ir išvaškuotų grindų, tarp visos tos linksmos atributikos aptrinta avikailio striukė ir pilkos milo kelnės atrodė lyg gremėzdiški karkvabalio šarvai tarp lengvučių peteliškių sparnelių.

Pačiame linksmumo įkarštyje kažkas paklausė:

— O dokumentus, tėvuk, ar turi?

Niekas tarytum neišgirdo to klausimo, bet senis sujudo ir iš kišenės ištraukė sutrintą popierėlį. Moteris, jį pagriebusi, ėmė kvatotis. Tai buvo dokumentas, išduotas 1768 metais Beskiduose, liudijantis, jog žmogus tikrai yra įskiepytas nuo kažkokios ligos. Popierėlis ėjo iš rankų į rankas, ir visi tik dar smagiau juokėsi.

— Tai tu ir senelį turi,— tarė tas pats vyriškis, kuris taip šmaikščiai pajuokavo dėl slidžių.

Jis linksmai paplojo seniui per petį. Šį kartą senis neištarė „kche, kche". Tik išgėrė degtinės likučius, užsidėjo kepurę, išsyk uždengusią pusę veido, ir, įsikandęs pypkę, atsistojo. Visi laukė, jog jis ką nors atsakys, bet veltui. Pakumpusi figūra nukrypavo durų link, o nuo batų nubyrėjo keletas šiaudelių.

— Gal įjungti keltuvą? — tarė oficiantas.

Bet senis atidarė duris, pasiėmė slides ir ėmė rištis jas prie kojų, vis dar neišsitraukdamas pypkės iš burnos.

Vyrai ir moterys, išėję ant sniego jam pavymui, žiūrėjo, kaip juda kreivi pirštai, raišiodami virveles, ir šarmoja ūsai. Dabar tylėjo visi.

Senis atsitiesė, net nepažvelgęs atgal, į susibūrusius žmones, priėjo skardžio kraštą ir nuskriejo žemyn. Pirmoji uola išmetė jį į orą: kažkas aiktelėjo, bet jis jau slydo sniegu ir, pasukęs į šalį, išnyko tarp medžių ir akmenų.

Žmonės, susibūrę ties skardžiu, tebetylėjo. Paskui čirkštelėjo degtukas, ore ištirpo melsvas cigaretės dūmas, ir pamažu visi suėjo į vidų. Geriausi krašto slidininkai ir jų žmonos užlipo į savo kambarius ir ėmė sklaidyti laikraščius ar stoviniavo prie lango, žiūrėdami tolyn, į apsnigtus kalnus, kelią ir tiltą per upokšnį. Bet laikraščiai buvo neįdomūs, o kalnai matyti ne sykį, ir jie tik gulėjo ar rūkė.

Apačioje, kavinėje, oficiantas nukraustė stalus, nuvalė juos drėgnu skuduru, išplovė stiklus ir nužvelgė šviesią, jaukią patalpą. Prie baro gulėjo sutrintas gelsvas lapelis. Oficiantas pakėlė jį, atsargiai sulankstė ir įsidėjo į vidinę švarko kišenę. Paskui vėl apžiūrėjo lygiom eilėm sustatytus stalus, barą ir duris, kurios buvo uždarytos, ir vieną akimirką kavinė, viešbutis ir žmonės, gyvenantys jame, pasirodė ne tokie mieli, kaip visada. Jis priėjo prie lango, pažvelgė į snieguotas platybes, į trobeles apačioje, į dūmus, rūkstančius iš kaminų, ir ūmai pajuto, kad, be jo, kavinėje yra dar kažkas. Oficiantas atsigręžė, tačiau patalpoje jis buvo visiškai vienas.

KOLEKCIONIERIUS

Stebėdamas pasaulį ir žmones, pamažu įsitikinau, jog mūsų gailestis kitiems pagrįstas egoistiniais sumetimais. Ko gero, atmetus kai kurias išimtis, taip yra visada. Įsivaizduokim tokią situaciją. Jūs atsiduriate kieno nors laidotuvėse. Ruduo, apvytę astrai, karstas, kapo duobė, sužvarbę žmonės juodais rūbais ir nejauki nuotaika. Jūs stovite kitiems už nugarų, kiek nuošaliau, nes nepriklausot velionio artimųjų ratui ir atėjot grynai iš mandagumo, kadangi mirusįjį kažkada šiek tiek pažinojote. Taigi turite puikią progą žiūrėti į viską ir vertinti bešališkai. Štai karstas leidžiamas į duobę, groja liūdna atsisveikinimo muzika. Ir ką gi jūs girdite dar, be šios muzikos? Našlės raudą:

— Ak, kaip aš be jo gyvensiu?! Mano vienintelis, mano brangiausias!

Ir taip toliau, ir taip toliau. Jaučiate? AS, MAN... Niekas, beveik niekas neverkia dėl to, kad žmogus mirė ir JAM bloga būti mirusiam. Ne. Tiktai „AS be jo negaliu!", „MES šito nepergyvensime!" ir panašiai. Argi nekeista bus po viso šito žiūrėti į raudantį prie karsto žmogų, ar neįžvelgsite jo ašarose nieko daugiau, tik susirūpinimą savimi? Tik tiek.

Jeigu jūs perkratysite savo jausmus, tikriausiai susiprotėsite: visi mes panašūs, ir jūs, ir aš. Tuomet jums lengva bus suprasti, kodėl aš nemėgstu ligonių. Man sunku lankyti net pačius artimiausius sergančius žmones, nes mane slegia jausmas, kad turiu jiems padėti, gal net išgydyti juos ir, svarbiausia, kad tik aš galiu tai padaryti.

Taigi šešiasdešimtųjų pavasarį ūmai susirgo artimas žmogus, gyvenęs vienui vienas, neturįs nei šeimos, nei giminaičių, kurie jį būtų galėję slaugyti. Mano nelaimė (ar laimė?), muš

daug kas siejo, tad valgydinti ligonį, prausti ar šiaip prižiūrėti teko man. Būdamas protingas žmogus ir žinodamas mano požiūrį į sergančiuosius, jis nereikalavo, kad tomis valandėlėmis, kai jam tiesiogiai nesu reikalingas, sėdėčiau prie jo guolio, linksminčiau jį smagiomis istorijomis ir guosčiau. Tačiau vis tiek aš buvau priverstas kiurksoti kur nors netoliese, kad prireikus jis galėtų greit mane pasišaukti. Turėdamas šitaip leisti laiką, kartais aš norom nenorom, iš nuobodumo, perskaitydavau visus laikraščius, nes visuose namuose nebuvo nieko daugiau, tik techninė literatūra, o ši yra man nuobodi ir, atvirai kalbant, sunkokai suprantama.

Vieną rytą, padavęs draugui pusryčius, sėdėjau ir varčiau kažkokio dienraščio skelbimų skyrių. Tarp įvairių žinučių, informuojančių mane, kad parduodamas juodas pudelis, motociklo priekaba, miegamojo baldų komplektas arba kad mielai bus perkamas metalinis garažas ar vaiko vežimėlis, pasitaikė viena, pro kurią iš pradžių aš praslydau akimis, bet paskui sugrįžau prie jos ir perskaičiau įdėmiau, nes man pasirodė, kad joje yra korektūros klaida. Žinutė skambėjo šitaip:

> Parduodama kolekcija. Saulėlydžiai.
>
> Kreiptis adresu: ..... iki 19 val.

Mat iškart aš pamaniau, kad žodis „Saulėlydžiai“ reiškia adresą, kuriuo pirkėjai turėtų kreiptis. Na, pavyzdžiui, Saulėlydžių g-vė arba Saulėlydžių skr-vis. Tačiau apačioje, antroje eilutėje, buvo įrašyta kita gatvė. Aš nesupratau, ką visa tai galėtų reikšti. Kokia tai kolekcija, ir kuo čia dėti saulėlydžiai? Tąkart nelaužiau ilgai galvos. Išplėšiau žinutę ir įsidėjau į kišenę. Siaip sau. Neketindamas vėliau kada prie jos grįžti. Taip kaip žmonės daug negalvodami įsimeta kišenėn keistos formos akmenuką, nors jis niekuomet nebus jiems reikalingas.

Praėjo keletas mėnesių. Draugas pasveiko, ir aš gyvenau toliau kaip gyvenęs. Buvo vėlyvas ruduo, kai kartą, nebeprisimenu kokiu reikalu vedinas, atsidūriau tame miesto kvartale, kuriame buvo ir gatvė, skelbta laikraščio žinutėje. Jokios kolekcijos man nereikėjo, ir aš pagalvojau, jog tik pereisiu ta gatve ir įdomumo dėlei pasižiūrėsiu į namą, kuriame gyvena skelbimo savininkas.

Namą radau nesunkiai. Tai buvo medinis pastatas aukštais, maždaug žmogaus ūgio, pamatais, sumūrytais iš stambių akmenų. Matyt, senas statinys, nes cemento plyšiuose augo samanos ir žolė. Gatvėje stovėjo sunkvežimis, ir visas tarpas tarp sunkvežimio ir namo buvo nubarstytas laikraščių skiautėm ir senų žurnalų viršeliais. Ketvertas vyrų tamsiai pilkais kombinezonais stengėsi išnešti pro duris masyvią spintą. Jiems vadovavo daugmaž trisdešimties metų aukštas šviesiaplaukis vyras. Jam mostaguojant rankomis, atsagstyto švarko skvernai plaikstėsi. Vyras šypsojosi ir juokavo su krovėjais.

Keletą minučių aš stovėjau, žiūrinėdamas tą grupę, kol vyras su švarku pamatė mane. Jis priėjo artyn ir paklausė:

— Jūs ieškote Grikonio?

Aš sumišau. Nežinojau, ką atsakyti, nes po teisybei nepažinojau jokio Grikonio ir apskritai vargu ar buvo galima sakyti, kad ko nors ieškau. Vyras skvarbiai ir tiriamai stebėjo mano sumišimą. Nejučia įkišau ranką kišenėn, ištraukiau laikraščio skiautę su skelbimu ir padaviau jam. Jis metė trumpą žvilgsnį į žinutę, paskui vėl pasižiūrėjo į mane.

— Aa. Vadinasi, jūs iš tų...

Neturėjau jokio supratimo apie „tuos".

— Atvirai kalbant, ne,— pasakiau.

Bet jis nepaisė mano žodžių ir, regis, toliau laikė mane esant iš „tų":

— Jis mirė pereitą savaitę. Tikriausiai jautė, kad greit mirs, ir skubėjo parduoti. Aš jo sūnus,— jis padavė man ranką, aš paspaudžiau.— Nusprendžiau parduoti namą ir visus baldus. Matote,— jis mostelėjo ranka į krovėjus.— Viską iškraustom.

Paėmė mane už alkūnės:

— Eime vidun. Parodysiu, kur šitai sudėta. Buvo prigrūstos visos spintos, tad mes sukrovėm viename kambaryje. Ketinau išmesti, todėl krovėm kaip pakliuvo. Jo buvo sudėta labai tvarkingai. Nemaniau, kad kam viso to prireiks. Jūs galit pasiimti. Pinigų man nereikia. Vis tiek būčiau išmetęs. Tik turėsit skubiai išgabenti. Dar šiandien.

Jo mintys šokinėjo, kalbėjo jis greitai, neleisdamas įsiterpti. Ūmai spustelėjo man alkūnę:

— Žinot? Aš sugalvojau. Mes sumesim į šitą mašiną, nuvešim ir iškrausim pas jus. Nebijokit, tilps. Mašinoj dar daug vietos. Čia paskutinis reisas. Taip bus greičiau.

Kalbėdamas vedė mane per tuščius kambarius su nudrisku-

siais žydrais ir gelsvais sienų apmušalais. Kvepėjo cinamonu ir šlapiais voratinkliais. Grindyse buvo žymūs ilgai vienoje vietoje stovėjusių baldų pėdsakai. Vyras atidarė duris į nedidelį kambarėlį su vienu plačiu langu:

— Štai jie.

Turiu pasakyti, kad tai, ką pamačiau, mane nuvylė. Nieko sąmoningai nesitikėdamas, vis dėlto širdies gilumoje laukiau išvysiąs šį tą įdomaus. Na, kokią nors kolekciją, tegul degtukų etikečių ar bent jau sagų. Bet tai, kas buvo suversta kambaryje, nė iš tolo nepriminė kolekcijos. Ten buvo krūvos sulankstytų skardinių nuo marmelado, patamsėjusių ir parudavusių senų kartoninių pakelių nuo kavos surogatų, juodo stiklo butelių (ant vieno perskaičiau: „Rašalas „Pingvin") ir tamsiu popieriumi apklijuotų stiklainių. Prie kai kurių buvo priklijuotos kažkokios etiketės, prie kitų nebuvo nieko, tik sukepusių klijų pėdsakas, liudijantis, kad ir čia etikečių būta.

— Štai jie,— pakartojo vyras, stovėdamas man už nugaros ir žiūrėdamas į kambarį pro mano petį.

— Kas?

— Saulėlydžiai. Ei, vyrai! — šūktelėjo.— Sukraukit ir šitą! — jis atsainiai paspyrė vieną skardinę, ir ši, džengsėdama į grindis, nuriedėjo prie kitų. Sprendžiant iš garso, buvo tuščia.

Tikriausiai mano veidas rodė nusivylimą, nes išgirdau:

— Tėvas nuolat skųsdavosi, kad trūksta taros. Visi kaimynai šitai žinojo ir nešdavo jam kiekvieną atliekamą dėžutę.

Krovėjai tuo tarpu glėbiais nešė ir krovė skardines ir stiklainius į sunkvežimį, o aš turėjau stovėti ir klausytis šito nepažįstamo žmogaus. Visas šlamštas užims ketvirtadalį mano buto. O kiek dar pastangų turėsiu padėti, kol išmesiu jį lauk. Juk negaliu samdytis krovėjų, kad šie išneštų šiukšles.

— Nemažai, tiesa? — pasakė šviesiaplaukis, truputį didžiuodamasis.— Iš pradžių jis kolekcionavo saulėtekius, bet vėliau kažkaip susidomėjo saulėlydžiais. Žinot, jis pradėjo visu tuo domėtis gana vėlai, tad negalėjo skirti laiko ir vieniems, ir kitiems. Amžius nebe tas. Patys suprantate, vasarą saulė teka anksti, ir senam žmogui sunku keltis apyaušriu. Saulėlydžiai jam buvo patogiau. Kai dėl manęs, tai jūs galit pasiimti viską. Saulėtekiai sukrauti rūsyje. Beveik visi be etikečių. Vis vien reikės juos kur nors padėti. Man būtų patogiau, jeigu pasiimtumėte viską.

Jis pasižiūrėjo man į akis:

— Na kaip?

Jaučiu, kad raustu, bet nieko negalėjau padaryti.

— Ne, dėkui,— pasakiau,— tai ne mano sritis.

— Na ką gi.

Krovėjai baigė darbą, ir mes nuėjome prie sunkvežimio. Aš atsisėdau greta šoferio — turėjau parodyti kelią. Šviesiaplaukis įlipo į kėbulą. Po valandos likau bute vienas, apsikrovęs metalo laužu, makulatūra ir stiklainiais, tyliai keikdamąsis ir neturėdamas nė menkiausio supratimo, ką veikti su visu tuo turtu, nukritusiu man, galima sakyti, iš dangaus. Paėmiau vieną dėžutę, pavarčiau rankose ir numečiau atgal į krūvą. Vienoje etiketėje lygiu, apvaliu, beveik vaikišku braižu buvo išvedžiota: „Zagarė, 1946, pavasaris." Pakėliau skardinę ir pajudinau. Vienu tarpu pasirodė, lyg kažkas skambtelėjo viduje, tačiau, vėl papurtęs, nebeišgirdau nė garso. Paprasta tuščia skardinė. Mačiau save veidrodyje su ta dėžele prie ausies. Atrodžiau kvailai.

Atsidusau, susieškojau peilį, atidariau skardinę ir atšlijau. Kambarį užpildė sidabrinė šviesa. Daiktai ištirpo. Mačiau priešais save dangaus kraštą ir besileidžiančią saulę. Svetima, nepažįstama vietovė, nušviesta raudonų, bronzinių spindulių. Panašiai atsispindi krosnies liepsna sidabriniuose induose. Keletas gelsvo porceliano debesų, sustingusių virš horizonto, avietinis saulės diskas dangaus dugne. Dangus, viršuje žalias kaip ką tik prasikalusi žolė, kiek žemiau prinokusių kriaušių spalvos, kuri skaidėsi į kažkokius žiburiuojančius atšvaitus nelyginant šviesos blyksniai krištolo stiklinėje su arbata. Oras tyras ir vaiskus, tačiau viskas apgaubta vos juntamo nuovargio. Vos vos.

Tai iš tiesų buvo saulėlydis. Jis truko neilgai, keletą minučių, kol saulė nusileido. Uždariau skardinę ir nusviedžiau žemėn. Buvau apkvaitęs, nelyginant užsirūkęs po ilgo laiko.

Po pusvalandžio, praėjus svaiguliui, ėmiau žiūrinėti kitas etiketes. Visose buvo data, vietovės pavadinimas ir metų laikas. Daugiau nieko. Aptikau keletą prieškarinių dėžučių, tris keturias karo laikotarpio, bet dauguma buvo dvidešimties paskutiniųjų metų. Sudėjau viską kiek įmanydamas tvarkingiau ir išėjau iš namų. Turėjau pasivaikščioti ir ramiai viską apgalvoti.

Visas dėželes man pavyko peržiūrėti maždaug per mėnesį. Daugiau kaip dešimt per dieną niekaip nejstengiau. Galva visai apsisukdavo, netekdavau nuovokos, kas aš ir kur esu. Dešimt buvo riba, kurios peržengti man nė sykio nepasisekė.

Daug vėliau nusistačiau sau taisyklę: neatidarinėti daugiau kaip po tris dėžutes tą pačią dieną. Bet tai buvo vėliau. O tada aš buvau kaip pamišęs. Nelyginant žmogus, kuris vos nemirė dykumoje nuo troškulio ir dabar geria ir geria vandenį niekaip netikėdamas, jog vanduo nesibaigs. Negalėjau įsivaizduoti, kaip anksčiau nepastebėdavau saulės laidos. Ir dar: tas žmogus, Grikonis, sudaręs šią kolekciją, nuolat buvo su manim. Aš pažinau jį taip, kaip pažįstu save. Nors jis buvo miręs ir palaidotas, tarp mūsų nusidriekė tvirta auksinė gija. Bene tvirčiausia iš visų, kokios mane su kuo jungė. Aš sprendžiau apie jį iš to, kaip saulėlydžiai buvo parinkti, kokių spalvų, linijų ir nuotaikų. Kai kurie saulėlydžiai man nelabai patiko, kiti labiau, trečiais aš žavėjausi kaip tobulais kūriniais. Ir visa tai leido man pažinti Grikonį. Lig tol niekuomet nebuvau pagalvojęs, kad apie žmogų galima spręsti iš to, kokie saulėlydžiai jam patinka. Nežinodamas smulkmenų, galėjau išgyventi to žmogaus vienatvę kaip savo paties (pats aš niekados nepatyriau tokio jausmo), išgyventi jo jausmus ir rūpesčius, nuo kurių jis jau seniai išsivadavo visam laikui. Kai kada žiūrėdavau tą patį saulėlydį po keletą kartų, kol suvokdavau, kas gožė Grikonio mintis, kai jis pats stebėjo šitai. Atsitiktinių saulėlydžių ten nebuvo. Visi turėjo kažkokią prasmę. Reikėjo ją tik įžvelgti. Ilgainiui aš atsirinkau kokį dvidešimt saulėlydžių, kuriuos žiūrėdavau ir žiūrėdavau, kaskart atrasdamas vis kitokių nuotaikų ir jausmų. Likusius peržvelgdavau tik retkarčiais, jeigu būdavo kas nors neaišku kuriame iš dvidešimties.

Pasaulis man įgavo naują, neregėtą gylį ir erdvę. Vieną dieną nuvažiavau į tuos namus, nuo kurių viskas prasidėjo, slapta vildamasis, jog pavyks rasti ir saulėtekius. Durų ilgai niekas neatidarė, aš buvau jau besidžiaugiąs, jog ten niekas negyvena ir man pasiseks. Tačiau durys prasivėrė, ir pasirodė raukšlėtas nepatiklus senės veidas. Pasisakiau esąs senojo namo savininko draugas ir pasiteiravau, kur jis palaidotas. Tačiau senė nežinojo. Tuomet paklausiau, kur gyvena jo sūnus. Šito ji taip pat negalėjo pasakyti. Netekdamas vilties ką nors surasti, užsiminiau apie saulėtekius.

— Kokius saulėtekius? — senė išsigando.

— Na... dėžutėse. Jie turėjo būti rūsyje.

— Saulėtekius dėžutėse? Rūsyje? Beprotis! — senė užtrenkė duris man prieš nosį, ir girdėjau, kaip ji šūkavo viduje: — Tyčiotis iš senos moteriškės! Ne! Aš iškviesiu miliciją! Aš

šito taip nepaliksiu! Nunuodijo katę, o dabar tyčiosis! Nori išgyvendinti! Na, pažiūrėsim! Visus paduosiu į teismą!

Ir taip toliau... Daugiau aš ten nebėjau. Baudžiausi ką nors išsiteirauti iš kapinių sargo, bet ir jis nieko nežinojo. „Laidoja daug. Negi visus prisiminsi", ir viskas.

Ilgainiui man ėmė nebepakakti to, ką turėjau. Panorau turėti kažką savo. Savo paties. Vis dažniau ir dažniau pagalvodavau apie tai, kol, pats to nepastebėdamas, apsisprendžiau. Prisikroviau lagaminą tuščių arbatos skardinių, pasiėmiau keletą dienų nemokamų atostogų ir išvažiavau į tas vietas, kur, tikėjausi, saulėlydžiai bus labai gražūs. Pasirinkau pietų Lietuvos ežerus, nors niekad nebuvau ten buvęs. Ežerai man patikdavo nuo seno. Trys dienos buvo debesuotos, bet ketvirtoji išaušo visai nebloga, ir vakarop aš susiruošiau. Prisipažinsiu, jog labai baiminausi, ar man kas išeis. Ir iš tiesų pirmieji bandymai buvo ne kokie, tačiau greit supratau, kur mano klysta. Reikia ne šiaip žiūrėti į besileidžiančią saulę. Reikia ISGYVENTI. Visus savo jausmus ir mintis sukoncentruoti į vieną — į saulėlydį. Čia ir glūdi visa paslaptis, nes ne į kiekvieną saulėlydį gali taip įsijausti. Kitas sunkumas — kad per vieną dieną gali pamatyti tik vieną saulėlydį. Antrą sykį jis jau nebepasikartos. Tad jokių kelių mėginimų čia būti negali. Arba tau pavyko, arba ne. Ir viskas.

Nuo anų laikų praėjo penkiolika metų, ir galiu sakyti, jog mano viltys išsipildė. Metai iš metų aš kaupiau savo rinkinį, kiekvieną laisvą dieną ieškodamas saulėlydžių. Atrinkinėjau, kai ką palikdamas, kai ką atmesdamas, kol mano asmeninė kolekcija tapo graži, tvarkinga ir kompaktiška. Galima sakyti, aš pasidariau šio kiek neįprasto dalyko virtuozas. Vos žvilgteliu į saulėlydį ir jau žinau, ko jis vertas, tiks ar netiks mano kolekcijai.

Štai jau dveji metai kaip aš pensijoje, tad patys suprantate, nebe už kalnų mano paties saulėlydis, kurį regėsiu tik sykį, tačiau jo negalėsiu įtraukti į savo kolekciją. Dabar aš visą laiką važinėju ir vaikščioju po kraštą. Kai kuriose vietose mane jau pažįsta, ir vaikai siūlosi panėšėti skardines. Jie nežino, kodėl aš vis čia, kas mane atgena į jų apylinkes, bet, galimas daiktas, kada nors aš jiems paaiškinsiu tatai. Turbūt paaiškinsiu ir papasakosiu visa, ką žinau apie saulėlydžius ir apie pasaulį. Kaskart sunkiau man eiti apsikrovus savo saulėlydžiais, nelyginant senovėje vaikščiojusiems po kaimus žiurkiagaudžiams, vadinamiems „vengrais". Sunkiau su-

lig kiekviena diena. Galimas daiktas, kad aš taip pat įsigeisiu parduoti kam savo kolekciją, nors greičiausiai padovanosiu tinkamam žmogui. Nenustebkit tuomet užtikę laikraštyje nedidelį skelbimą:

Parduodama kolekcija. Saulėlydžiai.

Tai būsiu aš.

KENTAURO HERBO GIMINĖ

Yra kažkas mumyse, kas verčia mus trauktis ir gūžtis tarsi vagį nakties tamsoje ar žmogų, kuris, apsvaigęs nuo vyno, skaudžiai įžeidė savo valdovą, o kitą rytą su nerimu laukia, kuo viskas pasibaigs, koks bus tolesnis jo likimas. Kas ten glūdi mūsų kūno ar mūsų sielos gelmėj? Iš kur tatai? Ne tik man būdingas šitoks jutimas. Aš prisimenu, kaip Kukovaitis, mano tėvas, ūmai pašokdavo iš savo, regis, tokio ramaus pokaičio snaudulio ir imdavo dairytis aplinkui, tarsi ieškodamas akimis tykančio priešo. Aš nežinojau, kodėl jis taip daro. Manydavau, kad iš tiesų nerimauja dėl savo gyvybės. Bet tik sulaukęs brandaus amžiaus patyriau, kad priešas, verčiąs staiga nubusti ir apsidairyti, tūno mumyse pačiuose. Negana to, aš jau kelissyk mačiau, kaip septyniolikmetis mano sūnus Sventaragis, žaisdamas, šaudydamas iš lanko ar ką mąstydamas, ūmai krūpteli, jo akių vyzdžiai susiaurėja, o raumenys įsitempia tarsi lūšies prieš šuolį. Visi mes, ir mano tėvas, ir aš, ir Sventaragis, sveiki ir tvirti vyrai, kuriems derėtų griebti gyvenimą už ragų ir versti jį ant šono, paklupdyti priešais save, padaryti iš jo parankų įnagį savo tikslams pasiekti. Bet mes turime tam tikro vangumo, tam tikros veiksmų ir minčių abejonės, kuri daro mus panašius į plaštaką su išskėstais pirštais, pro kuriuos gyvenimas byra kaip saulės išdžiovintas smėlis. Užuot patys valdę gyvenimą, mes duodamės jo valdomi. Mes visą laiką kažko laukiame, tačiau iš to, kaip elgiamės laukdami, atrodo, kad tas „kažkas" turi būti nelaimė.

Man atrodo, kad mūsų giminėje kažkas suklydo, ir tos klaidos pasekmės persekioja mus. Man atrodo, kad aš netgi

žinau, kokia buvo ta klaida. Žodžiu, man atrodo, kad mūsų negalios priežasčių reikia ieškoti praeityje.

Varšas man papasakojo.

Varšas pusiau gulomis sėdi ant lokių kailių tarp galybės žmonių ir gyvulių figūrėlių, išdrožtų iš skirpsto ir kadagio medienos, ištaptų riebalais, sumaišytais su suodžiais. Daug kas, regėjęs tas figūrėles, mano, kad tai mažyčiai stabai, kuriuos jis garbina ir tyliai meldžiasi jiems vienatvėje, bet Varšas man aiškino, jog čia atvaizdai tų žmonių ir gyvulių, kuriems jis buvo atėmęs gyvybę per visą nepaprastai ilgą gyvenimą. Vis dėlto aš manau, kad Varšas pasakė tik pusę tiesos: jo gyvenimas, šitaip įsikūnijęs daugelyje atvaizdų, ilgainiui virto jam šventu daiktu. Aš manau, kad Varšas sudievino savo gyvenimą tiek, kad tasai, tikrasis jo gyvenimas, atrodo jam lyg ir ne jo, bet visų. Klausydamasis vėjuotomis naktimis miškų, žemės, oro ir namų garsų, Varšas įsivaizduoja, esą jis taip ilgai gyvas tik todėl, kad jam atiteko gyvenimai tų, kuriems jis atnešė mirtį.

Galimas daiktas, jog aš klystu ir medinės figūrėlės tėra paprasčiausi drožinėti medžio gabaliukai, kuriuos Varšas laiko kambario papuošimui nelyginant buvęs medžiotojas, gražinąs būstą nušautų briedžių ir taurų ragais.

— Klausyk, Varšai,— sakau aš jam.— Kodėl tu papuošei savo butą tais, kuriuos sunaikinai, o ne tais, kuriuos sukūrei?

Jis vos vos praveria baltas lūpas šypsenai, suplonėjusių nuo senatvės pirštų galiukai suvirpa.

— Sužinosi, jeigu sulauksi mano amžiaus, Uteni.

Varšo balsas švelnus ir malonus, ir, jam nutilus, kambario oras kurį laiką dar vibruoja. Varšas vengia atsakyti. Tačiau man nelabai svarbus jo atsakymas. Svarbiausia, kad Varšas išmano gyvenimą. Apie tai aš ir noriu jį paklausti.

Varšas yra mano netarnaujantis tarnas. Ne, aš negerai pasakiau. Jis nedirba jokių darbų ir nepaduoda man vandens taurės atsigerti, netvarko mano daiktų, nekloja lovos ir neatveda į ją kunigaikštienės Visgalės. Tiems darbams jis yra per senas. Bet jis tarnauja mums kitaip. Varšas yra vienintelis mūsų ramstis sunkiam pažinimo kely. Varšas ištiesia mums ranką, kai mes susipainiojam savo mintyse, kai nebeišmanome, ką daryti, kai nebežinome, kaip nubausti prasikaltusį, galop kai norime sužinoti, kas mes tokie.

Varšas moka rašyti laiškus. Jis buvo mano tėvo Kukovaičio tarnas, dar berniukas jis tarnavo mano seneliui Živinbu-

dui. Jis turėjo žinoti atsakymą į daugelį klausimų, kurie man neduoda ramybės. Mokantis rašyti laiškus žino tokių paslapčių, kurias žmonės nusineša į kapą, niekam jų neatskleidę. Nuo manęs Varšas neturėtų nieko slėpti.

Jis ima bryzelį džiovintos briedienos ir pradeda čiulpti, sykiu trindamas blyškiomis, minkštomis savo dantenomis. Krūvelė džiovintos mėsos guli priešais jį ant stalo. Čiulpiant mėsą, Varšo akys patamsėja iš malonumo, tačiau jo žvilgsnis vis taip pat atidžiai įbestas į mane. Varšo žvilgsnis tarytum priekaištauja man, kad aš nesu toks senas.

Durys atlapos, lauke saulė ir vėjas. Siaurys verčia šokti ir krūpčioti medžius, krūmus, žolę ir retus baltus debesis danguje. Skaisti saulės šviesa abejinga žemei. Šalta. Aš geriau apsigaubiu apsiaustu galvodamas, kaip paaiškinti Varšui, ko iš jo norėčiau. Čia, prieblandoje, Varšo kūnas atrodo lengvas ir perregimas. Kiekvieną akimirką Varšas gali ištirpti nelyginant ledas.

— Varšai,— sakau,— aš noriu, kad tu man kai ką paaiškintum.

Jis nieko nesako, tik stebi šėlstantį vėją lauke ir pažeme šaudančias kregždes. Galėčiau prisiekti, kad žino, apie ką ketinu jį klausti.

— Kas yra, Varšai, kad mes, gyvendami beveik pačiame šalies viduryje, nuolatos jaučiamės taip, tarsi čia būtų žemės pakraštys? Sakytum kažkas saugo mus nuo viso pasaulio nelyginant daržininkas savo daržoves.

Varšas tyli ir purto galvą.

— Ne, Varšai,— sakau,— tu žinai. Aš tau įsakau. Atsakyk, ko mes laukiam.

— Tu gali man įsakinėti ar ne, kaip nori. Mano amžiui tai jau nebesvarbu.

— Atsakyk man, Varšai,— mano balsas nejučiom praranda aštrumą.

— Žmonės džiaugiasi, kai gali gyventi ramiai ir be rūpesčių. Sunku įsivaizduoti gyvenimą, ramesnį už tavo ir tavo sūnaus, ir tavo artimųjų. Tu laimingas, visas žmonių pasaulis kunkuliuoja kaip riebios mėsos katilas, jis kupinas pavojų, nes žmonės yra plėšrūs. Tau pavojai nebebaisūs, nes niekas nesikėsina į tavo valdas ir tavo gyvybę.

— Varšai, ką tik daryčiau, aš vis jaučiu žvilgsnį, įbestą mano nugaron. Aš atsigręžiu staiga, kuo netikėčiausiai, bet nepamatau nieko, kas mane būtų sekęs. O vis dėlto kažkas se-

ka. Taip sekė mano tėvą, taip stebi ir Sventaragį. Mes visi laukiame antpuolio. Kas čia yra, Varšai? Tu juk žinai.

Varšas nuryja suminkštėjusią nuo seilių mėsą: kąsnis pamažu slenka jo stemple žemyn. Kambaryje tvyro rūgštokas senatvės kvapas. Jo nenustelbia nė įvairiausios žolės, kurių gausiai prikaišiota tarp sienojų.

— Žinau,— tyliai sako Varšas.— Žinau.

Kregždė įlekia į kambarį, apsuka ratą virš mūsų galvų, čirkšteli ir vėl išlekia laukan. Čia daug tų paukščių, bet dabar aš įsijautrinęs ir kregždės įlėkimas vidun man atrodo ženklas, kuriuo norima užčiaupti Varšui burną, neleisti jam nieko pasakyti. Pusiau atodūsis, pusiau aimana išsiveržia iš manęs. Mano pojūčiai įtempti iki ribos. Tačiau Varšas nemato viso to. Dabar jis, įsmeigęs akis į vieną tašką, ieško žodžių, kuriais galėtų prakalbėti.

Taigi, sakau, Varšas man papasakojo.

— Viskuo kaltas Kentauras,— pasakė jis,— ir Jučas, Jeremferdeno tarnas. Tai buvo seniai.

Varšo balsas čia stiprėjo, čia silpo, tarsi jis giedotų ilgą, lėtą giesmę.

— Bet dar seniau pasirodė Mandazigo sūnus Atila, dėl žiauraus būdo pramintas Dievo Rykšte. Jis nužudė tris savo brolius — Ačiarą, Rochą ir Bledoną — ir tolimų žemių karalaitę su vienuolika tūkstančių niekuo nenusikaltusių mergelių. Jam patiko srūvantis tirštas kraujas. Jis mėgavosi raudona spalva, ir jo šnervės virpėjo it vilko, uosdamos salsvą karšto kraujo kvapą. Iššudęs brolius, Atila vienas ėmė viešpatauti Vengrijos žemėje. Su penkiais šimtais savo genties vyrų, irgi trokštančių kraujo, jis patraukė į Italiją, ir visa, kas gyva, bėgo nuo jo ir slėpėsi žemės plyšiuose. Markas Antonijus Palemonas, Ponto karaliaus sūnus, išsigando garso, sklindančio apie Atilą, sėdo į laivus su keturiomis patricijų giminėmis, ir po ilgų klaidžiojimų jūromis bei vandenynais jie atplaukė į Nemuno upę, ir plaukė ja aukštyn, dairydamiesi vietos, kur galėtų sustoti ir apsigyventi be baimės, nes jiems vis vaidenosi, kad Atila lipa ant kulnų. Plaukdami Nemunu aukštyn, pasiekė Dubysą, įplaukė į tą upę, pamatė abipus aukštus kalnus, o už tų kalnų — plačias lygumas ir vešlius ąžuolynus, pilnus žvėrių — taurų, stumbrų, briedžių, elnių, stirnų, lūšių, kiaunių, lapių, voverių, šermuonėlių ir visokių kitokių, upėse — aibę nepaprastų žuvų, ne tik tų, kurios veisėsi čia pat, bet ir atplaukiančių iš jūros, nes netoli Nemuno žiotys.

Prie šitų upių — prie Dubysos, prie Nemuno ir prie Jūros — apsigyveno ir ėmė daugintis. Tą žemę praminė Žemaitija.

Keturios patricijų giminės, sykiu čia atvykusios, buvo tokios: Kentauro herbo, Stulpų herbo, Meškos herbo ir Rožės herbo. O jų galvos buvo Dausprungas, Prosperas Cezarinas, Julijonas ir Hektoras. Palemonui gimė trys sūnūs, iš kurių tik vienas, Kūnas, turėjo palikuonių: Kernių ir Gimbutą. O šie irgi turėjo po sūnų. Kerniui gimė Živinbudas, o Gimbutui Mantvila. Ir kai Živinbudui buvo tiek metų, kiek dabar tavo sūnui Šventaragiui, kunigaikštis Kernius pasiėmė mane iš Bisėnų, vienuolikos metų, kad tarnaučiau jam ir jo sūnui Živinbudui.

— Ne, Varšai,— pasakiau aš.— Mano senelio tėvas buvo ne Kernius. Tu juk pats sakei, kad Kentaurai paėjo iš Dausprungo. Tu suklydai, Varšai. Tas buvo taip seniai.

— Klausyk manęs ramiai, kunigaikšti. Aš neklystu. Tavo senelis iš tiesų buvo Mantvilos Gimbutaičio brolis. Ir tu lig šiol būtum Palemono kunigaikštis, jeigu ne Jučas, teneatgimsta jis naujam gyvenimui.

Varšas nutilo, telkdamas savo mintis apie svarbiausius dalykus, o aš tebesėdėjau nejudėdamas ir jutau, kad mano veidas kaista.

— Jučą pirmasis pamatė Sudvajus, kunigaikščio Kerniaus žirgininkas, kai šis išbrido iš upės ją perplaukęs ir išdžiaustė savo drabužius ant įkaitusio pakrantės smėlio. Jučas buvo augalotas vyras. Kokių trisdešimt penkerių metų, stiprus kaip žvėris ir nenusakomos spalvos akimis, kurios kiaurai vėrė viską, į ką tik pažvelgdavo. Jeigu iš keturių ąsočių tik viename būdavo pieno, Jučas imdavo kaip tik jį nė neatidengęs pažiūrėti, kas jame yra. Jučas turėjo vieną nuostabią ypatybę: ant viso didelio jo kūno nebuvo nė vieno plaukelio. Nei ant galvos, nei ant smakro, nei pažastyse, nei papilvėje, kaip kitų žmonių. Jis neturėjo net antakių, o jo vokai buvo be blakstienų. Saulėje įdegęs Jučo kiaušas buvo lygus lygutėlis it strazdo kiaušinis. Tatai atrodė labai neįprastai, ir visi būtų tuo stebėjęsi, bet Jučo laikysena buvo tokia, jog rodėsi — ne mes juo, o jis mumis labiau turėtų stebėtis. Nepasakyčiau, kad Jučas būtų buvęs išdidus. Juk jis galėjo prisistatyti kaip laisvas žmogus, ir niekas dėl to nesuabejotų. O vis dėlto pasisakė esąs tarnas.

„Aš esu Jučas, Jeremferdeno tarnas,— tokie buvo jo pirmi žodžiai, pasakyti kunigaikščiui.— Jeremferdenas sveikina jus."

Kunigaikštis ir jo artimieji nežinojo, ką atsakyti. Niekas lig tol nebuvo girdėjęs apie Jeremferdeną.

„Ko tu nori iš mūsų, Jučai? Kas yra Jeremferdenas?"

„Jeremferdenas, mano viešpats, neliepė pasakoti apie jį. Jis liepė perduoti jums žinią, kuri jus nuliūdins. Bet Jeremferdenas negeidžia jums pikto. Įsakyk savo broliui atvykti, kunigaikšti, ir tada aš perduosiu jums, kas man buvo liepta. O dabar tegul parodo man, kur galėčiau pailsėti. Keturiasdešimt tris dienas ir naktis aš žygiavau be miego. Jaučiuosi pavargęs."

Jučo kalba buvo paprasta, be pagražinimų, bet įtaigi. Vos prigludęs prie gulto, Jučas užmigo ir atsibudo tik tada, kai kunigaikštis Gimbutas atjojo iš Kauno ir jo žirgo kanopos sukaukšėjo kieme. Jučas išmiegojo keturias paras, nenubudęs nė pavalgyti, net nesujudėjęs. Aš kelis sykius nešiau jam maisto, ir vis rasdavau jį tokį pat. Nuostabu buvo ir tai, kad Jučas miegojo atmerktomis akimis. Kai aš vaikščiojau po kambarį, Jučo akių vyzdžiai sekė mano judesius. Bet pats jis tikrai miegojo: kvėpavimas buvo lygus, kūnas atsipalaidavęs, liežuvio galiukas iškištas, o nuo lūpų kampučio nutekėjusi ir sudžiūvusi seilė.

Atėjęs į svečių menę, Jučas nusilenkė abiem kunigaikščiams ir atsisėdo prieš juos. Mes visi laukėme, ką jis pasakys.

„Jeremferdenas sveikina Palemono giminę,— prabilo Jučas,— ir perduoda jums per mane, jo tarną Jučą, kad Palemono giminei lemta išnykti dvyliktoje kartoje."

Aš mačiau, kaip kunigaikščio Gimbuto veidas liko pilkas, o ranka sugniaužė peilio rankeną, bet Jučas net nesuvirpėjo.

„Palemono giminės vyrai iššudys vieni kitus arba patys išmirs. Jeremferdenas, kuriam nėra šioje žemėje jokių paslapčių, matė, kaip paskutinysis iš Palemonų miršta su vyno taure rankoje. Tą mano viešpats ir liepė jums pasakyti."

Jučas nutilo, o visi, kas ten buvo, žiūrėjo vienas į kitą nieko nesuprasdami, išsigandę arba supykę. Pirmasis atsigavo iš nuostabos kunigaikštis Gimbutas:

„Jis apgavikas. Supančiokit jį."

Bet kunigaikštis Kernius sustabdė tarnus.

„Kokia giminė iškils po mūsų?" — paklausė jis.

„Kentauras",— nedvejodamas atsakė Jučas.

„O paskui?"

„Aš nežinau,— tarė Jučas.— Bet Jeremferdenas tikriausiai žino."

„Kur tas Jeremferdenas? — sumaurojo kunigaikštis Gimbutas.— Parodyk man jo valdas. Aš nužudysiu jį."

„Jeremferdeno negalima nužudyti,— ramiai pasakė Jučas; atrodė, kad jokių aistrų jis nepažįsta, taip gerai tvardėsi.— Jūs neturėtumėt rūpintis juo. Metas pagalvoti apie savo giminę."

„Jeigu teisybė tai, ką tu kalbi, čia sunku ką besugalvoti",— pasakė Kernius.

„Galima,— atsiliepė Jučas.— Viena jūsų giminės šaka turi tapti Kentauru."

Jo žodžiai turėjo tik vieną prasmę. Ukmergės žemėje gyveno vienintelis Dausprungo palikuonis. Jis bus pasmerktas tą pat akimirką, kai kuris iš dviejų čia sėdinčių kunigaikščių sutiks pasiimti Kentauro herbą sau.

Kurį laiką menėje viešpatavo tyla. Paskui vėl pirmasis ją sutrikdė Gimbutas:

„Aš netikiu niekuo, ką sako šitas bebarzdis apgavikas."

Jis pašoko ir sutrypė kojom iš pykčio.

„Mūsų giminė amžina. Niekas negali tuo suabejoti, nebūgštaudamas dėl savo gyvybės. Aš nudobsiu Kentaurą, ir jis nebegrės Palemonams nei dabar, nei kada ateity. Tatai sakau aš, Gimbutas."

„Po Palemonų bus Kentauras",— pakartojo Jučas, Jeremferdeno tarnas.

Kunigaikštis Kernius nenuleido nuo Jučo akių. Kunigaikštis Gimbutas sudrebėjo, išgirdęs brolio balsą:

„Aš sutinku. Taip. Aš tikiu tavim, svetimšali. Mano sūnus Živinbudas taps Kentauru."

Kunigaikštis Gimbutas, sugniaužęs kumščius, su saviškiais išėjo iš menės. Netrukus išgirdome juos išjojant.

„Nuo šiol jūs turėsite laukti,— pasakė Jučas.— Jūs nieko daugiau neveiksite, tik lauksite žiūrėdami, kaip vienas po kito miršta jūsų giminaičiai. Jūsų gyvenimas bus ilgas ir lėtas, o jūsų artimieji gyvens trumpai, karštai ir nerimastingai. Kiekvienas jų žingsnis priartins juos prie nebūties; o kiekvienas jūsų žingsnis reikš trumpesnį atstumą iki didybės, kuri jums skirta."

„Aš sutinku",— dusliai pakartojo Kernius.

„Bet čia dar ne viskas,— Jučas pakilo ir priėjęs pasilenkė Kerniui prie ausies, kad mes vos vos girdėjom jo balsą.—

Čia dar ne viskas. Už giminės gyvybę ir garbę reikia mokėti."

Kunigaikštis Kernius krūptelėjo, atšlijo ir nužvelgė Jučą nuo galvos iki kojų.

„Ne, ne man,— Jučas vos pastebimai šyptelėjo.— Nei Jeremferdenui, nei man nieko iš jūsų nereikia, galite nenuogąstauti. Betgi tatai yra dievų apgavystė. Jūs apgaunate juos, nenorėdami susitaikyti su lemtim, skirta jūsų giminei iš tenai,— jis parodė pirštu į lubas.— Tai nusikaltimas, o už nusikaltimus baudžiama, ar ne?"

„Kokios bausmės mes galim laukti? Ar Jeremferdenas to nenuspėjo?"

„Ne, jis to nežino. Bet man pačiam labai nepatinka Kentauras. Pusiau žmogus, pusiau gyvulys."

„Tai tik herbas",— netvirtai pasakė kunigaikštis.

„Taip,— patvirtino Jučas.— Aišku viena: tik toks yra kelias Palemono giminei išlikti."

„Bet gal...— dabar jau kunigaikštį apniko abejonės.— Ar neprireiks mums perdaug brangiai už tai užmokėti?" — jis atsigręžė į mus, lyg laukdamas, idant jį paremtų.

„Tėve,— pasakė Živinbudas,— aš sutinku būti Kentauras."

Jučas atsitiesė, pirmąsyk per tą laiką, kiek buvo pas mus, nusijuokė, parodydamas baltus stiprius dantis, ir nebylom išėjo iš menės. Po keturių ar penkių dienų jis, lygiai taip pat nieko nepasakęs, dingo. Nuo to laiko niekas jo daugiau nematė.

Varšas nutilo ir įsmeigė akis į kažką už mano nugaros. Aš atsigręžiau. Tarpdury stovėjo Šventaragis, mano sūnus. Jo veidas sakė, kad jis klausėsi Varšo pasakojimo. Iš pradžių man sukilo pyktis, ir aš buvau bemetąs į jį kokį daiktą. Tačiau Varšas žvilgsniu mane sulaikė. Ką gi, juo geriau. Anksčiau ar vėliau Šventaragis turėtų viską sužinoti, jis neabejotinai subręstų tiems klausimams, kaip kad subrendau aš.

— Kiek mums dar liko laukti, Varšai? — paklausė jis.

— Nebedaug, valdove,— atsakė Varšas.— Tu esi ketvirta karta nuo kunigaikščio Kerniaus. O nuo Gimbuto jų jau pajėjo devynios. Kaip Jučas ir sakė, jie skuba gyventi ir miršta anksti. Mantvila, Gimbuto sūnus, turėjo du sūnus: Vykintą ir Erdvilą. Vykintas mirė be palikuonių. Erdvila susilaukė Mingailos, Mingaila turėjo du sūnus — Skirmantą ir Ginvilą. Ginvilas turėjo Borisą, Borisas — Rogvolodą, Rogvolodas — Glebą, kuris numirė be palikuonių. Skirmantas turėjo Prisimantą,

Liubartą ir Treniotą. Pirmieji du numirė nepalikę įpėdinių. Treniota turėjo Algimantą, Algimantas — sūnų Ringaudą. Ringaudas turėjo du: Mindaugą ir Dausprungą. Šis turėjo Tautvilą, kuris mirė nieko nepalikęs. Mindaugas turėjo Vaišvilką, Repeikį, Girstutį ir Ruklį. Iš tų keturių liko tik Vaišvilkas, didysis Lietuvos kunigaikštis. Jis neturi sūnų, neturi autoriteto tarp kunigaikščių ir bajorų, neturi dorybės ir pernelyg atsiduoda girtavimui. Po jo — tavo, Šventaragi, eilė, jeigu Jučas sakė teisybę.

— Dabar palik mus vienus, Šventaragi,— pasakiau, ir jis nuėjo toks rimtas ir susimąstęs, kad man net suspaudė širdį.

— Ar tu patenkintas tuo, ką sužinojai? — paklausė Varšas, kai likome vieni.

— Pasakysiu tau teisybę, Varšai. Man neaišku, kodėl tas laukimo jausmas, kuris mus kamuoja, toks panašus į *nelaimės* laukimą? Juk turėtų būti priešingai.

— Tu tiesiog įpratai laukti, patį nežinodamas ko. Žmogaus gyvenimas sutvarkytas panašiai kaip keturi metų laikai. Džiaugsmą atitinka vasara. O likusios trys metų dalys yra šaltos, darganotos, šlapios ir niūrios. Tiek ir žmogaus nykių jausmų,— atsakė Varšas, ir aš supratau, kad jis daugiau nieko nežino ir nebegalės man padėti.

Jis vėl pasiėmė džiovintos mėsos gabalėlį ir ėmė žiaumoti. Senatvės pavidalas yra bjaurus, pagalvojau jį palikdamas ir žengdamas į saulės ir šalto vėjo sklidiną dieną. O nuo tol praėjo beveik keturi mėnesiai įprasto laukimo, iki atsitiko tai, kas, matyt, ir turėjo atsitikti ir kas iš esmės pakeitė mano pažiūrą į pasaulį ir žmogaus prigimtį. Nė Varšas nebegalėjo man nieko patarti. Jis tik sėdėjo, susisiautęs į šermuonėlio kailinius, ašarotomis akimis žiūrėdamas į liepsnos atšvaitus ant sienos, ir kartojo:

— Jučas tatai padarė. Žinau: Jučas kaltas dėl visko.

O po teisybei Jučas, kuris tikriausiai jau seniai virto dulkėmis, čia buvo niekuo dėtas. Bet Varšas negalėjo pasiduoti ir pasirodyti, kad yra bejėgis ką nors paaiškinti. Ko būtų vertas ilgas jo gyvenimas, jeigu išaiškėtų, kad yra pasaulyje dalykų, kurių jis neįstengia suprasti? Aš neprieštaravau Varšui, bet man buvo skaudu žiūrėti, kaip jis kenčia ir kamuoja bejėgę savo atmintį.

Sulaukę pirmojo sniego, kai žvėrys jau palieka aiškius pėdsakus, kuriais galima juos persekioti ištisą dieną, mes surengėme puikią didelę medžioklę. Pasikvietę svečių iš ap-

linkinių žemių, mes tikėjomės nuostabiai išsiblaškyti. Žvėrys, riebūs, įsiganę po vėsokos vasaros ir ilgo šilto rudens, šviežias gurgždantis sniegas atgaivina pojūčius: jie dar aštrūs ir stiprūs, tarsi liestum ką tik užsitraukusią žaizdą. Taigi sniego gurgždėjimas, šiltas žirgų kvapas, grubūs vyriški pokštai, medžioklės aistra, skalikų lojimas, prakaitas ant veido nuo įtempto jojimo ir ieties svaidymo, kaušas dar karšto salsvo kraujo iš ką tik nudobto gyvulio gerklės, glostantis išdžiūvusį gomurį ir sukeliantis neprilygstamą sotumo jausmą,— kaip visa tai atgaivina žmogaus sielą ir priverčia širdį plakti sparčiau!

Sulaužęs keturias pasiimtas ietis, aš, užuot pasiuntęs tarną, apgręžiau žirgą ir, įkaitęs nuo medžioklės aistrų, zovada nulėkiau namų pusėn. Mano sakalas — Nestanas. Varšas išaugino jį man, ir jis visados lydėdavo mane medžioklėje. Nestanui nereikia uždengti akių, iki jis bus nugabentas į medžioklės vietą ar pargabentas iš jos, kaip kitiems sakalams. Kur išjodamas, aš liepiu paleisti Nestaną, ir jis nuolatos sūkuriuoja ore, aukštai virš mano galvos, tykus mano palydovas. Panorėjęs leidžiasi žemyn ir atsitupia man ant peties. Bet taip atsitinka palyginti retai. Dažniausiai, pakėlęs akis aukštyn, aš regėdavau jį, plačiai išskleidusį sparnus, kybant danguje.

Užpereitą žiemą medžioklėje aš nukritau nuo žirgo ir susitrenkiau kelį. Pusę dienos išgulėjau giliame sniege, neįstengdamas atsikelti ir vėl užlipti ant žirgo, šaltis pamažėle ėmė prasigauti prie kūno, ir aš jau maniau pražūsiąs, bet tada mano žmonės galop mane aptiko. Ieškojimų gairė jiems buvo Nestanas, kuris kantriai ir ištikimai sukosi ore tiesiai virš tos vietos, kur mane ištiko nelaimė. Kiekvienas, norintis žinoti, kurioje girios pusėje aš esu, kaipmat gali savo norą patenkinti vos tik žvilgtelėjęs į dangų.

Taigi dabar, kai, sukirtęs žirgui, leidausi namo, ūmai pajutau, kaip kažkas kietai suspaudė man petį. Tai buvo Nestanas, mano sakalas. Jo aštrūs nagai perdūrė mano rūbą ir skaudžiai susmigo į odą. Aš pasipurčiau, norėdamas numesti paukštį ir priversti jį skristi. Nestanas kiek atleido gniaužtus, bet į orą nepakilo. Kitu kartu aš būčiau supratęs, kad Nestanas savąja kalba nori man kažką pasakyti, kažką perduoti, kažkaip paveikti mano elgesį. Bet tada, kaip sakiau, buvau įsiaistrinęs ir daugiau nebepaisiau sakalo. Vis dėlto, kai dabar apie tai pagalvoju, būtų buvę geriau, jei jis ir toliau būtų skrai-

dęs. Gal tuomet visi žinotų, kur aš esu, ir šitaip būtų buvę galima išvengti to, kas paskui atsitiko.

Nušokęs kieme nuo žirgo, įbėgau vidun ir skubėte nuskubėjau į miegamojo menę, kur laikiau savo ietis, kad prireikus jos visada būtų čia pat, po ranka. Balčiukė, mano žmonos, kunigaikštienės Visgalės, tarnaitė, pamačiusi mane išsigando ir išmetė iš rankų urną su pelenais, bet aš ir į tai neatkreipiau dėmesio. Keliais žingsniais įšokau menėn ir nutvėriau ietį. Apsigręžiau ketindamas vėl lėkti medžioklėn ir tada pamačiau reginį, kurio visiškai nesitikėjau. Plačiojoje mūsų lovoje, tarp ilgavilnių antklodžių, gulėjo du žmonės: vyras ir moteris. Pats to negeisdamas ir nieko nežinodamas, Dievas regi, aš užtikau juos tą akimirką, kai meilės ir dauginimosi aistra juos buvo nugramzdinusi nebūtin. Baltas moters veidas užmerktomis akimis ir išsidraikiusiais ant priegalvio plaukais buvo mano žmonos Visgalės veidas — gražesnės jos aš niekada nebuvau matęs. Kas buvo tas vyras, iš pirmo žvilgsnio negalėjau pažinti.

Mano ranka veikė greičiau už mintį. Trumpai riktelėjęs, kaip buvau pratęs medžioklėje, lyg tai suteiktų rankai stiprybės, aš užsimojau ir iš visų jėgų sviedžiau ietį. Gerai nukalta ietis perskrodė vyro kūną kiaurai, nes kai jis suriaumojo, paskui išsirietė ir nuvirto į šoną, aš pamačiau, kad ieties smaigalys, išlindęs kitoje pusėje, paliko nedidelę žaizdą ant Visgalės krūtinės. Dabar atpažinau ir vyrą. Tai buvo Lisica, vienas iš mūsų tarnų, dvidešimtmetis žaliūkas, kurio žvilgsnis ir visas veidas dėl kažkokios ydos visą laiką buvo pašaipus. Dėl tos išraiškos jis atrodė protingesnis, nei iš tiesų buvo. Aš manau, kad mirtis jį ištiko pirmiau, negu jis atsigavo iš meilės svaigulio ir spėjo ką suvokti. Kraujas pliūptelėjo iš jo žaizdos kaip vanduo vos tik prakirtus ledą ir užliejo Visgalei pilvą ir šlaunis. Ji atsimerkė ir įsmeigė akis į mane, tačiau dar nematė manęs ir nieko nežinojo. Aš maniau, kad ji ims spiegti ir rėkti kaip visos moterys. Tačiau kai jos žvilgsnis nukrypo į mylimąjį ir vėl sugrįžo prie manęs, aš neišgirdau nė vieno garso. Ji nesujudėjo, net nepatraukė apkloto, kad prisidengtų nuogumą. Vis dėlto įdėmiai sekė mane, kai paėmiau į rankas dar vieną ietį.

— Eisi jam iš paskos,— išgirdau savo balsą.

Ir tada ji pravėrė lūpas:

— Mes negimtume, jeigu nebūtų kitos būties, kurios galėtume laukti.

Mano veidas persikreipė, bet širdyje aš sutrikau. Visgalė buvo protinga moteris, labai protinga, ir aš lig šiol nesiliauju stebėjęsis, kas pastūmėjo ją į tokį slidų slaptos meilės kelią. Tačiau pajutau, kad tie žodžiai buvo perdaug išmintingi tai valandai ir dėl to netikri. Taip, jos balse buvo netikrumo. Tarytum ji lazda mėgintų, ar neatsivers akivaras toje vietoje, kur ji ketina žengti. Aš niekada nesupratau moterų. Jos buvo man perdaug svetimos, gyvenančios šalia, bet sykiu ir kitur, panašiai kaip katės, kurios niekad neprijunksta prie žmogaus. Niekados nekvaršinau dėl to sau galvos, bet netgi mano motina, kuri labai mane mylėjo, buvo man svetima. Moterys yra keistos jau vien dėl to, kad tariasi pažįstančios mus, savo sūnus, vyrus ir brolius.

— Kam tu taip padarei? — paklausiau.

— Aš nepadariau to tik dabar, bet dariau visą laiką.

Tik dabar ji atsigodo. Ją ėmė krėsti drebulys, ir ji liovėsi valdytis. Ji tiesiog pasiuto iš pykčio. Aš stovėjau su ietimi rankoje ir sakalu ant peties ir klausiausi užgaulių jos žodžių. Kuo labiau ji karščiavosi, tuo ramesnis dariausi aš. Ji kalbėjo išblyškusiomis lūpomis:

— Tau visą laiką niekas daugiau nerūpėjo, tik prakeiktas tavo likimas. Koks tu vyras? Kiti vyrai tvirtai vaikščioja žeme, jie valgo, geria, medžioja, kariauja ir neužmiršta atiduoti savo duoklės moterims. Jie sveiki ir nesuka galvos dėl niekų. Kas iš to, kad tu aukštesnis ir stipresnis už kitus, jeigu tik stebeiliji į šešėlius ir šnabždi kažką sau po nosimi, o vaikščioji lyg sapnuodamas. Aš pavydėdavau net tarnaitėms to, kad tarnai bent retkarčiais priremia jas prie sienos tamsioj kertėj. Tau niekad manęs iš tikrųjų nereikėjo, o jei reikėjo, tai tik tam, kad išperėčiau tau tokį pat pakvaišusį puskunigaikštį. Kentaurai! Tik pamanykit. Pusė žmogaus, pusė arklio. Geriau jau būtų visas arklys. Visi tik ir juokias, kad ta antroji jūsų herbo pusė — ne arklys, o kumelė.

Aš sudrebėjau, kai ji užkliudė Sventaragį. Visa kita, ką ji paistė, buvo niekai, ir aš tą žinojau, pagaliau ir ji pati, jeigu ne pyktis, tikriausiai nebūtų taip kalbėjusi. Tačiau man labai nepatiko, kad ji koneveikia Sventaragį. Aš sudrebėjau ir iškėliau ietį. Tamsios spindinčios Visgalės akys išsiplėtė.

— Ne! — suriko ji.— Ne! Tu negali manęs nužudyti! Tu neišdrįsi!

Aš nieko neatsakiau, tik pasūpavau ietį, lyg ketindamas sviesti.

— Aš kunigaikštienė! — dabar ji spiegė.— Aš tavo žmona, girdi? Nedrįsk! Aš pašauksiu tarnus! Ei, gelbėkit! Ne, Uteni, tu neišdrįsi.

Ji apsivertė ant pilvo ir pamėgino šliaužti prie manęs. Ašaros bėgo jai per skruostus, ir riksmas virto švokštimu.

— Tu neišdrįsi, tu neišdrįsi. Tu negali manęs nužudyti, Uteni. Negali.

— Galiu,— pasakiau.— Tu juk žinai, kad galiu. Tu žinai dar daugiau: kad aš taip ir padarysiu. Ir niekas pasaulyje man nesutrukdys.

— Ne,— Visgalė šnabždėjo, šliaužiama artyn,— ne, ne.

Aš užsimojau ietimi, bet tada ji pakėlė savo veidą į mane ir tai, ką aš pamačiau, sulaikė mano ranką. Tamsios drėgnos jos akys pasidarė apvalios ir geltonos tarsi du vaiskūs akmenukai. Tos akys be jokios išraiškos sutiko mano žvilgsnį. Niekados šito nepamiršiu. Kažkur jau buvau matęs panašias akis, tik tuo tarpu neprisiminiau kur. Užsimerkiau, ir tada atmintis man padėjo. Tokios akys yra angies. Trumpo laiko, kol buvau užsimerkęs, pakako, kad nepamatyčiau svarbiausio dalyko. Kai vėl pažvelgiau į savo žmoną Visgalę, nebeišvydau kunigaikštienės. Priešais mane ant keturių kreivų kojų stovėjo didžiulis, sulig žmogum, driežas, išvirtusiomis geltonomis akimis, žvynuota oda ir raudonais nasrais, pilnais aštrių dantų. Jo gurklys tvinksėjo. Aš sustingau, ir driežas žingtelėjo į mane. Atsitraukiau atatupstas ir vėl užsimojau ietimi. Driežas sušnypštė ir atšoko pasienin. Apsigręžiau ketindamas bėgti laukan ir tarpdury pamačiau Varšą. Mostu jis mane sulaikė ir parodė į vidury menės gulintį Lisicą. Aš paėmiau už ieties koto, pakėliau pasmeigtą kūną ir juo nešinas išėjau. Varšas užtrenkė duris ir užstūmė sklendę. Kai atsigręžiau į jį, žadėdamas klausti, ką, jo nuomone, reikėtų toliau daryti, išvydau, kad visas jis — ir kojos, plonytės it vilyčėlės, ir rankos, išraizgytos piršto storumo juodomis tvinksinčiomis gyslomis tarsi gyvatės, ir geibus kaklas su smailiu gurkliu, ir didelė galva su užmerktomis akimis — virpa ir trūkčioja. Metęs ietį su užnertu lavonu, aš apglėbiau tarno pečius:

— Varšai,— pasakiau,— nurimk. Nebijok, Varšai.

Jis tebedrebėjo lyg sužvarbęs berniukas. Aš ne visai aiškiai prisimenu, ką pats jaučiau. Tarytum nieko.

Norėjau viską sutvarkyti prieš baigiantis medžioklei. Turėjau gerą pusdienį laiko.

Lisicą užkasėme, iškirtę pašalą miške už kelių varstų nuo namų. Didžiausią rūpestį kėlė driežas. Iš pradžių aš nė pagalvoti nejstengiau, kad teks atšauti miegamosios menės duris ir įeiti tenai. Bet roplys negalėjo pasilikti namie. Tą supratome abu — ir aš, ir Varšas:

— Padėčiau tau, bet esu jau per silpnas ir tik trukdyčiau.

Išgirdau vėjo atneštus medžioklės šūksnius, laisvus ir džiugius, skardų skalikų lojimą. Pavydėjau jiems, medžiojantiems. Net ir eidamas su peiliu rankoje prieš lokį, būni įsitikinęs, kad nugalėsi. Kitaip neitum. Dabar gi buvau akis į akį su reiškiniu, kurio negalėjau įvertinti, kuris į nieką nebuvo panašus. Todėl ir aš nejaučiau savo jėgų ir galimybių. Tarytum ore kabojau, negaudamas atsispirti į žemę. Ašaros iššoko man akyse pagalvojus, koks laimingas buvau prieš kelias valandas. Norėjau tebebūti medžioklėje, norėjau, kad nieko nebūtų atsitikę.

— Pasiimk stiprią ir aštrią ietį,— tarė Varšas.— Kad ir kokie aštrūs būtų jo dantys, jis negalės atsilaikyti prieš ginklą. O gal geriau atplėšti truputį stogą ir pro skylę šaudyti iš lanko tol, kol nustips?

— Ne,— papurčiau aš galvą.— Negaliu.

Kadangi Varšas nesuprato, paaškinau:

— Negaliu blaiviu protu eiti ir žudyti. Galų gale tai Visgalė...— sunku man buvo tarti tuos žodžius: bjaurus, bukas padaras niekaip nesiderino su gražuolės, protingos mano žmonos paveikslu, kuris tebestovėjo prieš akis. O vis dėlto tai, ką kalbėjau, buvo teisybė.

— Bet pirma ketinai atimti jai gyvybę. Dabar, kai ji jau prarado savo pavidalą, tau bus tik lengviau tai padaryti.

— Negaliu,— pakartojau.— Nejkalbinėk manęs, Varšai. Nejveiksiu savęs. Pirma buvo kas kita. Mano raumenys veikė neatsiklausdami galvos. Dabar galva vėl paėmė viršų.

— Tada viskas kur kas sunkiau,— susimąstęs tarė Varšas.— Nebeišmanau, kaip tau padėti. Einu, pabūsiu vienumoje, pagalvosiu.

Nenorėjau likti vienas. Neturėjau tamsaus kampo su figūrėlėmis, tarp kurių galėčiau atgauti pusiausvyrą. Todėl paprašiau jį:

— Pasilik čia, Varšai. Dabar tu man labai reikalingas.

Jis sutiko be žodžių.

Netrukus šį tą sumanėme. Aš turėjau rūsį, įtaisytą kalne. Tai buvo didelė šalta patalpa su storomis išilgai skeltų rąstų durimis. Jeigu vasarą numirdavo kas iš mūsiškių, mes padėdavome jo kūną tenai ir jis negesdavo dvidešimt ir daugiau dienų, kol būdavo kaip reikiant pasiruošta laidotuvėms. Nusprendėme roplį uždaryti į rūsį. Sunkiausias klausimas buvo, kaip jį nuvesti iš namų į kalną. Bet radome išeitį.

Paėmėme rankos storumo virvę ir iš abiejų galų užmezgėme po kilpą. Prie pat buto durų pririšome arklį ir vieną kilpą užmovėme jam ant kaklo. (Be Balčiukės, namuose buvo likę dar kokia dešimtis žmonių. Liepiau visiems susirinkti vienoje menėje ir, kai visi suėjo, uždariau juos tenai kuriam laikui. Nenorėjau, kad per namiškius pasklistų tai, ką ketinu laikyti paslapty. Uždarytieji netgi nerodė per daug nepasitenkinimo: matyt, aš atrodžiau niauriai, o ir rūbą, aptaškytą Lisicos krauju, jie puikiai matė.)

Taigi, būdami ramesni, kad mūsų nematys, tęsėme savo darbą. Varšas nešė mano ietį. Jis laikė ją abiem rankom, stipriai sugniaužęs, bet vis tiek vos įstengė nulaikyti: nusilpę pirštai skėtėsi, veidą nuo įtampos išmušė tamsus, kažkoks pilkšvas, senatviškas raudonis, raukšlelės akių ir lūpų kampučiuose virpėjo, plačiai statomos kojos vos laikė kūną, apsunkintą nešmens. Bet Varšas laikėsi didvyriškai. Kas jį skatino? Atsidavimas? Įprotis? Savigarba? Užsispyrimas? Įsitikinimas, kad be jo aš nesusidorosiu?.. Nežinau.

Aš nešiausi kilpą. Atšoviau skląstį ir staigiai trūktelėjęs atplėšiau duris. Mano širdis susispaudė, laukdama antpuolio. Bet roplys nepuolė. Jis gulėjo toje pačioje vietoje, kur buvome jį palikę, išsitiesęs visu ilgiu, padėjęs galvą ant grindų. Viena jo akis, tviskėdama šaltu geltoniu, nejudėdama žiūrėjo į mus.

Reikėjo jį prikelti: kol driežo galva buvo ant grindų, negalėjau užmesti kilpos. Paėmiau ietį iš Varšo rankų ir žengiau artyn, ūmai nurimęs ir lioveęsis jaudintis; tarsi visą gyvenimą būčiau gaudęs tokius padarus. Driežais virtušias moteris. Nepadariau nė vieno nevikraus ar nereikalingo judesio. Ištiesęs ietį, smaigaliu bakstelėjau gyvuliui į kaklą: netgi ietimi buvo nemalonu prie jo prisiliesti. Jis pakėlė galvą ir prasižiojo. Tą akimirką užmečiau kilpą. Nebereikėjo nė suraginti arklio, stovinčio lauke, kad ją užtrauktų, taip umaru roplys šoko į kitą menės pusę ir blaškėsi tol, kol kilpa užsiveržė ir jis ėmė dusti. Mūsų nuogąstavimai nepasitvirtino, jis

nesielgė kaip žmogus, o kaip visi žvėrys. Užuot puolęs mūsų pusėn, kad virvė atsipalaiduotų, jis pasidavė panikai ir stengėsi pabėgti nuo mūsų, šitaip pats palengvindamas mūsų darbą.

Varšas dabar buvo toks pat ramus kaip aš.

— Sykiu su kūnu Dievas atėmė jai ir protą,— pasakė jis.— Vargšelė.

Gumulas man įstrigo gerklėje, bet aš jį nurijau.

— Vesk arklį kalno linkui, Varšai,— paliepiau jam.— Aš eisiu šalia su ietim ir žiūrėsiu, kad nieko neatsitiktų.

Netrukus tvirtos kalno rūsio durys užsitrenkė idant patikimai saugotų nepaprastą žvėrį. Varšas sunkiai alsavo, tačiau šypsojosi. Aš išgirdau tolumoj sugrįžtančių medžiotojų balsus ir nuskubėjau paleisti tarnų ir namiškių.

Vakare, priverstinai šypsodamasis ir skatindamas linksmintis lėbaujančius svečius, pajutau gailestį ir ilgesį. Kaip niekad ilgėjausi gražiosios savo Visgalės, mylimos žmonos. Kažin ką būčiau atidavęs, kad ji rastųsi šalia. Pamatęs, kad vyrai apsvaigo, pakilau ir nepastebėtas išėjau iš menės. Tyliai snigo dideliais gniutulais, inkštė šuo: kaulu paspringo ar skaudėjo per medžioklę sužeistas šonas. Kiti skalikai, palikę jį vieną, su godžiais drėgnais snukiais sukiojosi menėje tarp svečių ir ėdė keptą mėsą, kurios buvo gausybė. Valandėlę pasiklausiau vienišo šuns aimanos ir, klimpdamas sniege, nuėjau pas Varšą. Jis sėdėjo prie ugnies, blizgančiomis akimis stebėjo liepsną. Man įėjus neatsigręžė.

— Jučas kaltas dėl visko, Jeremferdeno tarnas... Nė vieno plaukelio ant viso kūno...

Maniau, rasiu pas Varšą paguodą. Deja. Vėl išėjau į naktį ir sniegą, kuris kaipmat aplipo man pečius, plaukus ir barzdą. Tirpo nukritęs ant įkaitusio veido. Kūnas buvo kupinas naujų, dar niekada nepatirtų jutimų, tarsi stovėčiau ties visai kito gyvenimo riba. Visgalė... Kaip man dabar jos trūko! Jausmai teliūskavo mano širdy, krūtinėje, sunkūs ir šalti tarsi stingstantis skystis. Niekada nebuvau tokių išgyvenęs. Stovėjau užsimerkęs po plynu dangum. Ilgėjausi praeities. Šuo tebeinkštė. Snigo.

Po valandėlės supratau, kad esu nebe vienas. Dar kažkas, be manęs, išėjo laukan. Susimąstęs nepastebėjau, kas ten buvo. Mačiau tamsų siluetą už kelių žingsnių. Nežinojau, ar jis regi mane, ar ne. Šiaip ar taip, negalėjau ilgiau stovėti veik visai apsnigtas. Pasipurčiau, kad sniegas kiek nubyrėtų, ir žengiau prie jo. Žmogus, žemesnis už mane, stovėjo atsukęs

nugarą ir užvertęs galvą žiūrėjo aukštyn, į dangų. Sniegas sugurgždėjo man po kojomis, ir jis atsigręžė pamažu, tarsi nepatenkintas, kad kažkas trukdo įdomų ir svarbų jo darbą.

— Ką čia veiki? — paklausiau.

— Žinojau, kad tu čia,— atsakė.— Mačiau, kaip išėjai iš menės.

— Ko tau prireikė iš manęs tokiu metu, Sventaragi? — tai iš tiesų buvo mano sūnus.

Jis neatsiliepė iškart. Patylėjo. Aš nekantravau baimindamasis, kad nepaklaustų apie tai, apie ką norėjau tylėti. Ėmė spausti šaltis. Naktį bus tikras speigas. Sventaragis, rodės, nejaučia šalčio. Jis vėl užvertė galvą ir išsižiojęs ėmė gaudyti burna krintantį sniegą. Atrodė kaip koks beprotis.

— Na? Kalbėk gi, Sventaragi.

Jis atsisuko, ir iš akių blykstelėjimo aš supratau, kad yra apsvaigęs. Išgėrė per daug vyno. Nuo to laiko, kai leidau jam dalyvauti medžioklėse, Sventaragis dalyvaudavo ir puotose. Kartais išgerdavo. Man tas nepatiko, bet pasiklioviau juo. Nors ir jauno amžiaus, jis buvo žmogus, kuris puikiai supranta, ką gali, ir nesvajoja nei nemėgina daryti to, ko neįstengs. Tai retas bruožas. Net ir atėję į protą žmonės linkę pervertinti save ir savo jėgas.

— Grįžęs iš medžioklės, nesutikau motinos. Kur ji?

Tačiau aš to laukiau:

— Vieši pas seserį.

— Neatsisveikinus su manimi...

— Skubėjo,— maniau, toks atsakymas jį patenkins, bet apsirikau.

— Kas išlydėjo ją? — net ir apsvaigęs, Sventaragis neprarado galvos šviesumo.

— Lisica.

— Lisica? — jo balse jutau tūžmastį ir kartėlį.— Lisica? — pakartojo ir lyg buvo kažką bepridurias, bet prikando lūpą ir nutilo.

Supratau, kad jis žino apie vargšės Visgalės ryšius su tarnu. Man buvo apmaudu, kad net mano sūnus žinojo daugiau už mane. Omai Sventaragis pakėlė galvą, ir jo žvilgsnyje pamačiau įtarumą.

— Ar tu įsitikinęs, kad motina tikrai išvyko pas seserį?

— Taip.

Atsakiau per greit ir per tvirtai.

Sventaragis iškart suprato, jog viską žinau. Viską, ką jis nežinia kiek laiko nuo manęs slėpė.

— Kodėl ji taip pasielgė? — balsas buvo sykiu ir nusivylęs, ir niekinamai dygus.

— Nedera teisti tėvų.

Jis sugniaužė peilio rankeną:

— Užmušiu Lisicą. Pavysiu ir nudėsiu. Iškasiu iš žemės.

— Nebereikia.

Jis rimtai pažvelgė į mane: suprato.

— O motina? Tu juk sakei: jis ją išlydėjo.

— Beveik. Norėjo...

— Kas jai atsitiko? Kur ji?

— Jos čia nėra,— šaltis vis labiau spaudė, bet mano nugarą išmušė prakaitas: sunkiai ištvėriau tą apklausą.

— Tu nužudei ją?

— Ne.

— Aš netikiu.

— Prisiekiu tau,— ištariau ir man atlėgo sakant teisybę.

— Ačiū tau.— pasakė Sventaragis.— Man būtų labai nemalonu, jeigu tu susiterštum mano motinos krauju.

Nors nieko neketinau sakyti, jis pakėlė ranką, prašydamas mane tylėti.

— Nekalbėkim daugiau apie tai.

Staiga pajutau, kaip ne sykį, lyg kas žiūrėtų man į nugarą. Sventaragis irgi krūptelėjo. Kai po valandėlės jis nuėjo vidun, aš atsigręžiau. Tiesiai už mano nugaros buvo *kalnas su rūsiu.*

Dabar jau tikrai galima pasakyti, kad laikas išnyksta tam žmogui, kurio jutimų padaugėja šimteriopai ir visi jie šimteriopai sustiprėja. Aš ėmiau suprasti tuos išmintingus žynius, marinančius save badu ir troškuliu girių glūdumoje tam, kad išvystų pasaulį, koks jis yra pats savaime, kad patirtų šventą džiaugsmą galėdami pirštų galiukais liesti tikrąją būtį, kuriai nėra nei viršaus, nei apačios, nei pradžios, nei pabaigos. Aš nepasiekiau išminčių tobulumo, bet jau galėjau juos suprasti. Neturėdami kitų būdų pažadinti sielai, jie kankina savo kūną.

Varšas vis tiek buvo už mane protingesnis. Jeigu ne jis, būčiau pražuvęs tą žiemą. Jis maitino mane bičių medaus, tirpdytų sakų ir pieno mišiniais, davė man gerti įvairiausių žolelių, liepė ryti voratinklius, suvyniotus į žirnio didumo rutulėlį, ir tik jo pastangomis aš išsaugojau gebėjimą kvė-

puoti ir bent šiaip taip susivokti mane supančioje tikrovėje (nors tamsiomis gilios žiemos naktimis, kupinomis kliedesių, aš vadindavau ją supančiojančia tikrove). Jeigu ne Varšas, kuris pats vos laikėsi, nes iš tiesų jau stovėjo ties nebūties riba, aš būčiau miręs kurį nors žiemos rytą, tyliai krentant snaigėms, ir niekada nesužinojęs, kad miriau. Bet Varšas manęs nepaliko, ir kai nuo stogų pradėjo lašnoti, vieną dieną supratau guljs savo menėje, apkamšytas kailiais, tarp kurių pamačiau ir baltuosius Varšo šermuonėlius.

Per tą laiką, kol buvau kitur, aš daug supratau, nors ir ne viską. Svarbiausia, kad aš atleidau Visgalei jos kaltę. Dabar man liovėsi buvęs svarbus jos pavidalas. Mano sąmonėje nebeliko vietos ropliui. Aš galvojau apie savo žmoną kaip apie moterį, tokią, kokia ji kažkada buvo. Prisiekiau sau jos nepamesti. Mąstydamas nejaučiau jokio pasidygėjimo tuo bjauriu nelaimingu padaru, į kurį pavirto jos kūnas.

Išgirdau žingsnius, ir į menę įėjo Balčiukė, nešina dviem garuojančiais molio indais. Sutikusi mano žvilgsnį, ji sustojo. Aš nusišypsojau.

— Kokia laimė! Kokia laimė, kad tu pasveikai, kunigaikšti!

— Argi aš sirgau? — paklausiau.

Mergina sumišo nežinodama, ar viską gali man sakyti. Po valandėlės išdrįso:

— Aš nežinau. Nieko nemačiau taip sergant. Žmonės kalbėjo... Bet Varšas sakė, kad čia liga ir kad tu būtinai pasveiksi. Kokia laimė!

Pro langą įkypai krito pluoštas saulės spindulių, nušviesdamas Balčiukės veidą iš vienos pusės ir išryškindamas gražius jos bruožus. Pajutau, kaip lengvas virpulys perbėgo nugarkauliu, tarsi būtų papūtęs skersvėjis.

— Prieik arčiau, Balčiuke,— tariau aš.

Ji padėjo puodus ant grindų ir priėjo virpėdama. Vienu tarpu aš vos neužsimiršau vėl ir nepasakiau „Visgale". Man pasirodė, kad visa, kas atsitiko nuo anos dienos, kai su Nestanu ant peties lėkiau namo pasiimti iečių, buvo tik sapnas. Tačiau atsimerkęs pamačiau švelnius Balčiukės vokus, ir iliuzija dingo.

Kai viskas buvo baigta ir mes valandėlę pailsėjome, išklausinėjau Balčiukę, ar neįvyko kokių permainų, kol manęs nebuvo. Namuose neįvyko nieko svarbaus, bet pasaulyje — taip. Kunigaikštis Levas per puotą peiliu nudūrė Vaišvilką, paskutinį iš Palemono giminės. Aš apstulbau. Kas čia, suta-

pimas ar pildosi senosios pranašystės? Panorau gauti tikresnių žinių. Atsisukau į merginą:

— Apsirenk ir pašauk man Varšą. Noriu jį matyti ir su juo kalbėtis.

Ji pakluso. Skubiai užsimetė rūbą ir buvo beišeinanti, tačiau prisiminė, ko čia atėjusi. Pastatė man prie lovos indus su maistu, kvepiančiu mėtomis, čiobreliais ir mėsa, ir jau tada nuskubėjo pas Varšą.

— Garbė pasaulio sutvėrėjui,— pasakė Varšas.

Jis stovėjo remdamasis rykšte — jos užteko paremti tam kūno šešėliui,— o jo akys švietė džiaugsmu: juk, galima sakyti, jis pagimdė mane iš naujo. Tą akimirką jis reiškė man, ką tėvas ir motina. Priėjo ir pabučiavo į kaktą.

Balčiukės sakyta teisingai. Vaišvilkas mirė. Bet ji žinojo ne viską. Didikai pasitarę nusprendė, kad Sventaragis yra tinkamiausias didžiojo kunigaikščio sostui. Jie buvo atsiuntę žygūną atsiklausti mano sutikimo, bet, negalint to padaryti, Sventaragis, pasitaręs su Varšu, savarankiškai nusprendė. Liepė pasakyti, jog sutinka valdyti kraštą. Liko tik jo įvesdinimo į sostą apeigos, kurios įvyks po kelių mėnesių. Jučas nemelavo. Aš esu didžiojo Lietuvos kunigaikščio tėvas.

— Tu nesidžiaugi, Uteni,— pasakė Varšas.

— Džiaugiuosi,— atsakiau,— bet dar labiau džiaugčiausi, jeigu Visgalė, mano kunigaikštienė, galėtų džiaugtis drauge su manim.

— Deja,— tarė Varšas nuleidęs akis.

— Kaip ji? — paklausiau netvirtu balsu: negalėjau be liūdesio jos prisiminti ir apie ją kalbėti.— Kaip ji? — pakartojau.

— Greičiau „jis". Nors sunku ką spręsti apie to driežo lytį.

— Kaip ji? — pakartojau.

Varšas suprato mane ir nuo šiol irgi kalbėjo apie ją.

— Visą žiemą aš šėriau ją ir kuopiau rūsį kaip įstengdamas. Nežinojau, koks maistas tiktų. Dabar galiu pasakyti, kad žalia mėsa jai geriausia. Iš pradžių nieko neėdė... neėmė jokio maisto ir vis žiūrėjo į duris, lyg norėdama pabėgti. Bet dabar viskas gerai.

— Ar gali įvykti stebuklas? — paklausiau.

— Aš nežinau. Širdis man sako, kad jis jau įvyko, ir tu niekad nebeišvysi jos moters pavidalu.

Aš ir pats buvau tuo įsitikinęs, nors turėjau truputėlį vilties.

— Ar tu nebijojai, Varšai? Nesi galinčius...

— Kai tu... susirgai, po mėnesio nupirkau prijaukintą lokį. Lokio ji bijo.

Kurį laiką abu tylėjome. Paskui aš prabilau:

— Ar tu nepakeitei savo nuomonės, Varšai?

— Ne. Nebemanau, kad tai yra atpildas už apgaulę, kažkada padarytą. Galimas daiktas, kad Jučas net žinojo tai tuomet, tik nesakė.

Aš patikėjau juo lengvai, kažkaip savaime, tarsi mano galvoje jau seniai būtų buvusi vieta šitokiai minčiai. Sakytum netgi jutau palengvėjimą.

— Nėra jokios garantijos, kad tokia nelaimė neištiks dar ko nors. Nemanau, kad ištiktų Sventaragį, bet kurį kitą iš namiškių gali. Mes visi turime būti atsargūs.

Tylėjau žiūrėdamas į tą vietą, kur visai neseniai saulės nutvieksta stovėjo Balčiukė. Vėl jos geidžiau.

— Ačiū, Varšai,— pasakiau.— Dabar aš pats imsiu viskuo rūpintis.

Niekados nebūčiau pamanęs, kad ateis mano gyvenime tokios dienos, kai žvėris taps artimiausias man padaras pasaulyje. O taip atsitiko. Du žmonės, visą laiką buvę šalia manęs ir net tam tikra prasme dalimi manęs, nejučiomis, bet aiškiai ėmė nuo manęs tolti. Pirmasis iš jų, Varšas, padėjęs tiek jėgų ir pastangų mano slaugymui ir priežiūrai per visą žiemos metą, nusilpo. Jeigu jis nebūtų toks senas, tuomet geriausias žodis, apibūdinantis jo visišką negalią, būtų „senatvė". Nutirpus sniegui, Varšas jau nebeišeidavo iš savo ramaus kambario. Nebeturėjo sveikatos. Nors aš dariau visa, ką mokėjau, buvo aišku, kad kitos žiemos Varšas nebesulauks. Jis tik gulėjo amžinoj prieblandoj, nurimęs ir su viskuo susitaikęs, vos įstengdamas pajudinti rankas, o jo akys vis bluko ir bluko, kol galop visai prarado spalvą, tik vos vos švytėjo kaip du ametistai. Susikalbėti su juo buvo veik neįmanoma. Norėdamas išgirsti, ką jis sako, tikriau, ką stengiasi pasakyti stingstančia suglebusia burna, turėdavau prikišti ausį prie jo lūpų. Antra vertus, net ir išgirdęs ne visada suvokdavau. Įvairūs laikai, praeitis ir dabartis, susimaišė jo galvoje tiek, kad vieną sykį pasilenkęs gavau išklausyti jo pasižadėjimą, jog jis bus geras berniukas ir daugiau niekada nebesišlapins į lovą. Sitaip po truputį praradau Varšą.

Kitas žmogus, kurio artumo pasigedau, bet neturėjau drąsos jo reikalauti, buvo Sventaragis. Jis vengė manęs. Kai

prieidavau, Sventaragis pasišalindavo pirma dingstimi. Nežinau, kas skatino jį šitaip elgtis. Greičiausiai nepatikėjo priesaika, kad nenužudžiau Visgalės, jo motinos, ir, pirmam įkarščiui praėjus, ėmė jos gailėtis ir ilgėtis. Nenorėjau, o ir negalėjau nieko jam paaiškinti, kad susigrąžinčiau pasitikėjimą, tad, manau, laikė mane savo motinos žudiku. Apsiribojo tik tokiais santykiais tarp mudviejų, kurių negalėjo išvengti. Varšas man sakė, kad per visą žiemą Sventaragis nė karto nebuvo užėjęs į menę, kurioje aš buvau. Galimas daiktas, aš klydau, ir Sventaragiui paprasčiausiai reikėjo pabūti vienam ir susikaupti. Jis turėjo iš vidaus pasiruošti tapti didžiuoju kunigaikščiu. Kažin ką būčiau atidavęs, kad galėčiau pažvelgti į sūnaus širdį. Bet, žinoma, niekas man negalėjo to duoti.

Tokiomis aplinkybėmis ir susidraugavau su žvėrimi. Tai buvo Kutlubugas, lokys, nupirktas Varšo. Atskirtam nuo girių ir panašių į save, jam, matyt, irgi reikėjo padaro su kuriuo galėtų bendrauti. Pirmas dienas, perėmęs jį iš Varšo, laikiau ir vedžiojausi pririšęs grandine, nes lokys man pasirodė irzlus ir galintis šokti ant manęs. Bet greitai pamačiau, kad jo irzlumas buvo greičiau apsimestas ar, tikriau, tai, ką palaikiau irzlumu, buvo įprasta jam būsena, rodanti, kad jis nėra apsnūdęs, o gudrus. Kai prisiėsdavo mėsos ir aptingdavo, liaudavosi niurzgėjęs, pasidarydavo vangus ir abejingas, jeigu tik niekas jo nekliudydavo. Atskleidęs tuos jo bruožus, grandinę nukabinau, nes Kutlubugas visados puikiausiai eidavo šalia, nemėgindamas bėgti ar šiaip spyriotis. Tačiau greitai vėl turėjau uždėti grandinę, nes, prisirišęs prie manęs, lokys jautė nepalankumą kitiems namiškiams. Užtekdavo skardžiau ištarto žodžio ar staigesnio mosto, kad Kutlubugas, niurgzdamas ir iššiepęs iltis, atsistotų ant užpakalinių letenų ruošdamasis pulti. Niekas iš šeimynykščių negalėjo lokio pakęsti, lygiai kaip ir Kutlubugas jų. Visa savo žvėriška siela jis buvo man atsidavęs. Kur eidamas ar jodamas, vesdavausi kartu ir jį. Uždarytas vienas namuose, jis maurodavo ir draskydavo nagais duris, įvarydamas daug baimės tarnams. Žirgai pradžioje baidėsi lokio, bet veikiai priprato prie jo ir iš tolo pasitikdavo žvengimu. Kartais, nubudęs nakčia ir negalėdamas užmigti, klausydamasis žiogų čirškimo tamsoje, švelniai pešiodavau Kutlubugo kailį ir šnekučiuodavausi su juo: kalbėdavau visokius niekus, kaip kad motina kūdikiui ar įsimylėjęs vyras merginai, arba pasakodavau jam savo gyvenimą. Lokys niurnėdavo patenkintas, ir tada aš imdavau klau-

sinėti save visokių dalykų, kreipdamasis į jį („Ką tu apie tai manai, Kutlubugai?"). Kutlubugas nepamilo Balčiukės, ir aš lioviausi kvietęsis ją: moterys manęs daugiau nebetraukė. Nubusdavau ankstyvais rytmečiais, kai Kutlubugas murmėdamas ir dūsaudamas imdavo laižyti man kojas. Tuomet keldavausi, imdavau mėsą, padėtą iš vakaro, ir eidavau į kalno rūsį. Taip, aš lankiau JĄ kasdien.

Net ir nusprendus nežiūrėti į ją kaip į roplį, pirmu tarpu buvo nelengva. Nevėdinamas rūsys buvo perdvisęs kažkokių irėsių tvaiku, gniaužiančiu kvapą. Nė karto neužklupau jos miegančios. Visada mane pasitikdavo stiklinis geltonų akių žvilgsnis. Jutau tarsi kokį sąžinės graužimą. Nors ji tiesiog paniškai bijojo Kutlugubo, nedrįsau be lokio įeiti pas ją. O lokys buvo visiškai jai abejingas. Numesdavau mėsą ant akmeninės aslos ir tuojau pat išeidavau. Prie manęs ji mėsos neliesdavo. Tik žiūrėdavo į mane be atvangos, kol būdavau tenai. Stengiausi užtrukti kalne kuo trumpiau. Toji pareiga mane slėgė.

Bėgant laikui, pamažėle ėmiau įprasti. Jau po mėnesio netikėtai pats sau pagalvojau, kad akys rodo ją tebeturint sąmonę. Mėginau kalbėtis su ja. Įėjęs paklausdavau „Kaip gyveni, Visgale?", tačiau atsako nesulaukdavau jokio. Nei žodžio, nei judesio. O vis dėlto mano nuojauta neblėso, nors niekada nepasitvirtino. Tikriausiai klydau, ir klysti mane akino noras matyti joje žmogaus žymių. Įpratau kalbėtis ir su ja taip, kaip naktimis kad šnekučiuodavausi su lokiu. Nors kalbos tebuvo vienpusės, išliejęs savo rūpesčius, nuogąstavimus ir bėdas, papasakojęs apie tai, kuo džiaugiausi ar apie ką svajojau, pasijusdavau geriau. Žmogus turi su kuo nors kalbėtis. Aš supratau tai tik pradėjęs šnekėtis su žvėrimis. Retkarčiais mano atminties gelmėse iškildavo koks nors praeities prisiminimas iš gyvenimo su Visgale pradžios, iš vaikystės ar jaunystės laikų, ir aš pasakodamas apsiverkdavau, o ji, priešingai, niekaip nereagavo nei į mano prisiminimus, nei į mano ašaras. Kutlubugas retkarčiais ašaras nulaižydavo. Jos patiko jam dėl sūrumo.

Vis dažniau ir dažniau mąstydavau apie praeitį. Kuo toliau, tuo daugiau realumo ji įgaudavo, tuo svarbesnė darėsi man. Mylėjau praeities Visgalę tartum dabar. Iš visos širdies nekenčiau tų, kuriems kažkada jaučiau nepalankumą ar kuriuos niekinau. Artima man tapo motina, kurią vaikystėje menkai tesupratau, jaučiau gilią pagarbą tėvui, kurio anuomet prisi-

bijojau. Tačiau Visgalė mano mintyse užėmė daugiausia vietos. Atmintis atgaivino net ir tokias mūsų bendro gyvenimo smulkmenas, kurių nebuvau pastebėjęs ar pastebėjau, bet užmiršau tuojau pat. Lyg dabar mačiau ją drovią merginą stačiomis krūtimis, nusirengusią vestuvių guoly, mačiau jos baltus lygius dantis, kai ji juokėsi žiūrėdama į kailiais ropinėjantį Sventaragį, tiesiau ranką, norėdamas paliesti ją, šokančią šventąjį šokį, idant Sventaragis išaugtų sveikas ir stiprus. Bet ranka sugniauždavo orą, akys galų gale išvysdavo priešais sieną ar stalą, o tai, kas panėšėjo į juoką, pasirodydavo besąs paprastas tarnaičių spygavimas. Širdį man suspausdavo ilgesys, pasižadėdavau nebegalvoti daugiau apie tai ir nekankinti savęs, bet netesėjau. Galop tai netgi nuo manęs nepriklausė. Nejučia nugrimzdau praeitin ir suvokdavau tai tik tuomet, kai viskas praeidavo. Po truputį ėmiau suprasti Varšą: ką reiškė išsuodintos ir riebalais išteptos jo figūrėlės. Nežinia, kiek tai būtų trukę. Bet nieko nėra pastovaus. Reikia būti atsargiems, sako Varšas. Turi dar kas nors atsitikti. Ir atsitiko.

Vieną rytą aš nubudau dar tamsoj ir nors miegojau nedaug, mano nuotaika po ilgo laiko buvo nepaprastai pakili. Džiaugiausi pats nežinodamas, kodėl džiaugiuosi. Jaučiausi jaunas ir stiprus, net pamėginau eiti su Kutlubugu ristynių. Galop, žvalus ir susijaudinęs, užmoviau lokiui grandinę ir, pasiėmęs mėsą, nuėjau į kalną. Galimas daiktas, tai buvo naktis, kuri visiems suteikia gyvumo (tokiomis naktimis pradedami patys geriausi, stipriausi ir protingiausi vaikai), nes ir JI šįsyk netūnojo rūsio gilumoje, pasienyje, bet stovėjo aslos vidury pakėlusi galvą, tarsi klausytųsi garsų, sklindančių iš tolumos.

Nuo keisto džiugesio man truputėlį svaigo galva, ir, matyt, to užteko gimti neprotingai minčiai. Pirmą sykį per daugelį dienų man kilo noras pradžiuginti JĄ. Panorau išleisti ją truputėlį į laisvę, kad ji galėtų įkvėpti tyro oro ir atpratusiomis nuo šviesos akimis pažvelgti į dangų, kurio taip seniai nebuvo regėjusi. Aš išėjau, palikęs duris atviras, ir pririšau lokį prie medžio. Pats atsistojau netoliese, žiūrėdamas kas bus. Po valandėlės nerangus jos kūnas išniro iš rūsio tamsos ir sustingo tarpduryje. Kurį laiką stovėjo nejudėdama, traukdama gaivų rytmečio orą pro apvalias šnervių skylutes, vėliau pasijudino. Žengė kelis žingsnius ir sustojo žolėj. Jei prireiks,

Kutlubugo padedamas nesunkiai ją sugrąžinsiu rūsin, pagalvojau. Džiaugiausi išleidęs ją valandėlei.

Omai lokys suriaumojo. Aš apsigręžiau, bet spėjau pamatyti tik raitelio siluetą ir išgirsti pašėlusį arklio kanopų bupsėjimą į žemę. Šventaragis, blauzdomis suspaudęs žirgo šonus, įsiręžęs ir suspaudęs nusvirusią ietį, lėkė tiesiai link JOS.

— Ne! — surikau, bet buvo vėlu.

Ieties smaigalys įsibedė ropliui į šoną ir išplėšė gabalą mėsos. Driežas išlinko nuo smūgio it mėnulio pjautuvas, ir jam iš gerklės ištrūko keistas gergždantis garsas. Šventaragis pavarė žirgą atbulą, ištraukė ietį ir ėmė gręžtis naujam puolimui, bet aš nedelsiau. Greičiau, nei kas galėjo tikėtis, pribėgau ir, sugniaužęs ieties kotą, patraukiau į save. Jis susvyravo ir nučiuožė nuo arklio. Tučtuojau paleido ietį, pašoko ir išsitraukė kardą. Slinkau atatupstas viena akimi stebėdamas ant grandinės besidaužantį ir riaumojantį Kutlubugą („Kad tik jis neatitrūktų!"), kita — pykčio iškreiptą jauną veidą, kupiną žiaurios širdgėlos. Šventaragis užsimojo trumpu kardu ir kirto: aš pajutau veriantį skausmą pilve.

— Še tau,— suurzgė jis.— Še tau. Už motiną. Daugiau tu manęs neapgausi.

Girdėjau, kaip grikši jo dantys, lyg jis trupintų jais žvyrą.

— Šventaragi! — aš nesusivokiau, man net į galvą neatėjo, kad esu rimtai sužeistas.— Nurimk. Aš esu tavo tėvas. Tavo motina...

Jis vėl užsimojo savo kardu ir vėl kirto iškošęs:

— Še tau.

Dar du sykius aš pajutau, kaip geležis perskrodė kiaurai: mano kūne suliepsnojo žarijos. Susiėmiau rankomis už pilvo ir tik dabar pamačiau, kad iš tiesų nebeturiu ką suimti, nebeturiu pilvo. Toje vietoje buvo lipni mėsos, drabužių skutų ir kraujo košė. Kojos man sulinko ir griuvau į žolę. Mačiau, kaip Šventaragis nušluostė kardą apsiausto skvernu, įsikišo į makštis, apsigręžė ir užšoko ant žirgo. Norėjau surikti jam kažką, bet neįstengiau. Ne tik todėl, kad nebeužteko jėgų. Man kūną lyg mėšlungis sutraukė. Baimė. Neapsakomas, gyvuliškas siaubas apėmė mane, kai supratau mirsiąs. Niekados dar taip nebijojau. Manęs nebeliko, tebuvo baimė. Mano kūnas buvo siaubo kūnas. Viskas, visi jausmai, skausmas susiliejo į vieną — į baimę. Akių obuoliai sukietėjo, odą raižė ir plėšė į tūkstančius skutelių. Pakėliau galvą ir pažvelgiau zovadą

tolstančiam Sventaragiui iš paskos. Tai, ką išvydau, mane galutinai *priblokšė*. Kažkas buvo pasikeitę pasaulyje. Ne, ne pasaulyje, o manyje. Aš buvau pasikeitęs. *Aš pavirtau į driežą.*

Man buvo lemta numirti driežu. Ūmai mano protas nušvito. Supratau viską galutinai. Mes abu klydome: ir Varšas, ir aš. Jučas čia niekuo dėtas, lygiai kaip niekuo dėtas Kentauro ženklas, lemtis ar dievai. Vien tik *baimė* pavertė mus bjauriais ropliais, gyvuliais, mano žmoną Visgalę ir mane. Niekas kitas, tik ji, šitas jausmas, nesuderinamas su žmogaus prigimtim, bet vis tiek apimantis žmogų, yra viso mus ištikusio blogio priežastis. Baimė išnykti, nebegalėti žaisti savo pojūčiais ir jausmais, nebegalėti mėgautis garsais ir spalvomis, baimė prarasti viską. Jeigu mes lygiai taip stipriai būtume pasidavę laimės jausmui, mes paprasčiausiai *ištirptume ore*. Bet mes bijojome. Mes buvome apimti siaubo dėl savo gyvybės. *Baimė mus padarė tokius.* Nejaugi būtina numirti, kad šitai suprastum? Vargšė mano Visgalė. Vargšė mano protinga mergaitė. Kaip baisiai ji turėjo manęs bijoti tuomet...

Mėginau pakilti ant keturių kojų ir šliaužti, bet kraujas plūdo iš manęs bangomis, užliedamas žolę. Neįstengiau krustelėti, pajutau, kaip kažkas prie manęs prigludo. Pasukau galvą ir pamačiau JĄ. Driežas, toks, kaip ir aš, su didele išplėšta žaizda šone, priropojo prie manęs ir atsigulė šalia, kad nė tarpelio neliko. Drėgnas liežuvis lyžtelėjo man kaklą. Mes, kunigaikštis Utenis ir jo žmona Visgalė, Kentauro herbo giminės, mes du žmonės, vyras ir moteris, patyrę neregėto stiprumo jausmus, mes, du driežai gintaro spalvos akimis, mirėme ant rasotos žolės tekant saulei vasaros rytą. Tai, kas mus išskyrė, mus ir sujungė. Būk laimingas, sūnau.

KABANTIS NAMAS

Gražiausias ir laimingiausias Germano gyvenimo laikotarpis atitinka tą metą, kai jo tėvas kažkada pagal kažkokias taisykles protėvių barbarų statytą namą pakėlė nuo pamatų ir civilizuotų tautų pavyzdžiu atsuko priekiu į saulę. Darbas truko visą vasarą. Buvo panaudota nemaža gudrių įtaisymų, permūryti pamatai, ir kol artimiausių kaimynų padedamas tėvas juos mūrijo, namas, virvėmis ir svertais pakeltas nuo žemės, savaitę kabojo ore, sūpuodamasis ir tyliai girgždėdamas vėjui papūtus. Tie, kas matė tuomet namą, ilgai negalėjo pamiršti jo vaizdo; kabantis namas sujudino tikėjimą nustatyta daiktų tvarka, pasaulio tvarka nuo pat jo sutvėrimo. Elgetos, ėję pro šalį, išnešiojo žinią apie tai dulkėtais vasaros vieškeliais į rytus ir į vakarus, į pietus ir į šiaurę. Šitas Germano tėvo darbas buvo paskutinis. Vėliau užėjo rudens liūčių metas, darganos prarijo tolumas, ir piktos dvasios pakelėse ėmė tykoti žmonių. Žemė pradėjo pūti, žmonių sveikata taip pat. Kasdien Germano tėvui buvo sunkiau ir sunkiau nubusti, ir jis žinojo, kad nebetoli tas rytas, kai šito jau suvis nebejstengs padaryti. Jis nubusdavo, bet atrodydavo, kad tai ne nubudimas, o lėtas gemalo išsivadavimas iš įsčių, kuriose miegota daugelį dienų ir mėnesių. Tarsi didelis, raukšlėtas, šiltas ir drėgnas gemalas išsiristų iš kiaušinio, nakties kiaušinio, ar minkštas ir švelnus šilkaverpio vikšras išsiristų iš kokono, juodų nyčių kokono, iš nakties ir patalo, prieštaraudamas gamtos ir Dievo valiai, sulig kuria šilkaverpių vikšrai nebeišeina iš kokono vikšrai. Būdavo dienų, kai tėvas apskritai nebesikeldavo iš lovos. Gulėjo paliktas ramybėje ir kaskart skaidrėjančiomis ir žydrėjančiomis akimis žvelgė į sieną laukdamas, kol visa, kas yra aplink ir į ką atsiremia mūsų

žvilgsnis, visa tikrovė, kurios apsupti gyvename, vieną akimirką plyš nelyginant permirkęs laikraštis, kol ateis valanda, kai bus galima ištiesti ranką, perdrėksti tą laikraštį, ir už jo atsivers Tikrasis Pasaulis, kurį esant mes visados įtarėme ir į kurį patekti slapčia svajojome ar naktimis sapnavome į jį patekę, tikrų spalvų, tikrų formų ir garsų pasaulis, tikros laimės pasaulis. Kartais Germano tėvas jau tiesdavo ranką... Bet visuomet atitraukdavo, nes nežinia, ar ten iš tikrųjų yra tai, ko mes norėtume. Galimas daiktas, ten nėra nieko. Atėjo žiema, iš pradžių paprasta, paskui vis gilesnė ir speiguotesnė, o tėvas vis dar gulėjo, neblogdamas ir negerėdamas. Jis įjunko žiūrėti į sniegą, krentantį iš dangaus, valanda po valandos, diena po dienos. Laukė. Galop vieną dieną išvydo, kaip sniegas, užuot leidęsis, ėmė kilti aukštyn. Pasišaukė Germano motiną ir liepė paduoti rašalo ir popieriaus testamentui surašyti. Rašydamas pažvelgė į vakarinę kambario sieną. Išvydo spiečių kažkokių vabzdžių, kurie, skrisdami link sienos, susminga į ją tarsi į tankesnį orą ir dingsta. Kurį laiką žiūrėjo į vabzdžių lakiojimą kiaurai sieną, kol ūmai susijaudino. Susijaudino dėl to, kad ši neįprasta aplinkybė jam nepasirodė nei keista, nei netikėta, tarsi jis jau seniai būtų to laukęs. Daiktai prarado tą patvarumą ir formų pastovumą, kurį kantriai saugojo daugiau kaip šešiasdešimt metų. Daiktų pastovumas, nuskirtas jo amžiui, baigėsi. Skubėdamas kol nesutirpo popierius ir plunksnakotis, kol rašalas nepavirto juodais garais, tėvas rašė testamentą. Per greitumą padarė klaidą, tuojau pamatė ją, bet neturėjo laiko ištaisyti. Kai baigė, išvydo sniegą ne tik pro langą, bet ir tiesiog pro lubas, lyg pro tankų voratinklį. Kėdė atsiduso, stalas pasirąžė brakštelėjęs sąnariais, rašalinė nusižiovavo. Germano tėvo širdis ėmė plakti „Bostono" valso ritmu, o paskui sustojo. Tėvas paliko pasaulį baimindamasis tik vieno: kad po mirties gali prisikelti nuogas. Įdienojus žmonės rado jį mirusį, atsilošusį į kėdės atkaltę. Jis taip sustingo, kad žmonės nepajėgė jo ištiesti, nors ir kiek stengėsi.

Germanas tą dieną buvo išvažiavęs į mišką malkų. Temstant kilo pūga, sniegas taip pašėlo virsti iš dangaus, kad nebegalėjai atskirti, kur viršus, kur apačia. Kelius užsnigo per pusvalandį. Žmonės, arkliai ir rogės grimzdo sniege, baisu buvo, kad arkliai susilaužys kojas, nepastebėję užsnigtų griovių ir duobių, baisu buvo, kad žmonės pasiklys ir sušals. Germanas plušo, padėdamas arkliams traukti sunkiai prikrautas roges,

ieškodamas tvirto kelio, prilaikydamas, kai rogės pavojingai pakrypdavo, beišvirstančias malkas. Jie visi tik vieno tetroško: ištrūkti kaip nors iš šio pragaro. Jie jautėsi esą už įstatymo ribų, atrodė, kad bet kas turi teisę juos užmušti. Grumtynės su pūga dėl savo gyvybės neleido Germanui pajusti, kad ši naktis lemtinga jam, kad po jos jo gyvenimas pasikeis. Germanas buvo iš tų žmonių, kurie neįsivaizduoja, jog šiuo metu kažkas vyksta, jog pasaulis be paliovos juda ir iš esmės kinta. Jis inertiškai atsidavė tam kitimui, lyg sėdėtų traukinio vagone, nuolatos tarp tų pačių veidų ir kreslų, nepažvelgdamas pro langą, nematydamas, kad traukinys lekia, jausdamas, beje, ratų bildesį, bet neteikdamas tam kokios prasmės, žinodamas, kad traukinys juda, bet nematydamas, kad jis rieda jau kita žeme, kitu laiku, Kita Salimi, Kitokiu Pasauliu. Ir intuityviai, ir iš nelemtų knygų jis žinojo ir jautė, kad pasaulis vis dėlto kinta, bet, akivaizdžiai nematydamas šio kitimo, mėgino įžiūrėti jį ten, kur iš tiesų jo beveik nebuvo: žmonių sielose.

Apie vidurnaktį pūga perstojo siautus, pasirodė baltas mėnuo, prasišvietė tiek, kad jau galėjai matyti garą, kylantį nuo suplukusių arklių šonų. Germanas su draugais įstengė susiorientuoti, kur esą. Dabar jie nesunkiai aptiko kelią ir, apsvaigę iš nuovargio, gurgždant pavažoms ir šnirpščiojant arkliams, pajudėjo link namų.

Išgirdęs, kas atsitiko, Germanas nuėjo į tėvo kambarį, paėmė senį už pečių ir sukandęs dantis ištiesė jį. Vėliau pagulde jį ant suolo ir padarė visa, kas reikia. Tik tuomet nusirengė, nusiprausė veidą ir rankas ir atsigulė liūdėti. Jis išgulėjo likusią dalį nakties ir visą kitą dieną, o kai motina paglostė jam kaktą ir pasakė, kad reikia keltis ir ruoštis velionį išlydėti, Germanas sumurmėjo neatmerkdamas akių:

— Jei ne jis, mes šiandien segtume drabužius ne į tą pusę ir šnekėtume bloga kalba.

Germano tėvas buvo tiesioginis palikuonis tų užsispyrusių žemaičių, kuriuos 1803 metais buvo matęs Ksaveras Bogušas ir apie kuriuos jis rašė, esą mokyklos suolan jie sėdo jau suaugę ir neretai prašydavo mokytoją įkirsti jiems rykščių, kad lengviau būtų mokslus suvokti. Germano tėvas skaitė knygas, susitikęs su žmonėm turėjo įprotį bučiuotis ir buvo įsitikinęs, kad pasaulis juda pagal dėsnius ir taisykles, kuriuos intuityviai gali suvokti pats kvailiausias žmogus, bet kaip tik tam protas žmogui ir duotas, kad jis padarytų tikrovę sudėtingesnę ir įvairesnę, pripildytų ją žmogiško tikėjimo ir patrauklumo.

Jis buvo plačių pečių ir laibo liemens. Jo rankos ir kojos buvo atitinkamo ilgio. Žiūrėdamas į jį, galėjai nutuokti apie tam tikrą energiją, sprogdinančią jį iš vidaus, sprogdinančią kūną ir sielą, ir šios energijos, gamtiškos jėgos nuojauta veikdavo žmones, dirgindavo juos, skatindavo juo žavėtis, bet ir bijoti. Kai jis ko nors nemėgo ar negeidė matyti, nuo jo tiesiog tvoskė žaižaruojančia neapykanta nelyginant kaitra, kada prieini pernelyg arti įkaitusios krosnies, laužo ar židinio. Sykiais atrodydavo, kad jo energingumo ir valios per daug vienam žmogui, ir, pastebėję, jog vakarais jis anksti eina gultis, žmonės nusprendė, kad jis vilkolakis. Jaunystėje jis įsimylėjo merginą, Germano motiną. Jam sunkiai sekėsi ją prisivilioti, nes ji buvo pavyzdinga mergaitė iš dorovingos protestantų pastoriaus šeimos ir jo gyvuliškas kūniškumas ją žeidė ir slėgė. Iš pradžių ji netikėjo, kad jis galėtų būti geras žmogus, paskui netikėjo, kad sielos dalykai, kuriuos ji buvo išmokyta gerbti labiau už viską pasaulyje, jam būtų svarbesni už kūniškuosius, vėliau ji netikėjo, kad jis įstengs būti jai ištikimas visą amžių. Sitoks trijų pakopų netikėjimas paakino santuoką, kuri savo laimingumo prasme buvo tolygi visoms kitoms santuokoms ir skyrėsi nuo jų gal tik tuo, kad gyvenimas čia buvo įvairesnis. Taigi kai Germano tėvas jaunas buvo įsimylėjęs savo būsimą žmoną ir pajuto jos nepasitenkinimą paslaptingu jo kūno entuziazmu, jis priskyrė tą nepasitenkinimą bjaurėjimuisi apskritai kūniškuoju gyvenimu ir kūniškomis funkcijomis. Tada jis nusprendė niekados daugiau nebesišlapinti ir nebesituštinti, bet tai buvo vienintelis atvejis, kai jis patyrė nesėkmę.

Svarbiausias dalykas Germano tėvo gyvenime buvo ir liko išmintis. Jis mokėsi jos visur ir nuolatos: iš mažo formato laikraščių, iš knygų, atspaustų blogame gelstančiame popieriuje, iš pokalbių ir poelgių. Iš visko. Visokiausios išminties. Gyvenimo išminties. Santuokos išminties. Jis iš tiesų buvo išmintingas žmogus. Niekad neprarado sąmojo ir giedro žvilgsnio. Buvo tiesus ir kūnu, ir siela. Per vienas Kalėdas (Germanas tatai prisiminė), kai susirinko į svečius apsčiai žmonių, Germano tėvas sugalvojo pradžiuginti juos loterija. Jis prikarpė tiek popierėlių, kiek buvo svečių ir kiekvienam parašė po linkėjimą. Subėrė visus į kišenę ir per patį šventės įkarštį pasiūlė traukti juos iš tenai. Perskaitęs, kas buvo parašyta, kiekvienas galėjo sužinoti, kas jo laukia: nutekėti už tokio ir tokio vyro, gauti tokią ar anokią žmoną, tais ar kitais mę-

tais susilaukti sūnaus, išgyventi iki tada ir tada ir t. t. (linkėjimai gerokai pralenkė didžiausius popierėlio savininko lūkesčius). Loterija sukėlė nemaža džiaugsmo, juoko ir pokštų ir tuojau buvo užmiršta, bet vėl prisiminta po keleto metų, kai susirinkę tie patys svečiai sumetė, kad visa, kas buvo anuomet linkėta, pildosi žodis žodin. Stebėjimuisi Germano tėvu nebuvo galo nei krašto. Tačiau šį kartą jis nebuvo toks smagus ir linksmas kaip per pirmąją šventę, sėdėjo sau priešais židinio ugnį ir žvelgė į ją. Germanas aiškiai jį tokį prisiminė, apšviestą liepsnos ir besišnekučiuojantį su ja. Artinosi jo senatvė, ir tėvas ėmė bijoti jos, nuogąstauti, kad ji nebūtų menkavertė ir maliariška, kad jis nepradėtų gyventi vien iš įpročio, nejausdamas gyvenimo skonio. Jis seno, dėdamas visas pastangas išsaugoti jaunystės likučius, kaskart labiau išpustomus vėjų. Jo veido oda nuo senatvės tapo kaip rupūžės. O paklaustas, kaip sekasi, jis sakydavo:

— Vis senstu ir senstu.

Daug dalykų, atsiradusių pasaulyje tik dabar, naujaisiais laikais, kai jo gyvenimas ėjo į galą (dėl to jis nenorėjo vadinti dabarties *naujaisiais laikais*), kėlė jam nepasitenkinimą. Jis buvo nepatenkintas naujųjų laikų dvasia, „šalta ir kiauline žmogaus siela", kaip pats sakydavo, be jokio gaivalo, siela, iš kurios pačioj užuomazgoj išnuodytas bet koks netikėtumas, bet koks nelauktas emocinis posūkis, priešingas „blaiviam protui". Žmogus su tokia siela, tėvo nuomone, negali pasielgti netikėtai, negali pasakyti „ne" tuokdamasis, negali vieną rytą nei iš šio, nei iš to sėsti į traukinį ir išvažiuoti nežinia kur, negali apsiverkti be jokios priežasties. Jis, beje, pripažino, kad šio žmogaus fantazija, šaltas proto žaismas, gali neretai pakliūti į stulbinančius vingius, į statmenus viražus ir žmogus pasijus svaigstantis nuo gyvenimo, bet tai nebus tas tikrasis gyvenimas, kūniškas ir ne visada kvepiantis, kaip kad seno sukirpimo žmonių, prie kurių tėvas ir save priskyrė, tai daugiau vidinis gyvenimas, gryno proto sinonimas.

Tėvas stengėsi prilipti atmintimi ir protu prie išorės daiktų, kad jie padėtų išlaikyti praėjusio gyvenimo pavidalą, bet jam tatai sunkiai sekėsi ir jo nuotaika neretai būdavo nelyginant per kūdikių žudynes Betliejuje. Ir jis tolydžio grįždavo kalbom ir mintim prie „niekam tikusio" naujųjų laikų proto, aiškaus, tikslaus, mašinalaus, logiško ir nuoseklaus, be jokių netikėtumų samprotavimo grandinėj, nebent tuos netikėtumus apspręsdavo pati samprotavimo medžiaga, samprotavimo gran-

džių susidėstymas, tik ne kokie nors protrūkiai ir nelaukti atradimai, kurių priežastis — jausmai. „Į tokį protą nesutelpa ir smegenys, ir širdis,— sakydavo Germano tėvas.— Tai smegenų protas, bet ne širdies protas."

Germanas prieštaraudavo. Jį žeidė tėvo panieka tam laikui, kuris buvo jo laikas, pilnas neregėtų perspektyvų, laikas, kuris, priešingai dievų laikams, dar nebuvo užterštas pasauliniais karais ir sugedusiais papročiais (papročiai genda kaip daržovės). Germanas prieštaraudavo ir mostaguodavo rankom, ginčydamasis su tėvu. Tėvas tuomet prisimerkdavo, lūpose atsirasdavo vos pastebima šypsena, ir, žiūrint iš šalies atrodė, kad jo siela tapdavo sėlinančia laukine kate aštriais nagais ir somnambuliškomis akimis. „Meilė? — pasitikrindavo jis Germano žodžius.— Ko galima laukti iš žmonių, tikinčių, kad meilė yra bene vienintelis tikras gyvulių paveldas, glūdintis mumyse?" O kai Germanas sakydavo, kad pasaulis dabar linksmesnis ir geresnis negu tėvo laikais, šis atšaudavo: „Sakyk, ar tu rimtai tiki, kad pasaulį galima padaryti švaresnį ir tyresnį, neplaunant jo ašaromis? Laimė? Ar ta laimė prilygsta mūsų svajotajai? Jūs be jokių rūpesčių norit būti ir sotūs, ir girti." Ir jie vėl pykdavosi ir ginčydavosi. „Nekalbėk man apie mokslą ir prietarus,— atkakliai šnekėdavo tėvas.— Iš kur tu žinai, kad dabartinis žmogus, jūsiškis žmogus, neturi ar privalo neturėti prietarų? Ką bendra turi tavo technika ir prietarai, tavo mokslas ir prietarai? Ar tie dalykai vienos rūšies, kad manai, jog vienas panaikina kitą? Tau nekeista, kad mano jaunystės mokslininkai buvo prietaringi, bet dabartinis tavo žmogus, kuris, beje, yra kur kas toliau nuo tikro mokslo už anuos, laiko prietaringumą sau nederamu. Bet juk mokslas nepanaikina prietarų, lygiai kaip dėl jo neišnyksta nei dainos, kurias mes dainavom ir kurias dainuojate jūs, nei pasakos, kurių mes klausėmės žiemos vakarais ir kurių klausotės jūs, nei galop paprasčiausias liūdesys. Prietarais galėtume didžiuotis, nes jie gerokai prisideda prie to, kad esame žmonės, nuspalvina mūsų kasdienybę. Galgi aš klystu, gal mokslas ir prietarai yra vienarūšiai. Bet ir tada neturi pagrindo manyti, kad šiuolaikinis tavo žmogus privalo būti neprietaringas, nes tavo mokslas šią valandą taip pat toli iki galutinio pažinimo, kaip ir mūsų laikais, kaip ir prieš tūkstantį metų. Dabartinis tavo žmogus tuščiai tiki, jog žino tiek, kad gali atsisakyti prietarų. Vien toks tikėjimas yra prietaras, tik

dešimt kartų prastesnis ir žalingesnis už juodą katę, ramiai žingsniuojančią mums skersai kelią."

„Jūs esate daiktai,— sakydavo tėvas Germanui.— Protingi daiktai, ir tiek."

Ilgainiui tėvas ėmė vengti tokių ginčų ir tokių kalbų, į Germano klausimus atsakydavo tyla, ir tai Germaną dar labiau žeidė. Tėvas darėsi vis uždaresnis. Daug vienatvės dienų ir naktų jis tyliai kraustėsi iš proto dėl naujo pasaulio, dėl savo senatvės ir savo bejėgiškumo. Jis kentėjo, ir per tai jo gomurys darėsi juodas, o akys skaidrios.

Vis dažniau Germanas matydavo tėvą stovintį ar sėdintį, įsmeigusį akis į kalvas tolumoj ar į miško pakraštį, bet ne į kalvas tėvas žiūrėjo ir ne į debesis, o į savo praeitį. Kraštovaizdžiuose jis ieškojo to, kas galėtų pažvelgti į jį mylinčiu žvilgsniu, kas galėtų sušildyti jį. Jis tebejuto norą juoktis, bet juokingi dalykai buvo pasibaigę. Kai tėvas pakabino namą suptis ant girgždančių virvių, Germanas pavydėjo jam: jis pats troško kada nors tokį darbą padaryti. Jam atrodė, kad tėvas atliko viską pirma jo ir dabar jam nebus kas veikti. Jis juto savo kūno ir širdies brandą ir jautėsi varžomas tėvo gyvenimo.

Bet štai tėvo daugiau nebėra, amžiams pasibaigė ginčai ir nesutarimai. Kol jie buvo dviese, pasaulis jiems atrodė per ankštas. Bet kai vieno nebeliko, likusiajam pasaulis ūmai liko pernelyg didelis, erdvus, jame pasidarė per tuščia, horizontas nutolo, dangus pakilo, žemė pasmuko žemyn. Veltui jis vaikščiojo prisimerkęs, vildamasis šitaip sumažinti akiratį, padaryti regimąją erdvę ankštesnę, pasaulį sau jaukesnį. Veltui jo akys ieškojo daiktų, kuriuos galėtų pertvarkyti, kad taptų jaukiau gyventi. Vis veltui. Namą galima pakelti, bet šulinių ne.

Neilgai trukus po tėvo laidotuvių Germanas persikėlė pas Zakarą, dėdę iš tėvo pusės. Savo testamente tėvas prašė Zakarą priglobti Germaną kuriam laikui, išmokyti jį dorovės įstatymų, galutinai įdiegti jam tuos dalykus, kuriuos tėvas buvo pradėjęs, bet nespėjo pabaigti.

Zakaras buvo keleriais metais jaunesnis už Germano tėvą. Jis buvo veterinaras, dieną apžiūrinėjo ir gydė karves, arklius ir piktas žviegiančias kiaules gyvulių mėšle prasmirdusiame kieme, o vakarais ar ankstyvais rytmečiais mėgdavo pavaikščioti pamiškėmis su vienvamzdžiu dvidešimt antro kalibro šautuvu, patykoti kokio žvėries ar paukščio. Zakaras buvo kitoks žmogus nei jo brolis, Germano tėvas. Pirmų tarpu Ger-

manas negalėjo suprasti, ko jis iš Zakaro išmoks. Zakaras atrodė visai nevertingas žmogus, kurio visi reikalai tebuvo ištryptame perpus su mėšlu kiemo purve ir volungių balsų pilnose pamiškėse. Bet ilgainiui Germanas suprato, kad Zakaras yra vidinis žmogus. Tai yra jo vertė glūdėjo sieloje, o ne išorėje. Mintyse, o ne darbuose. Tėvas buvo vertingas regimomis pastangomis kažką pakeisti, vertingas veikla, o Zakaro vertė buvo gyvenimo suvokimo ir apmąstymo pastangos. Zakaras netgi buvo juokingas, kai imdavo ką nors daryti. Kol Germanas jo giliau nepažino, jis buvo atstumiantis savo plaukais, pribarstytais šieno, purvinomis kojomis, basnirčia įspirtomis į sutrūkinėjusius kaliošus, rantytais nagais ir traiškanotomis akimis.

Netrukus po Germano atvykimo Zakaras nusprendė palinksminti sūnėną, kuriam naujoje vietoje buvo kiek nejauku ir liūdna. Vieną kartą po vakarienės jis atsinešė aprūdijusią špagą ir parodė Germanui spektaklį, kuriuo jaunystėje, dar mokydamasis akademijoje, buvo pelnęs nemenką populiarumą. Kurį laiką jis atidžiai žiūrėjo į špagos smaigalį, paskui įsikišo jį burnon ir colis po colio prarijo visą špagos geležtę, kad tik rankena styrojo panosėj. Paskui, suėmęs už rankenos, Zakaras atsargiai ištraukė špagą ir drėgnai atsiriaugėjo.

— Štai, pažiūrėk,— Zakaras prikišo špagą Germanui prie akių,— pati tikriausia špaga. Jokios apgaulės.

Kadaise Zakaras parodydavo savo numerį per smagias studentiškas šventes, apgaubęs pasirodymą mistine teatrališka paslaptim, išeidavo scenon fakyro apdaru, stengdamasis, kad ir jo veido mina būtų atitinkama — ori ir mįslinga, bet vis dėlto linksma ir tinkama šventei. Jauni veterinarai, įraudę nuo alaus ir kuilių pautų, troškintų grietinėje su mairūnu, springdavo pigiais papirosų dūmais ir susižavėjimu. Dabar jau buvo visai kitas laikas, kita auditorija, o Zakaras su riebaluotomis lūpomis ir prasisegusiu kelnių klynu nelabai tepanėšėjo į alkaną fakyrą, tad jo numeris neatrodė juokingas, o greičiau apgailėtinas ir graudus. Vis dėlto Germanas, nenorėdamas įžeisti dėdės, būtų žinoma, nusišypsojęs ir ne linksmai, bet garsiai paplojęs, jeigu jam nebūtų supykinę skrandžio, kai išvydo prie drėgnų šapgos ašmenų prilipusius makaronus, kuriuos jie buvo valgę vakarienei. Germanas staiga pašoko, išbėgo laukan ir ilgai stovėjo atsirėmęs į namo sienojus, jausdamas šaltį pilve ir tampomas konvulsijų. Rytojaus dieną, o

ir kelias kitas dienas Germanas su Zakaru drovėjosi pažiūrėti vienas kitam į akis.

Taigi iš pradžių Germanui buvo nemalonu Zakaro namuose. Paskui jis apsiprato, o dar vėliau ir pamėgo Zakarą. Zakaras suviliojo jį savo kalbomis ilgais žiemos vakarais ar per medžiokles, kuriose, tykodamas kokio paukščio, Germanas nejučia išmoko kantrybės. Zakaro samprotavimai būtų buvę įkyrūs, nes jis garsiai galvojo visą laiką, jeigu ne jų įdomumas ir kažkoks nesavanaudiškumas. Kai kurie atrodė visai beprasmiai, rodės, iš jų nieko kitas nepasimokys, kai kurie buvo tikrai protingi ir reikalingi. Germanas įprato klausytis jų visų, nepertraukdamas ir nesiginčydamas, ne taip kaip šnekėdamasis su tėvu. Jo ausys buvo atviros Zakaro balsui, lygiam, kažkokiam lengvam, truputį svajingam ir muzikaliam.

Zakaro mėgstama tema buvo čigonai. Jie buvo jam kažkas abstraktu, nereali tauta ir luomas, bet nelyginant kokia dvasinė tauta, nelyginant šmėklos, kurios kartais geros, kartais piktos, nelyginant chimeros, sukuriamos mūsų liguistų protų, bet sykiu ir žmonės, spalvingi vyrai su auskarais ir moterys margais rūbais. Apie kokį žmogų, iškrėtusį nepiktą pokštą, Zakaras sakydavo ne „šelmis", bet geraširdiškai „čigonas". Apie nedorą žmogų, kurio Zakaras nemėgo, jis irgi atsiliepdavo „čigonas". Kai kada, gulėdamas pasaloje, Zakaras ūmai atsitiesdavo žolėje, užsidegdavo cigaretę, akimirką apšviesdamas savo veidą, ir tardavo nebalsiai:

— Per čigonus mes matom kiaurai. Jie gyvena tarp mūsų, bet yra mums visai svetimi, mūsų žvilgsnis neturi orientyro spręsti apie jų išvaizdą, kalbą, mąstyseną ar gyvenimo būdą, neranda nieko pažįstamo, į ką galėtų atsiremti, ir todėl nuklysta jų neužkliudęs. Čigonų pasaulis — atskiras pasaulis.

Kitą sykį, valgant vakarienei vis tuos pačius makaronus ar grįžtant namo paryčiais nuo kokios nors apsiveršiavusios karvės, Zakaras prabildavo kitaip. Mėnesienoj braukdamas batais rasą nuo žolynų, jis imdavo aiškinti, kad kiekviena tauta, be pagrindinių atstovų, turi ir savo žygių, ir savo čigonų. Pavyzdžiui, čigonai lietuviai neturi ypatingos išvaizdos, jų protėviai visados gyveno čia, jų net neįmanoma atskirti nuo nečigonų, ir tik būdami iš prigimties čigonai, jie per daugelį amžių išmoko čigoniškai kalbėti, čigoniškai rengtis ir čigoniškai galvoti, čigoniškai vaikščioti ir čigoniškai šypsotis.

— Aš pats esu Labanoro raistų čigonas,— sakydavo Zakaras.— Čigonai tai ne tauta ir ne rasė, čigonai yra atskiras ypa-

tingas žmogaus tipas. Tėvai nečigonai gali gimdyti vaikus čigonus.

Yra tautų, kalbėdavo Zakaras, kurių visos moterys čigonės, o nė vieno vyro nėra čigono. Yra ir priešingai. Galop kiekvienas žmogus ilgesnį ar trumpesnį savo amžiaus tarpą būna čigonas.

Germanas klausydavosi, ir jam atrodydavo, kad toksai tarpas jo gyvenime dar nepraėjo. Jis ne visai gerai suprato, ką sakydavo Zakaras, bet jautė, jog čigonai turi ar turės jam kažkokią reikšmę, bus kažkaip su jo gyvenimu susiję, ir dėl to stengėsi nepraleisti nieko iš Zakaro samprotavimų.

Bet ne tik apie čigonus Zakaras šnekėdavo. Tas veterinaras nešukuotais plaukais prabildavo ir apie kitką. Vienu tarpu juodu su Germanu varžėsi, kas sugalvos gražesnį eilėraštį. Zakaras, išgirdęs, ką sugalvojo Germanas:

Dangus — dykuma:
paukštis skrenda,
nugara liesdamas
mėlyną smėlį,

nudžiugo ir prisipažino pralaimėjęs. Kartais Zakaras papasakodavo nugirstų ar paties sugalvotų istorijų, kur žmonės atsidurdavo sunkiose aplinkybėse, susipainiodavo jų tarpusavio santykiai, ir prašydavo Germaną įvertinti kiekvieną žmogų dorovės požiūriu ar išspręsti komplikuotą situaciją. Jis niekados negirdavo ir nepeikdavo Germano, kai tas padarydavo ko prašytas, tik niūresniu ar linksmesniu balsu pasakydavo „čigonas". Jie kalbėdavosi apie gyvulius ir apie tolimų kraštų dainas, kurios skambėdavo per radiją, apie dainas, kuriose girdėti ilgesys praėjusių dienų, kai pasaulis buvo apimtas meilės, kai jis visas alpėjo meilės karštligėje, kai aistra tvoskė iš dangaus ir kiaurai smelkė vyrus ir moteris, versdama juos mylėtis. Kada gi buvo toks laikas? Nežinia. Gal jis buvo, gal bus, gal yra dabar, sakydavo Zakaras. Visose liaudies dainose tai žymu, tos dainos prisigėrusios kūniškos meilės. Tik įvairių tautų žmonės skirtingai įsivaizduoja meilę ir save meilės pasaulyje. Kai kurioms tautoms tai išeina atviriau ir kūniškiau, karščiau ir natūraliau. Zakaras tarsi ruošė Germaną kažkokiems kentėjimams, kurių jis neišvengsiąs („Jeigu kentėjo tėvas, sūnus savo gyvenimo kely bent akimirką turės patirti tėvo kančią. Štai kodėl tarpais mums būna liūdna be

jokios priežasties"), jis prašnekdavo net apie mirtį („Kai kada tu jauti, kad esi nemirtingas. Tuomet tau atrodo, kad tavo sprendimai gali pasikeisti arba kad tu gali gailėtis dėl jų. Taip manyti neteisinga. Žinok, kad mirsi"). Zakaras niekuomet nekalbėdavo apie save, apie savo praeitį, neieškojo toje praeityje argumentų savo žodžiams paremti. Jis lyg neturėjo asmeninės istorijos, visada buvo toks, koks buvo šiuo metu, visada kalbėjo tik apie kitus žmones ir daiktus. Ta prasme jis buvo puikus auklėtojas ir Germanas tą jautė. Blogiausias dalykas, kai auklėtojas remiasi savo praeitimi, asmeniniu savo patyrimu. Vis dėlto Zakaras neatrodė tuščias keistuolis. Iš jo lūpų išsmukdavo kažkoks švelnus kartėlis, nepasitenkinimas savimi, savo gyvenimu. Vieną sykį jis pasakė:

— Kai nesam laimingi, liūdim dėl to, kad laimė mus aplankė. Kai pajuntam laimę, neretai liūdim, kad ji ne tokia kaip kitų. Mes pavydim kitiems jų laimės, nors puikiai suprantam, kad kiti mums pavydi mūsiškės.

Zakaras nebuvo valingas žmogus. Jo valios nebūtų užtekę pakreipti Germano mintims ir jausmams, jeigu tik šis pats nebūtų linkęs šito daryti. Tačiau jo žodžiai patys turėjo valią, veikė Germaną, ir per visus metus jis labai pasikeitė, pats dar aiškiai nesuvokdamas į kurią pusę.

Kai jau Germanas metus ir tris mėnesius buvo išgyvenęs pas Zakarą, vieną rytą brėkštant jis nubudo ir pamatė Zakarą prie jo pasilenkusį ir įsmeigusį skiesto alaus spalvos akis. Jis nenustebo, lyg būtų laukęs šito.

Juodu išėjo laukan, užsimetę švarkus ant plikų pečių.

— Apie blogį galima kalbėti tik tol, kol yra gėris,— pradėjo Zakaras iš atokiau.— Mano gyvenime nebuvo nieko blogo kaip tik šia prasme. Jame nebuvo absoliučiai nieko gero, ir todėl aš jau seniai nebesuvokiau jo kaip blogo. Nebuvo valandėlių, kai aš būčiau jautęsis laimingas ar jautęs, kad galėčiau būti laimingas, nebuvo tokių valandėlių, su kuriomis aš galėčiau palyginti likusias dienas ir šitaip pajusti, kad gyvenime trūksta ar išvis nėra gėrio.

— Aš nesmalsauju, dėde,— pasakė Germanas ir vėl prisiminė surūdijusią špagą, aplipusią nesuvirškintais makaronais, bet šįsyk širdis jam nesupyko, nes buvo pamilęs šitą žmogų kreivomis kojomis, kuris daugiau nieko nebegalėjo jam duoti.

Pamažu pamažu atėjo toks metas, kai Germanas, sėdėdamas vakarais prie ugnies, glostydamas riebų kaip pirštinė šunį ir klausydamasis verdamų valgių šnekos, ėmė ilgėtis mo-

ters. Apie širdį jis jautė sruvenant šiltą, saldų kraują. Gyvenimas tai kaip voratinklis, kuriame viskas susiję ir susipynę. Ir pasaulis kaip voratinklis.

Albas Lukšas turėjo tuklų kūną ir pašėlusiai mėgo gerti. Kai Germanas su juo susipažino, jį įkyriai ėmė persekioti mintis, kad Lukšas tėra barbaras, kurio kalba nepanaši į lietuvių, kurio drapanos sukirptos ne kaip reikiant. Apdribusiame Lukšo kūne glūdėjo pikta jėga, kuri tvarkė žmogaus gyvenimą, tvarkė jį netgi prieš jo valią. Lukšas buvo labai nervingas. Jis buvo iš tų žmonių, kurie tarsi tolydžio kažko laukia, patys nežinodami ko, kurie kalba ir juokiasi lyg ir natūraliai, bet, geriau įsižiūrėjus, galima pamatyti, jog jų balse ir juoke slypi tam tikras nervingumas, širdperša, vos pastebimas pyktis, kad tai, ko jie laukia, niekaip neateina, o visi žmonės ir pasaulis yra kalti dėl to, trukdo tam kažkam pasirodyti. Kai susitikdavo su Lukšu, Germanas jausdavosi dirginamas nemalonios energijos, kurią Lukšas spinduliavo, jausdavosi kažko nepadaręs, kad padėtų tam žmogui, jausdavo erzinantį niežėjimą kūne ir širdyje. Ilgainiui, atidžiau įsistebėjęs, Germanas šiek tiek perprato Lukšo būdą, jo prigimtį, bet paslaptingas niežėjimas nesiliovė.

Germanas suprato, jog Lukšas mėgsta degtinę ne todėl, kad ji būtų jam saldi, kaip kitiems girtuokliams, bet dėl svaigumo, kuris padėdavo užsimiršti. Kas jį taip atkakliai kankino? Du dalykai jam nedavė ramybės. Visų pirma Albas Lukšas visa siela troško, kad jo gyvenimas pasikeistų, vieną dieną apvirstų aukštyn kojom. Visiems žmonėms esti valandėlių, kai jie pagalvoja, jog būtų gerai, kad jų artimieji numirtų. Ir nors tuojau jie susigėsta šios minties, veja ją šalin ir sako patys sau — ne, ne,— betgi faktas jau įvykęs: pagalvota. Galimas daiktas, tai visuomet kyla iš nenumaldomo, nors ir slepiamo nuo savęs noro pradėti gyvenimą iš naujo. Lukšas troško šito kur kas labiau už daugumą kitų žmonių. Jis tikėjo, kad būtinai kas nors nutiks pasaulyje, kažkokia permaina, po kurios ypatingą vertę įgys tokie žmonės kaip jis, su lygiai taip išsiplėtusiom venom ir širdim, nuvarginta pastangų išstumti kraujo į tolimiausius riebaus kūno kampelius, su cirozinėmis kepenimis, prigesusiais žvilgsniais, nešvariais kaklais ir nenykstančiais lūkesčiais tapti kažkuo, kas jie nėra ir tikriausiai niekada nebus. Jis įsivaizdavo, kad permaina įvyks vienu mirksniu, panašiai kaip kad parako išradimas per trumpą laiką iš naujo pervertino žmones. Saunamasis ginklas iškėlė vienus ir nusmuk-

dė kitus. Kvaili stipruoliai, turintys jaučio jėgą, grandijais šarvuoti riteriai ir begaliniu pasitikėjimu šarvuoti berserkai, kuriems sunkus kirvis tebuvo žaisliukas, liko beverčiai. Pirmon vieton išsimušė visi tie, kurie su kreivom pavydžiom šypsenom lig šiol tegalėjo svajoti apie vyriškumą. Dabar jie tapo vyrais, visi silpni vaikinai su taiklia akim, dabar jau jie perėmė berserko pasitikėjimo šarvą ir, paspyrę riterius koja, atsistojo vyriškomis pozomis (kojos praskėstos, nykščiai už diržo) prieš moteris, kurios anksčiau geriausiu atveju galėjo tapti jų žmonomis, bet ne meilužėmis. Ne meilužėmis.

Lukšas irgi laukė kažko panašaus. Jis norėjo pagarsėti kaip begėdiškai drąsus žmogus. Jis ir buvo begėdiškai drąsus, kai, sėdėdamas ir lopydamas kelnių klyną, nugrimzdavo į vizijas. Iš jo smegenų plūsdavo vaizdų srautai, kažkokių siužetų fragmentai, tarsi jo dvasia atitrūktų nuo kūno, stulbinančiu greičiu pasileistų virš žmonių pasaulio ir lėkdama galėtų pagauti tik gyvenimo nuotrupas. Tomis valandėlėmis Lukšas jausdavosi pranašesnis už kitus. Bet kol kas taip atrodė tik jam, Albui Lukšui. O reikėjo dar, kad ir pasaulis šitai pajustų.

Kitas dalykas, kuris jį labai neramino, tai laiko tėkmė. Laikas vis bėgo ir bėgo, o Lukšo gyvenimas nesikeitė, sulig kiekviena diena artėdamas prie... Lukšas apie tai pagalvoti nedrįso. Bijojo paniškai. Jam dantis užgeldavo pagalvojus. To dėl jis nuolat juokaudavo. Garsėjo kaip linksmas žmogus. Lukšas juokavo desperatiškai, juokavo ir šaipėsi iš visko, nes bijojo rimtų dalykų, kurie visada susiję su laikinumu ir mirtimi. Jis šaipėsi iš liūdnos laidotuvių muzikos ir iš pačių laidotuvių, nes bijojo tos, už kurią nieko nėra rimtesnio ir laikinesnio.

Kartais po persigėrimo, o ilgainiui jau ir visąlaik žmonės išgirsdavo Lukšą kalbantis su daiktais. Stalus ir kėdes, tvoras ir ožius malkoms pjauti, kibirus ir drabužius jis vadindavo vardais ir pavardėmis, klausinėdavo juos ko nors ir šypsodamas atsakinėdavo jiems pats. Nuo seno žmonės manė, kad tai esti nuo persigėrimo, bet veikiai įprato prie tokio Lukšo elgesio ir ėmė žiūrėti į tai kaip į jo keistenybę. O Germanas suprato, kad toks Lukšo elgesys plaukia iš tos pačios baimės, ir noro matyti pasaulį ištisai gyvą. Iš kokios nors kėdės, vadinamos Marta, ir iš kirvio, pakrikštyto Joneliu Zvinginu, Lukšas galėjo patirti daugiau smagių valandėlių negu iš jo, Germano. Vienu žodžiu, Germanui atrodė, kad jeigu Albas Lukšas yra beprotis, tai labai gudrus beprotis. Gudrusis Beprotis.

Germanas susipažino su Lukšu atsitiktinai. Vieną kartą, nuvažiavęs į Raseinius kiaulėms vidurius paleidžiančių vaistų, jis pamatė autobusų stoties aikštėje stovintį senį apdribusiais skruostais, kurie jo veidą darė verksmingą. Senis stovėjo aikštės viduryje, neduodamas kelio mašinoms, ir šoferiai maigė klaksonus, keldami didžiausią triukšmą. Senis tarsi negirdėjo nieko, žvelgė kažkaip įstrižai, susikaupęs, lyg tvankią naktį būtų išėjęs pasiklausyti lakštingalų. Germanas priėjo prie pat senio, tuo metu pirmojo autobuso šoferis, nebetekęs kantrybės, iššoko laukan ir, pribėgęs prie senio, stumtelėjo jį. Šis paklusniai ir tyliai griuvo tiesiai Germanui į glėbį, o jam griūvant Germanui pasigirdo lūžtančio medžio garsas.

Autobusai nuvažiavo, aikštė ištuštėjo, tik jos viduryje liko stovėti Germanas su miegančiu seniu, įkniubusiu jam į krūtinę. Germanas nutempė senį prie stoties pastato, ketindamas jį ten palikti, bet paskui apsigalvojo ir ėmė klausinėti žmones, ar kas nepažįstąs to senio ir ar nežinąs, kur jis gyvena.

— Kas jo nepažįsta? Tai Lukšas,— pasakė pirma sutikta kontrolierė.— Kai pasigeria, tai ir eina į stotį. Prašinėja visų vairuotojų, kad jį išvežtų ten, kur jis būtų laimingas.

Ji parodė Germanui, kur tas girtuoklis gyvena, ir Germanas, šiaip ne taip nuvedęs senį namo, atidavė jį kaži kokiai moteriai, triūsusiai kieme. Jam buvo kiek nejauku, jis baiminosi, kad Lukšas gali numirti, susipylęs į save šitiek alkoholio. Todėl kai po kelių dienų vėl atsidūrė Raseiniuose, užsuko į girtuoklio namus. Rado jį smagų, sėdintį ir lopantį kelnes, kurias, kaip vėliau Germanas sužinojo, girtas Lukšas visados suplėšydavo. Įeidamas Germanas pasisveikino:

— Laba diena.

— Stai paslaptingi žodžiai,— atsakė Lukšas, ir dabar Germanas pamatė, kad Lukšas nebuvo dar toks senis, koksai jam buvo pasirodęs. Lukšas buvo maždaug Zakaro metų.

Jiedu truputį pasišnekučiavo, o paskui atėjo Lukšo žmona, susenusi tyli moteris, atnešė virtos mėsos ir agurkų. Nuo tos dienos Germanas kiekvieną kartą, būdamas Raseiniuose, lankydavo Lukšą, kai kada gerdavo su juo, bet dažniausiai tik šiaip pasikalbėdavo. Jie šiek tiek susidraugavo. Du ar tris kartus Germanas liko pas Lukšą nakvoti, ir jie miegojo lovoje sykiu, prieš tai prašnekėję pusę nakties. Lukšas teturėjo vieną lovą, ir daugiau nebuvo kur svečio paguldyti.

Albas Lukšas turėjo dukterį, vardu Aleksandra. Germanas su ja susipažino. Tai buvo jauna senmergė lanksčiu liemeniu

ir vyriškai kirptais plaukais. Jai buvo būdingas tam tikras susikaupimas, Germanas išsyk tai pastebėjo. Ji iš tikrųjų nebuvo kaip kitos, kurios mano, kad gražu vaikiškai maivytis, kad merginai tai dera. Ji buvo panaši į liūdnas Sibiro merginas. Nežinia kas, gal rūstus Sibiro klimatas, atėmė iš jų šilumą ir moterišką švelnumą, judesių ir žodžių minkštumą. Ak, tos liūdnos vyriškos Sibiro merginos! Aleksandros oda buvo kaip tik tokio lengvo šiurkštumo, kad pajustum, braukdamas delnu ar kaip kitaip ją liesdamas, kokia ji švelni ir lygi. Jeigu ji būtų tikrai švelni ir lygi, tai atrodytų vos vos drėgna, bet švelnumo įspūdis ją liečiant išnyktų.

Kai Germanas su ja susitiko pirmąkart, jie susėdo šlapiais skudurais trenkiančiame Lukšo kambaryje ir ilgai apie viską šnekėjosi. Ji buvo protinga. Ir tai Germanas pamatė išsyk. Tuo metu, kai jie susitiko, ji turėjo dvidešimt trejus metus ir du meilužius. Dvylika jų jau buvo praleidusi. Nė vienas iš jų nebuvo laimingas.

Aleksandra nebuvo ištvirkus, bet kažkokia sugadinta iš prigimties. Ji norėjo mylėti, norėjo būti mylima. Ir kai ją kas pamildavo, ji atsiduodavo tam vyrui kūnu ir siela, ir jau ko, rodos, daugiau bereikia. Bet ne. Tam tikru momentu ji pajusdavo nuobodulį, irzlumą, netgi neapykantą, gudrus ir išradingas jos protas imdavo regzti sudėtingas intrigas ir spęsti visokiausias žabangas savo mylimajam, tikriau, buvusiam mylimajam, nes meilės Aleksandra nebejausdavo jokios. Kokia nors kita mergina paliktų buvusį mylimąjį iškart, ir viskas tuo pasibaigtų, o Aleksandra nejučia imdavo griežti dantimis, ją pagaudavo kerštо geismas. Kerštо už tai, kad jis nepakeitė jos būdo, kad neįstengė pririšti jos prie savęs, kad neįstengė priversti jos mylėti, kad... ir t. t. Ji prigalvodavo visokiausių gudrybių, net labai žiaurių, kad labiau įskaudintų meilužį, kad priverstų jį kentėti, galop kad palaužtų jo dvasią. Ji nenorėjo kaip kitos merginos, kad nemylimi vyrai nesipainiotų jų akiraty, ne, Aleksandrai, priešingai, reikėjo turėti juos greta, netoliese, kad galėtų nuolat matyti ir kontroliuoti tarsi jie būtų jos nuosavybė, kad galėtų prireikus panaudoti juos kaip įrankį kokiai nors naujai intrigai.

Tada, pirmąkart šnekėdamasis su Aleksandra, Germanas gal ir pajuto jai kokį potraukį, bet labai silpną. Jis dar nežinojo, kad netrukus jo patalas naktimis bus nubarstytas meilės spygliais. Bet kuo labiau jis pažino Aleksandrą, tuo ilgiau sėdėdavo priešais ugnį Zakaro namuose, nesiryždamas eiti

gulti, galvodamas ir galvodamas, kas čia dabar jam darosi. Tarsi grindys po juo judėtų kaip valties dugnas.

Germanas vis dažniau stengdavosi nuvažiuoti į Raseinius. Nenorėdamas, kad Zakaras sužinotų apie jo draugystes ir pasijustų išduotas, į Raseinius prasimanydavo reikalų, kurie neva Zakarui buvo svarbūs, o ne jam. Net ir sau pačiam Germanas gėdijosi prisipažinti, kad vis dažniau, žingsniuodamas link Lukšo namų, galvoja apie Aleksandrą, o ne apie Lukšą. Kai rasdavo Lukšą namie, netgi kiek nusimindavo, nes tuomet gaudavo šnekėtis su juo. O kai šeimininkas būdavo kur išėjęs arba girtas miegodavo, Germanas pajusdavo palengvėjimą — galės matyti Aleksandrą ir su ja kalbėtis. Ir Aleksandra jau dabar dažniausiai būdavo namie, tarsi jo lauktų. Iš pat pradžių, kai tik susipažino su Lukšu, Germanas beveik niekada jos nerasdavo. Jeigu nebūdavo ir Lukšo, tai, užėjęs virtuvėn, jis pamatydavo vienui vieną senąją Lukšo žmoną su mezginiu rankose. O dabar Aleksandra tarsi niekur nėjo, ir tai jam buvo malonu. Jie susėsdavo vienas prieš kitą. Germanas pasakodavo jai apie tėvą, apie jo darbus ir pažiūras, apie kabantį namą, apie Zakarą. Apie save kalbėti jis ne itin temėgo. Aleksandra mielai jam atsakinėdavo, drąsiai dėstė savo nuomonę apie pasaulį, ir Germanui patiko, kad jai nerūpi rankdarbiai ir drabužiai, o apie žmones ji sprendžia ne smulkmeniškai, ne iš regimųjų bruožų, o iš esmės, kas juose yra slapta ir tikra. Apie save ir ji nemėgo kalbėti, tad Germanas nieko nežinojo apie jos praeitį, apie uzurpatorišką būdo ydą, bet jeigu ir būtų žinojęs, vis tiek ji būtų jam patikusi. Jis tik įtarė, kad dauguma jos nuomonių paremtos asmeniniu patyrimu, nes tas nuomones ji atkakliai gindavo, su tokiu įsitikinimu, kuris negalėjo būti suformuotas vien knygų ar auklėjimo. Vieną kartą Aleksandra pasakė drąsius žodžius, kurie Germanui įstrigo ir kuriuos jis vėliau ne sykį prisimindavo:

— Vis dėlto kiekvienam iš mūsų liks sritis, apie kurią kitas nesužinos visos tiesos. Mes tikėsim tuo, ką mums sakys, bet tai galės būti tikri, galės būti išgalvoti dalykai, nesvarbu, nes tiesos sužinoti vis tiek negalėsim. Sykį pasakyta netiesa liks visam laikui kaip tiesa, nors ir kiek tai būtų mėginama nuneigti paskui. Tai dalykai, apie kuriuos reikia arba išvis nekalbėti, arba susitaikyt su mintim, kad jie iškart įsispaudžia sąmonėj, kai tik yra pasakomi. Ir net jei tas būtų absurdiška, niekas negalės jų iš ten ištrinti. Jokie argumentai, jokie įtikinėjimai, jokia logika.

Germanas nežinojo taip aiškiai, apie kokius dalykus Aleksandra kalba, bet jautė, kad jos žodžiai teisingi, kad ir jis pats turi tokių žinių, kurios gal ir neparemtos kokia nors pasaulio tvarka, bet jam pačiam yra teisingos ir neabejotinos, ir kad jis pats yra tokių žinių suteikęs kitiems: tėvui, Zakarui, Lukšui, Aleksandrai ir netgi pačiam sau.

Pasinėręs į save, savo įspūdžius ir išgyvenimus, jis nepastebėjo Aleksandros permainų, nuo kurių jam būtų palengvėję. Aleksandra kasdien jį labiau traukė, stengėsi nepasiduoti, intuityviai suvokdamas, kad vyro ir moters ryšys yra kupinas kančių, kurios grūdina jausmus, o protą temdo. Jis nematė, kad Aleksandros akys vis labiau spindi, oda darosi vis blyškesnė, vis skaistesnė, skaidresnė, permatoma — ji jau mylėjo jį, Germaną. Tačiau kad ir kaip jis spyrėsi ir vijo šalin įkyrias mintis ir vaizdinius apie Aleksandrą, laikas bėgo, priartindamas šuns dieną, dieną, kai jau myli be jokio pasipriešinimo, be valios, myli šuniškai, atvira širdim, kai gali šliaužioti po aslą ir žemintis, kad tik įtiktum mylimajam. Neprityrusi Germano akis nematė Aleksandros permainų, bet jo permainos negalėjo pasislėpti nuo jos žvilgsnio. Ji žinojo, kad jis sulauks šuns dienos, kad niekur nedings, ji geidė tai žinoti, geidė, kad tai būtų, nes ją pačią jau buvo apėmusi juoda galinga meilės naktis, ji jautėsi nuo Germano priklausoma. Tada žmogus imasi valdyti, kai pradeda besąlygiškai nuo ko nors priklausyti. Dažniausiai yra valdomi patys savarankiškiausi žmonės. Blogai, kad Germanas šito nesuprato, blogai, kad tie, kuriuos mylime, jausdami mūsų meilės šuniškumą, labai dažnai iš tiesų elgiasi su mumis kaip su šunimis. Germano rankos buvo kaip medinės, kai jis pirmąsyk apkabino Aleksandrą. Virpėdama iš laimės, su šypsena ji galvojo, kad jis visiškai nemoka džiaugtis moters kūnu, kad yra sritis Germano sieloj, kurią ji dar galės sukurti, suformuoti pagal savo norą ir skonį. Tuomet jos džiaugsmo niekas netemdys, jokia mintis apie ateitį. Ji tik troško vyrui visa priklausyti.

Juodu suartėjo kažkaip natūraliai, tarsi netyčia, lyg būtų atsitiktinai susitikę nuogi Lukšo lovoje, ir Germanas pasijuto laimingas kaip andai, kada, miegodamas ant žemės šiltą vasaros naktį, sklidiną žiogų čirpimo, klausėsi, kaip girgžda kabančio namo virvės. Jie mylėjosi tyliai, nesikalbėdami, ir tik vienu tarpu Germanas pajuto, kaip Aleksandros delnas tvirtai užspaudė jam burną, degančią nuo šauksmo. Germanui atrodė, kad tai ne jis patiria kažką nepaprasta, neprilygsta

ma, o pasaulis pasikeičia, gaudamas patirti jo, Germano, aistrą. Jis gulėjo užsimerkęs, odos paviršiumi jausdamas, kaip žvaigždės iš nuostabos nukrypsta nuo savo kelio, kaip mėnulis tampa skaistesnis ir apšviečia visą pasaulį, kaip upės ima tekėti atgal, o vėjas prigula prie žemės ir pasislepia žolėj. Jo galvoj išplaukė žodžiai, kažkokia proga pasakyti Zakaro: „Kai Ieva buvo Adome, nebuvo mirties. Tik kai ji atsiskyrė nuo jo, atsirado mirtis. Jeigu ji vėl įeis į jį ir jis ją priims, mirties daugiau nebus."

— Aš priimu...— sukuždėjo Germanas,— nebus...

O gal jam tik pasirodė, kad jis ką kužda, nes nė vienas Aleksandros kūno raumuo nesujudėjo.

Visą pusmetį Germanas jautėsi taip, lyg būtų permanęs dangaus gyventojų ir nemirtingųjų meną. Jam atrodė, kad jis gali paslėpti šviesą, moka įsakinėti daiktams ir gyvuliams. Jam atrodė, kad pasibaigė visos nelaimės, išnyko keisti vabzdžiai, medžiai ir žolės, nešantys blogį.

Vieną vakarą Zakaras paklausė Germaną:

— Kas tau atsitiko? Tu visas kaip nesavas štai jau daugiau kaip pusę metų. Gal tau sunku darosi pas mane gyventi? Žinia, gyvenimas čia neįvairus...

— Aš noriu vesti, Zakarai,— atsakė Germanas.

Jis sėdėjo priešais ugnį ir grojo lūpine armonikėle į taktą šokinėjantiems liepsnos liežuviams. Lig šiol jam tokia mintis nebuvo šovusi, nebuvo ir su Aleksandra apie tai kalbėta, tačiau vos tik jis ištarė tuos keturis žodžius, pasijuto lyg seniai apie tai galvojęs ir tvirtai apsisprendęs. Tai buvo ūmus ir tikras apsisprendimas, dar nesuteptas abejonėmis.

— Ką gi tu išsirinkai? — paklausė Zakaras.

— Aleksandrą, Lukšo dukterį.

Zakaras padarė grimasą, nelyginant tartų žodį „neapykanta".

— Tai tie iš anapus upės,— susimąstęs pasakė jis.— Iš anapus upės.

O patylėjęs pridūrė:

— Jie kitokie negu mes.

Dar po valandėlės:

— Nežinau, ar tu gerai pasirinkai.

O paskui:

— Jie kitokie. Mes nežinosim, ko iš jų galima laukti.

Daugiau Zakaras nieko apie tai nešnekėjo, ir nors Germa-

nui nelabai patiko, kad Zakaras jo sumanymo nepagyrė, jis buvo patenkintas, kad tas bent nepeikia jo.

Buvo šeštadienio rytas, kai Germanas pasibeldė į Lukšo duris, vilkėdamas geriausia savo eilute, kurią buvo iš gimtų namų pasiėmęs, bet dar nė karto neturėjo progos ja pasišviesti. Laimė, visi Lukšai buvo namie. Jie sėdėjo virtuvėje ir gėrė kavą, kai įžengė Germanas, paskleisdamas odekolono ir krakmolytų marškinių kvapą. Buvo nepaprastai džiugus, ir net skvarbi Aleksandros akis negalėjo įžvelgti nė menkiausio sukaustymo ir nedrąsumo. Germanas pasisveikino, paglostė Aleksandros galvą, su Lukšu pasibučiavo, o jo žmoną, jau džiūstančią moterį, priėjęs pakėlė ir pasisodino ant kelių.

— Aš pirštis atėjau,— pasakė jis.— Gerai, kad visi čia esam. Norėčiau paprašyti, Lukšai, kad atiduotum savo dukterį man per žmoną.

Lukšo žmona žiūrėjo į vyrą, Aleksandra nenuleido akių nuo Germano.

— Gal man išeiti? — paklausė ji.

— Pasilik,— sustabdė ją Lukšas.— Mergina tu savarankiška. Nenoriu, kad kada sakytum, jog išsprendėm viską tau už akių.

Germanas pažiūrėjo į Aleksandrą, bet nieko nebuvo galima jos veide išskaityti.

— Ką tu pati apie tai manai? — paklausė Lukšas.

— Man vis tiek,— atsakė ji,— kaip tu nuspręsi, taip ir tevyksta.

Germanui šiurpas nuėjo per nugarą nuo jos balso. Sprendžiant iš balso, jai iš tiesų buvo vis tiek, taps ji jo žmona ar netaps, o tam Germanas nebuvo pasiruošęs. Jis mylėjo, bet ir jautėsi mylimas, tad nė akimirką nesudvejojo dėl Aleksandros, o dabar išgirdo jos balse abejingumą, kodėl — nespėjo taip greit susivokti.

Kurį laiką virtuvėje buvo tylu, tik vabzdys brazdėjo malkų krūvelėje prie krosnies.

— Tai kaip? — prabilo Germanas.

— Nežinau,— tarė Lukšas,— visko iš jos galima laukti. Nenoriu nuo tavęs slėpti, Germanai. Jau vaikystėj pastebėjom, kad kartais ji vogčiomis žiūri į pasaulį ir žmones.

Germanas staiga pasuko galvą į Aleksandrą, ir jam pasirodė, kad spėjo sugauti jos žvilgsnį, nors sėdėjo į jį šonu, beveik nusisukusi.

— Man nesvarbu,— pasakė ji.

— Na, tuomet ir mums nesvarbu,— pasakė Lukšas, o nuo jo šypsenos Germanui ėmė nieztėti blauzdos.

Su vestuvėmis jie nusprendė palaukti tiek laiko, kad Germanas spėtų duoti žinią motinai, o Lukšas pasiruošti.

Germanas ir toliau lankėsi Lukšo namuose kaip niekur nieko, jo meilė Aleksandrai, rodės, tik stiprėjo diena iš dienos, bet kai kas ėmė ir keistis.

Kai Germanas susidraugavo su Aleksandra, pradėjo vis daugiau laiko praleisti su ja ir vis mažiau su Lukšu, šis pasijuto vienišas. Nejučia Lukšas įsigijo kitų draugų, sugėrovų, ir kai vieną kartą Germanas atėjo į jo namus, rado ten sėdintį kažkokį trumparegį kuprių skaisčiai rudais plaukais ir melsvom rankom. Žiūrėdamas kažkur pro Lukšo viršugalvį, kuprius pasakojo, kaip kai kurių Raudonosios jūros žuvų patelės palengva keičiančios lytį, jeigu trūksta patinų. Jeigu patinų esą, tai jie elgiąsi su patelėmis agresyviai ir neleidžią naujiems patinams atsirasti. Kol patinas savo antpuoliais laikąs pateles valdžioj, nė viena jų nevirstanti patinu.

Germanas neįsiterpė į jų kalbą, tik, kupriui pasakojant, gerai jį apžiūrėjo. Rudi plaukai ilgomis spindinčiomis garbanomis gulė jam ant pečių, kurių vienas buvo aukštesnis už kitą. Veidas buvo pailgas, didelėmis akimis, nosis siaura, oda balta ir skaisti. Kažkoks hemoroiškas grožis glūdėjo tame šventame veide. Trumpas liemuo, ant dešinės mentės didelė smaili kupra, rankos per ilgos. Kalbėdamas kuprius vaikščiojo pirmyn ir atgal, mostaguodamas rankomis. Jo viena koja buvo įlinkusi, ir vaikščiodamas jis krypavo į šonus.

Lukšas tarsi tik dabar pamatė Germaną, sėdintį kampe. Jis atsistojo, paėmė kuprių už rankos, privedė prie Germano ir supažindino juodu. Lukšo artumas vėl sukėlė Germanui nežulį. Kuprius nužvelgė Germaną įžūliai, nė kiek nesidrovėdamas, šypsodamasis visokeriopai pranašesnio žmogaus šypsena.

Paskui Germanas jau beveik per kiekvieną apsilankymą matydavo Lukšo kambaryje kuprių arba girdėdavo lygų ir švelnų jo balsą. Jis buvo patenkintas, kad Lukšas turi draugą ir jis pats visą laiką gali prabūti su Aleksandra.

Kartą Germanas paklausė Lukšą, kas toksai ir iš kur naujasis jo draugas. Lukšas piktai nusijuokė:

— Tikriausiai jis nežmogus, bet kas man.

Germanas mylėjo kaskart stipriau ir stipriau. Jam rodės, kad jeigu taip ir toliau truks, jis galės valgyti akmenis. Bet

jautė, kad po piršlybų ryto Aleksandros glamonės atšalo, kad ji tarsi išsivaduoja iš svaigulio, o jos laikysena darosi vis labiau apgalvota. Nors ji žiūrėjo į Germaną giedromis akimis, dar neatpratusiomis nuo meilaus žvilgsnio, nugara jam tirpdavo nuo mįslingos baimės. Jis pats gėdijosi savo prisilietimų ir veršiško švelnumo, tokio įkyraus, atsiduodančio pienu, krekenomis. Tačiau meilė, ta užkrečiama liga, kuria jis sirgo, vertė jį užsimerkti, vyti dvejones šalin.

Germanui atrodė, kad Aleksandra pakęsti negali kupriaus, kuris kiauras dienas sėdi su tėvu arba kur nors girtuokliauja drauge. Kuprius negerdavo tiek daug ir nenusigerdavo kaip Lukšas. Ta prasme kuprius buvo netgi naudingas: jis neleisdavo Lukšui girtam strapalioti stotyje ar turgavietėje arba plyšauti dainų pašte, vaistinėje ar parduotuvėje. Ir negalėtum pasakyti, kad kuprius išgerti nemėgo. Ne, jis tartum saugojosi nusigerti, lyg akivaizdus Lukšo pavyzdys jam būtų daręs įtakos. Gerdamas jis buvo atsargus, ir rodės, kad degtinė ar vynas nebuvo jam tikslas, bet gėrimas su Lukšu tebuvo priemonė kažkokiems slaptiems jo kėslams.

Germanas po senovei tebemanė, kad Aleksandra jaučia pasidygėjimą kupriumi, kad gražus jo veidas kelia jai šleikštulį. Kol vieną dieną nejėjo į kambarį su puokštele pievos gėlių, kurių priskynė pakeliui. Pirmas dalykas, ką jis pamatė, buvo girtas šuo, gulintis prie lovos, plačiai iššiotais nasrais, ir gražį Aleksandros ranka, vos ne iki alkūnės sukišta šuniui į nasrus. Neatrodė, kad šuo būtų nepatenkintas. Germano žvilgsnis slydo išilgai rankos, palietė nuogą moterišką petį, paskui kitą petį, kreivą ir apaugusį rudais gyvais gyvaplaukiais, vyrišką. Aleksandra atsisuko, pažiūrėjo į Germaną drumstom akim ir nusišypsojo jam.

Kažkada, gulėdamas ant žemės, žvelgdamas į žvaigždėtą dangų ir klausydamasis, kaip vėjyje girgžda kabančio namo virvės, Germanas pajuto stiprų šaltį ir baimę, kad virvės gali trūkti, kad namas nukris ir subyrės į gabalus. Dabar jis vėl patyrė tą kažkada pergyventą šiurpo jausmą, net išgirdo, kaip sutraškėjo virvės, nebegalėdamos atlaikyti svorio, bet tai truko tik akimirką. Germanas susikaupė, ir namas liko kaboti. Padėjęs gėles ant stalo, Germanas irgi nusišypsojo Aleksandrai. Nusišypsojo atvirai ir paprastai, šviesiomis akimis žiūrėdamas jai į akis. Prieš išeidamas spėjo pamatyti, kad šypsena nuo Aleksandros veido dingo be pėdsako. Žengdamas

per slenkstį, pagalvojo, kad norėtų dabar būti palaidotas, galva į vakarus.

Niekas nežinojo, kas dėjosi Germano sieloj tuo metu. Nei Zakaras, nei Lukšas, nei Aleksandra, kuriai patiko manyti, kad visi vyrai vienodi, kad visi žmonės panašūs per amžius, kad žmogus, grįžtantis namo iš ilgos kelionės, visuomet panašus į kitą, taip pat grįžtantį iš kelionės, nesvarbu ar dulkės, kurias jis nukrato nuo batų ties slenksčiu, būtų paprastos pilkos vieškelio dulkės, ar kosminės. Tikėjimas žmonių panašumu buvo ta tikroji prielaida, kuri leido jai mylėti vyrus, o paskui juos išduoti ir niekinti. Iš tiesų Aleksandra buvo savaip dora moteris. Mylėdama vyrus, o paskui juos pamesdama, ji nenusikalto savajam dorumui, nes iš tikrųjų mylėjo tik vieną vyrą ir nė vienu tarpu jo neišdavė. Tas vyras buvo abstraktus jungtinis vaizdinys, suformuotas prielaidos, kad visi žmonės panašūs. Aleksandra visados tą jautė. Bet šįsyk nutiko kažkas nenumatyta. Ji nesuvokė, kas šįsyk buvo kitaip nei visuomet. Jai nedavė ramybės Germano šypsena, kuri rodė, kad jis nepalūžo. O juk turėjo palūžti, galvojo Aleksandra. Turėjo. Ją siutino tatai. Aleksandra griežė dantimis iš pykčio, bet keisčiausia — kad šįkart ją ne tiek piktino Germanas, kiek ji pati. Pati sau ji buvo našta, jautė savo raumenų ir kaulų, savo širdies svorį ir netgi daugiau: savo sielos svorį. Ją kamavo abejonės, neaiškios, tarsi neregėtų gyvulių kontūrai girios tankmėje. Kol darai viską be abejonių, gali daryti ir tikrai kitų akimis negražius dalykus, vidinis įsitikinimas tave palaiko. Bet vargas, kai toks įsitikinimas susvyruoja ir išnyksta. Tuomet žmogus pajunta linkstant kojas, jis pradeda klupti, ir nuo tol visa, ką jis daro, pradeda atrodyti jam kažkaip netikra, jis ima jaustis lyg apgautas, galop nebežino, ką gali padaryti, ko ne. Ją vėl ėmė erzinti kuprius, kuris dabar sekiojo ją iš paskos ir verkšleno, kol galop suvokė, kad galvoja ji apie Germaną, tuomet liovėsi verkšlenęs, vėl užsivėrė savy, bet, net ir nematydama kupriaus, Aleksandra jautėsi jo persekiojama. Po trijų dienų ją apėmė jausmas, kad ji nugyveno trisdešimt metų.

Ką per tas tris dienas iškentė Germanas, žinojo tik jis pats. Kai paskui Germanas lyg niekur nieko pasirodė Lukšo namuose, jis jau turėjo kietą širdį. Jis jautėsi laisvas, nesurištas su jokia gyva būtybe jokiais saitais, ir net viską mačiusį Lukšą šįkart nukrėtė šiurpas Germaną išvydus. Jis buvo linksmas, žaismingas, žingsnis stangrus kaip panteros,

Kalbėjo ir juokavo su Aleksandra, netgi pabučiavo ją į kaktą, juokavo ir su Lukšu; ir su kuprium, kuris tiktai susigūžė pamatęs Germaną, lyg dar viena kupra jam būtų išaugusi. Nė vienas iš jų nesuprato, kas yra, kodėl, būnant šalia to žmogaus, juos apima jausmas, tarsi vėjo gūsis ūžteltų tarp jų. Dar niekada jie nebuvo matę tokios laisvės, nes ir negalėjo matyti. Tokie laisvi ir nepriklausomi tebūna budėliai ir idiotai. Jie nežinojo, kas jiems darosi, tik jautė, kaip šiurpas eina jiems per nugarą jam juokaujant, nors Germano pokštai tikrai buvo juokingi ir šmaikštūs kaip niekad. Nė vienas iš jų — nei prityręs lapinas Lukšas, nei klastingas ir gudrus, bet silpnas kuprius, nei protinga, bet abejonių kamuojama Aleksandra — nežinojo, kad bet koks žiaurumas, rodomas kitiems žmonėms, yra nepakeliama našta pačiam budeliui tol, kol jis jaučiasi esąs vienas iš jų, dalis kažkokios bendruomenės visumos. Taip ranka sunkiai kyla suteikti skausmo kūnui, kuriam ji priklauso. Ir priešingai: skaudinantysis nepatiria kančios, kai jam pavyksta suvokti save skyrium nuo kitų žmonių, *visai kitokį*, kai jis įstengia pažvelgti į šios akimirkos pasaulį iš paukščio skrydžio, iš istorinės perspektyvos, kurioje visos individualios aistros ir kančios ištirpsta lengvai ir greitai lyg lašas tušo, įkritęs į veržlų putojantį vandens srautą.

Jiems buvo nejauku, ir kai Lukšas pasiūlė išgerti degtinės, mielai sutiko kuprius, sutiko ir Aleksandra. Germanas irgi neprieštaravo. Jie kas kur susėdo kambaryje, išgėrė nemažai, bet linksmiau ir jaukiau nepasidarė. Tuomet Lukšas nuėjo ir atnešė dar degtinės. Atrodė, kad nuoširdžiai linksminasi tik Germanas, likusieji trys nenoromis palaiko jam draugiją, atsakinėja lyg ir šmaikščiai, lyg ir laiku, bet ne vietoj, jie netgi kvatojosi, bet kiekvienas atskirai, ne išvien. Apskritai viskas labai priminė išlydėjimą kurio nors vieno, greičiausiai Germano, į tolimą kelią. Lydintieji nusiminę, kad turi atsisveikinti su brangiu žmogum, tačiau nenori, kad jis matytų jų nusiminimą, nenori, kad jam sugestų nuotaika, tuo tarpu pats išvažiuojantysis džiugus, ištroškęs naujų vaizdų ir naujo gyvenimo. Jis tarsi stovi ant slenksčio, jo viena koja jau pakelta eiti *kitur*, ji jau ir yra kitur, bet antroji dar čia, tuojau pakils ir ji, ilgam, gal net visam laikui. Išvykstantysis jau persitvarkęs kitam gyvenimui, nusiteikęs naujiems įspūdžiams, liekantieji ypač skaudžiai jaučia kasdienio savo būvio monotoniją, nuo kurios ne jiems šįsyk lemta pabėgti, ir jų ateitis jiems ima rodytis beprasmė. Lukšas ypač šitai jautė ir pavydėjo. Kuo

daugiau jis gėrė, tuo piktesnis darėsi jo žvilgsnis, nors jis ir stengėsi neišsiduoti. Galop atėjo metas, kai jie visi jau buvo gerokai girti, metas, kai tai, kam lemta įvykti, privalėjo jau įvykti. Jie visi slapta laukė tos valandos, laukė neramūs, išsigandę, gal tik Germanas nė kiek. Kažkuriuo metu Aleksandra išgirdo Lukšo balsą:

— Pagimdysi man vaikaitį, Germanai. Turi padėkoti man, kad tokią žmoną tau išauginau.

Ji pažvelgė į Germaną, viltingai tikėdama pamatyti kokį nors skausmą jo veide, bet veidas tebebuvo po senovei giedras, kai jis pasakė:

— Padėkosiu.

Germanas atsistojo, ir Aleksandra pastebėjo, kad žingsnis jo ne toks tvirtas kaip paprastai. Jis nuėjo prie Lukšo, pasilenkė ir apvėmė šeimininkui veidą ir krūtinę. Visi tik akimirką sustingo. Toliau viskas vyko „greitai, tarsi tik ženklo būtų laukta. Lukšas nusibraukė nuo akių lipnią masę, pašoko nuo kėdės, pašoko ir kuprius, ir abu pargriovė Germaną ant grindų, o paskui Lukšas spardė susigūžusį Germaną, kol kuprius atnešė šlapią virvę. Aleksandra pamatė, koks stiprus kuprius, kai rišo Germaną. Užveržę mazgus, jie išvilko savo belaisvį į kiemą ir paliko šaltoj rasotoj žolėj iki ryto. Aleksandra suprato, kad Germano laukia pats prasčiausias likimas. Ji išėjo laukan ir atsistojo namo šešėly, vildamasi nors dabar pamatyti Germano veide bejėgiškumo šešėlį. Tuomet ji... taip, tuomet ji būtų jį išvadavusi, spjovusi į Lukšo ir kupriaus pyktį. Būtų ką nors sugalvojusi. Bet Germano veidas buvo ramus kaip miegančio vaiko. Gal jis išgirdo jos žingsnius, gal kvėpavimą, bet atmerkė akis ir pasakė, nežiūrėdamas nė į ką:

— Aš žinau, kad tu čia stovi, Aleksandra.

Ji tylėjo.

Tikriausia Germanas buvo netekęs sąmonės, nes kai vėl atsimerkė, saulė tvieskė iš balto dangaus ir žolė nuo kaitros buvo apvytus ir palinkus prie žemės. Germanas gulėjo kaip gulėjęs paslikas vidury kiemo. Virvių nejuto, bet vos tik sujudėjo, kirbinės aštrių žirklių ėmė karpyti nutirpusią odą: jis tebebuvo surištas. Burna buvo išdžiūvusi, sudaužytas veidas sutinęs. Kiek laiko jis dar turės taip gulėti kaip paršas prieš skerdimą? Apdujusios nuo kaitros musės ropinėjo kraujo krešuliais ant jo veido, taikėsi įlįsti į burną. Ūmai jis pajuto dvoką, ir jam pasirodė, kad smirdi saulė, panaši į griovyje

pūvančio šuns geltoną akį. Su ilgesiu Germanas pagalvojo apie vėsų mėtinį mėnesienos aromatą.

— Nubudai? — ties Germano galva stovėjo Lukšas su peiliu rankoje.— Kaip nakvynė?

— Jis mano, kad gali daryti ką tinkamas,— pasakė kuprius, atverdamas plačias tvarto duris.— Mano, kad gali daryti kaip į galvą šauna.

— Daugiau nemanys,— atsiliepė Lukšas.— Prisiekiu, vyruti, tu brangiai turėsi užmokėti. Net neįsivaizduoju kaip.

Jis pasilenkė prie Germano ir pridėjo peilį jam prie gerklės. Lukšo akys buvo geros, tarsi jis pasilenkęs virš lysvelės skintų svogūnų laiškus vakarienei. Germanas užsimerkė: jis šiek tiek pažinojo Lukšą. Ir vakar suvokė ką darė, tik nemanė, kad per daug išgers ir viskas taip išeis. Jis pajuto peilio geležtę prisiliečiant prie gerklės ir tuomet tarsi vėl apalpo. O gal ir ne. Jis pats nežinojo. Viskas jam susimaišė. Lyg per miglą vaidenosi ėriukų pjovimas ir kailių lupimas, saldžiai rūgštus kraujo kvapas, išdžiūvusios kraujo dėmės, rūdžių spalvos, saugančios tą kvapą, kraujo, garuojančių šiltų vidurių kvapai, paskui, o gal prieš tai, vėsios rytmečio miglos kvapas, kažkieno žodžiai „Palauk, ateis ir tavo eilė", gražūs švelnūs ėriukai, gyvulėlių agonija čia pat prie veido, kraujas, trykštantis į akis, kažkieno juokas, šlapimo kvapas, galop juoda saulė, o gal juodas mėnuo.

Paskui Germanas aiškiai išgirdo žodžius:

— Dėkui Dievui, išlupau tave iš jų nagų.

Jis gulėjo vėsioj paupio pievoj, laumžirgiai virpėjo ore. Zakaras šlapia skepeta šluostė jam veidą.

— Kaip tu jautiesi? — paklausė Zakaras.

Germanas nieko neatsakė, tik linktelėjo galva.

— Neprastai tu sudirbtas, nieko nepasakysi,— šnekėjo Zakaras.— Šito aš ir tikėjausi, kai tu įjunkai lankytis čia. Turėsi išvažiuoti.

— Išvažiuoti? Kam? — paklausė Germanas, tačiau buvo nenuoširdus. Išvažiuoti jis nusprendė dar vakar, eidamas pas Lukšą. Ir nors niekam šito nesakė, dar vakar visiems tai buvo žinoma.

Kai kitos dienos rytą Germanas su nedidele kuprine, Zakaro atiduota, pasuko į kelią ir stabtelėjo su Zakaru atsisveikinti, jis paklausė:

— Kaip... iš kur tu sužinojai, kad man reikia pagalbos?

— Aleksandra atbėgo tekina...

— Aš parašysiu tau,— pasakė Germanas, paspaudė Zakarui ranką ir nuėjo.

Šešerius metus nebuvo apie Germaną jokios žinios. Tik Zakaras žinojo, kur jis. Lukšas kelis kartus mėgino iškvosti Zakarą, bet tuščiai. Rytojaus dieną po Germano dingimo Lukšas su kuprium ir dar dviem vyrais įsiveržė paryčiu į Zakaro namus ir pareikalavo išduoti jiems Germaną. Jie viską išvertė, išieškojo visus pakampius, bet Germano nerado nė kvapo.

— Kam jums jo reikia? — klausė Zakaras.

— Norim su juo pasikalbėti,— sakė Lukšas.— Juk jis beveik mano žentas. Kur jis?

— Nėra,— teištarė Zakaras, ir jie gavo išeiti tuščiom.

Aleksandra taip pat ateidavo paklausti ar nėra jokių žinių, maždaug taip pat reguliariai kaip kad eitų pasiimti pašto. Zakaras ir jai sakė nieko nežinąs, nes nepasitikėjo ja. Jis kalbėdavo su Aleksandra labai šiurkščiai, bet ilgainiui pastebėjo, kad nuo to jos veide atsiranda tyli kančia. Ir Zakaras atlyžo: pernelyg toji kančia panėšėjo į nebylių padarų sielvartą. Tačiau net ir švelniau su ja kalbėdamas, jis neišdavė, kur yra Germanas.

Zakaras negalėjo atsistebėti tokia nuolankia Aleksandros laikysena, viltim, jog kažką iš jo išgaus. Jis neabejojo, kad Aleksandra kalta dėl Germano tremties ir nelaimių, tad dabar nebesuprato, kodėl ji elgiasi taip, lyg Germanas būtų ją išdavęs ir palikęs. Arba tai buvo gudrybė, su kuria ji stengėsi išvilioti iš jo žinių ir perduoti Lukšui, arba ji Germaną mylėjo.

— Jis turi ten kitą moterį,— pasakė Zakaras sykį, bet Aleksandra nepaisė.

— Ar jis grįš? — klausė ji.— Ar galiu tikėtis, Zakarai, kad jis sugrįš kada nors?

— Nežinau,— sakė Zakaras.— Tikėkis. Ką gi galiu tau atsakyti?

Praslinkus trejiems metams, Zakaras taip priprato prie jos, kad leido apsigyventi savo namuose. Ji norėjo visąlaik būti šalia jo, kad bet kada galėtų apie Germaną šnekėtis. Kitkas jai buvo nejdomu, į klausimus atsakinėjo vangiai. Ji padėjo jam gydyti gyvulius ir ruoštis po namus, bet Zakaras nepasikliovė ja iki galo, nes pastebėjo, kad keletą kartų nuo jos lango į tamsą nuslydo žmogaus siluetas. Jis nemanė, kad ji galėtų šnipinėti jo namuose, bet ką gali žinoti... Jos regėji-

mas ėmė silpti. Kartais ji atsitrenkdavo į daiktus, kurių negalėjo nepamatyti. Zakaras paklausė ją apie tai.

— Ak, kad Germanas grįžtų,— teatsakė ji.

Ir tuomet Zakaras suprato, kad ji apako iš meilės.

„Neregių Dievas turėtų būti regintis,— galvojo Zakaras,— jeigu jie turėtų savo Dievą. Lygiai kaip reginčiųjų Dievas yra visaregis, tai yra regintis dar daugiau nei šiaip žmogus. Ir Aleksandrai Germanas tampa dievu, nes mato. Ji meldžiasi jam, štai kas."

Zakaras gailėjosi Aleksandros, mėgino ją gydyti, bet jam nesisekė. Tada jis tą tepadarė, kad, bet kurioje namų vietoje būdamas, stengėsi kelti triukšmą. Mėtydavo daiktus ant grindų, niūniuodavo, eidamas vilkdavo kojas arba žingsniuodamas patvoriu braukdavo lazda per statinius. „Kokia laimė turėtų būti neregiui triukšmas,— galvojo Zakaras,— kuris mums, regintiesiems, taip įkyri per dienų dienas. Galybė triukšmų, nuo tylaus lapų kritimo ir siuvimo mašinų tarškesio iki lėktuvų kauksmo ir traukinių švilpukų, turi atstoti jam visą spalvingą pasaulį, nuolat tvyrantį prieš mūsų akis. Spalvų tonai ir pustoniai turi savo atitikmenis garsų pasaulyje, skonio, uoslės ir lytėjimo šalyje, į kurią mes dažniausiai neįžengiame, užsiėmę regimaisiais dalykais, gal tik kartais prisimename, kai jaučiamės vieniši ir nelaimingi, kai ilgimės vaikystės, kai gulime tamsoje ir rūkome ar nejudėdami klausomės, kaip plaka mūsų širdis ir tiksi lašai nuo stogo. Žmogus, valantis sniegą ir gremžiantis ledą, lietus, inkščiantis šuo, kylantis į orą balandis, verkianti moteris, arklys, rupšnojantis žolę, skylanti vyno taurė — visa tai garsai. Jų begalė, įvairiausių, stiprių ir silpnų, ryškių ir išblėsusių. Mes galėtume neregiui pavydėti",— galvojo Zakaras.

Aleksandra suprato jo pastangas ir jautė dėkingumą. Kartą po ketverių metų Zakaras prasitarė jai gavęs iš Germano laišką. Ir nors jis nesakė, kas buvo laiške parašyta, vis tiek ji labai nudžiugo. Nuo tos dienos jos ir būdas kažkaip pasikeitė, ji pamėgo tyliai dainuoti. Dainavo geltonas ir mėlynas meilės dainas, raudonas širdgėlos dainas, traukė baltas ir pilkas liūdesio ir ilgesio giesmes arba Germano palikta lūpine armonikėle grojo žalias gyvas melodijas. Ji ir pati jautė, kad per ketvertą metų tapo visai kitokia.

Atsisveikinęs su Zakaru, Germanas dar nežinojo, kurion pusėn pasuks. Iš pradžių jis norėjo apsigyventi krašte, kur žmonės šneka šalta kaip ledas latvių kalba. Bet vėliau su-

mojo, kad čia jis būtų perdaug arti ir pernelyg lengva būtų jį surasti. Tada leidosi į pietus, važiavo traukiniais ir mašinomis, ramus ir nekalbus, švariais rūbais, kuriuos kas kelios dienos išsiskalbdavo prie kokio upelio, niekam nekeliantis nepasitikėjimo, bet ir pasitikėjimo taip pat. Klimatas nuolat kaito, žmonių oda tamsėjo. Germano veidas, kaklas, rankos irgi liko poliruoto riešutmedžio spalvos, jis kaskart mažiau bepanėšėjo į žmogų iš rudens darganų krašto. Visai sulyso, be paliovos jautė alkį ir troškulį. Nors acte grūdinto plieno žandikauliai ir gaudavo užtektinai maisto, jis niekad nepasisotindavo. Alkis ir troškulys taip ir liko ženklais, žyminčiais tą jo gyvenimo tarpą, net kai atėjo diena, kai jis pasijuto sotus. Bet toji diena buvo dar kažin kur, o dabar Germanas nusigavo į tas šalis, kur saulė įkaitina žmonių kraują, jo žvilgsnis pasidarė įžūlus, bet tenykščių moterų tai nepiktino, jos buvo jautrios vyrų alkiui ir troškuliui ir leidosi mylimos, ir pačios geidė mylėti, ir mylėjo. Tačiau jos nenumaldė Germano alkio, nors ir pristabdė keliavimo tempą. Germanas jau ir pats susivokė, kad tai ne skrandžio alkis ir ne skrandžio troškulys, o širdies alkis ir akių troškulys. Atminties alkis ir akių troškulys. Germanas norėjo sustoti kur nors, bet negalėjo, norėjo įsikurti vienoje vietoje, bet neįstengė. Kiekviena jo diena buvo sūnaus paklydėlio diena, o veido oda pageltonavo kaip Lao Dzino sūnų. Jis perplaukė jūrą dideliu garlaiviu, šimtus kilometrų nuėjo pėsčias įkaitusiais asfaltuotais keliais, perlipo uolėtus kalnus, perplaukė dar vieną jūrą, pervažiavo baltą sustingusią dykumą, į kurią negalėjai žiūrėti neprisimerkęs, ir tuomet suprato, kad toliau keliauti nėra prasmės. Nors ir kaip toli jis nukeliautų, niekada neateis toks laikas, kai vėjyje besisupančio namo vaizdas ir virvių girgždesys liausis buvę tik jo gaivių sapnų savastis. Krašte, kur jis sustojo, moterys turėjo vienokią žodžių tartį, vyrai — kitokią.

Jam buvo nesvarbu, ką dirbti, nes jis nemokėjo jokio darbo. Vakarais ir naktimis plušo geležinkelio stotyse, pakraudamas į vagonus ir iškraudamas iš jų cementą, vaisius, anglis, mėsą, rąstus, trąšas. Paskui išmoko fotografuoti, paaiškėjo, kad jo regėjimas nestiprus, jis įsigijo akinius ir fotografijos kamerą ir išvažiavo į stepes, kur žmonės sunkiai dirbo ir jų papročiai nuo darbo buvo sušiurkštėję. Fotografija dabar buvo Germano duona, ir jis brovėsi į tų šiurkščių žmonių tarpą su savo kamera, fotografavo nesiklausdamas jų, nors žinojo,

kad jie gali nenorėti šito, žinojo, kad kai kada jie tikrai šito nenorėdavo. Jis dirbo be perstogės, visiškai nesirūpindamas savimi, ir taip jam pasisekė išvengti daugybės laisvų minučių, kai žmogų gali netikėtai užplūsti atsiminimai. Jis pajuto darbo skonį, pamėgo savo amatą, nors ir gaudavo neretai dėl to nukentėti. Kartą Germanui sudaužė akinius, ir jam sunku buvo fotografuoti. Bet jis ašarojo ir fotografavo, fotografavo, žliumbdamas kaip kažkada vaikystėj, fotografavo, kad užfiksuotų tas akimirkas, kuriomis jis gavo patirti šitiek nuoskaudos.

Galų gale žmonės, tarp kurių Germanas gyveno, suprato, kad jis ne toks kaip jie, ne visai toks pat, kad jis savo noru čia gyvena, ir jie pradėjo pamažėle įsižiūrėti į jį, o kai kas netgi gerbti. Azijos stepėse Germanas turėjo moterį siauromis vilkiškomis akimis ir plačiais žandikauliais. Jis išgyveno su ja daugiau kaip trejus metus, beveik iki pat tos valandos, kai ryžosi grįžti namo. Jo vilkaakė moteris nusivylė juo ir jį paliko, o gal numirė, nes sunkiai tikėtina vis dėlto, kad ji būtų savo noru jį palikusi. Galbūt tenai atsirado jos giminaičių, kurių rytiečiai turi gausybę, ir ją iš jo atėmė. Nežinia. Pats Germanas vėliau šitai pamiršo.

Jis gyveno tame svetimame krašte su moterim, kuri, kaip ir visi tenai, nesuprato jo gimtosios kalbos. Iš ilgesio jis dainuodavo ir kalbėdavosi pats su savimi savo kalba, keistai skambančia po kaitria saule, keikdavosi ta kalba ir triukšmaudavo, o moteris tik su nuostaba žiūrėdavo į jį, neįstengdama suvokti jo žodžių ir jo aistrų priežasties, tik vos vos jausdama svaiginantį, egzotišką tolimų kraštų dvelkimą. Kur nors savam krašte — Germanas tai suprato — jis būtų buvęs paprastas žmogus, niekuo neišsiskiriantis. O čia jis buvo ypatingas, nesuprantamas ir paslaptingas. Vietos žmonės negalėjo atskirti tikrų jo aistrų ir emocijų prasiveržimo nuo netikrų, viskas jiems atrodė tikra, jie laikė jį stipraus temperamento žmogum, jis tuo įprato naudotis, bet ir patsai tuo vėliau patikėjo, pasidarė toks, ir kai vėliau grįžo į savo gimtinę, niekas jo neatpažino, jis buvo kitoks nei kažkada, į čionykščius nepanašus, vienišas ir keistas, paslaptingas, visiems svetimas, kažkokios kosminės valstybės pilietis, čigonas.

Ir vis dėlto jis buvo Germanas. Jį ištikusios permainos buvo paviršutinės, jos nepalietė jo širdies. Glamonėdamas švelniaodę siauraakę savo moterį, karštomis naktimis glostydamas jos minkštą krūtinę ir siauras strėnas, jis tik įkalbinėjo save, kad ją myli, kad nugyvens šalia jos visą likusį amžių.

Jis tebebuvo alkanas ir ištroškęs. Moters plaukai jam buvo bekvapiai, oda be skonio, jos akys neįstengė jo nuraminti, delnais ji nemokėjo migdyti ar žadinti. Prisiminimų sužalotos jo juslės tuščiai mėgindavo patirti tikrą palaimą, laimę atstodavo savęs įtikinėjimas, esą jis laimingas. Germanas norėjo ko kito. Ko? Jis nė pats nežinojo. Tarsi atilsio sielai ir kūnui, kieto miego, po kurio nubustų kitoks, kitur. O gal netgi... Ne, iš tiesų jis nežinojo.

Moteris pavydėjo Germano visam pasauliui, net jam pačiam. Kai lietingais rytmečiais, pypsint kažkokiems drėgniems paukšteliams ir orui kvepiant sraigėmis, jį apnikdavo melancholija, jis nieko nekalbėdavo ir tik sėdėdavo įsmeigęs žvilgsnį į langą, be saiko rūkydamas ir lėtai ilgai gerdamas stiprią rudą arbatą, jai imdavo atrodyti, kad tomis valandomis jis atitrūksta nuo jos, nebegalvoja apie meilę jai, tik klajoja mintimis po ūkanotas šalis ir žvilgsniu glosto svetimų moterų akis, rankas ir veidus. Tuomet ji suirzdavo, jos veidas atrodydavo kaip įžeisto žmogaus, ir Germanas tatai pamatydavo, vos ne vos prisiversdavo išrūkti iš savo melancholijos, kalbindavo ją ir žaisdavo su ja, tačiau ji visą laiką matė, kad iš tikrųjų jis yra prie lango, su arbata ir cigaretėm, kad jo širdis likusi tose jai nežinomose šalyse, ir pykdavo. Tomis dienomis jų namuose kildavo nesantaika ir barniai.

O paskui vieną dieną Germanas ėmė ir išvažiavo, nes jau nebebuvo kas riša jį su stepėm ir jų žmonėm. Rodos, net daiktų jis jokių nepasiėmė, tik dokumentus ir fotografijos kamerą. Bet ne, po kelių mėnesių jam iš paskos atėjo bagažas rudose dėžėse kreida išrašytais šonais. Išvažiavo neaiškindamas niekam nieko. Nebeturėjo kam aiškinti. Jo moters tuo metu jau nebebuvo su juo. O gal ir išvis nebuvo pasaulyje, gal niekada jos nė būti nebuvo. Tuo metu Germanas jau nebegalvojo apie ją. Vien savo grįžimu tesirūpino. Prieš išvažiuodamas jis išsiuntė Zakarui laišką, kuriame prašė jo laukti.

Kai po kelių savaičių vieną rytą Germanas pabeldė į Zakaro namų duris, jam atidarė Aleksandra.

— Sešerius metus laukiau tavęs, Germanai,— pasakė ji.

— Sešerius metus...— sumurmėjo jis, gūždamasis nuo rytmečio miglos.

Germanas norėjo apkabinti ją, bet neįstengė. Kol kas dar neįstengė.

Zakaras iškūreno pirtį.

— Eikit abu,— pasakė Zakaras.— Veskis ir ją, Germanai.

Tylėdamas Germanas paėmė Aleksandrą už rankos. Zakaras žiūrėjo jiems pavymui, kai jie kaip vaikai, laikydamiesi už rankų, tolo per pievą.

Keturias valandas Germanas su Aleksandra užgaišo pirtyje. Jie prausėsi taip ilgai, taip kantriai, taip kruopščiai, kad rodės, ne kūnus jie prausia, o kažką daugiau, gal net nusiplauna praeitį, kuri šiaip ar taip, visuomet glūdi mūsų kūnuose. Tas prausimasis buvo nelyginant ritualas, kurį atlikę jie galėtų susitikti visapusiškai švarūs, pamiršę visą blogį, viską, kas galbūt lig šiol nebuvo jų suvokta kaip blogis, bet išvirstų blogiu ateityje, kurią jie be jokių balsu paskelbtų sutarčių matė bendrą. Tai buvo susižadėjimo prausimasis, santuokos pirtis. Zakaras žinojo šitai, eidamas kurti pirties. Žinojo, kad taip bus, kad taip turi būti.

Zakaras padėjo jiems susirasti ir nusipirkti namą upės aukštupyje, už trisdešimties kilometrų nuo savo namų. Jie įsikūrė tenai, tarp klevų, kurių keistu ankstesnių gyventojų įgeidžiu buvo prisodinta visas sodas. Aleksandrai ėmė taisytis regėjimas, ji matė beveik taip pat gerai kaip ir anksčiau, o kai kada pamatydavo ir tokius dalykus, kurių anksčiau niekados nebuvo mačiusi. Šiltomis naktimis Germanas įsitaisydavo su savo laboratorijos įrengimais sode ir raudono žibinto apšviestas darydavo tenai savo fotografijas, klausydamasis tolimo griaustinio šilto ir jaukaus grumėjimo. Aleksandra jam padėdavo. Ar jie buvo laimingi? Taip. Germanas nebejautė savo alkio ir troškulio. Ar reikėjo visų tų išgyvenimų ir nelaimių, kad galop vis tiek taptų laimingi? Nežinia. Ar jie mylėjo? Taip. Buvo meilės stadija, kai žiūrėdamas į mylimąją, jis matė tiktai ją ir apie ją tegalvojo. Paskui atėjo diena, kai, pažvelgęs į mylimąją, jis matė tik tolimus kraštus ir tų kraštų žmones, svetimą keistą saulę ir baisias liūtis, nesibaigiančias mėnesių mėnesiais, svetimų jūrų bangavimą ir nepažįstamų debesų skrydį dangaus platybėse. Ir visa tai jam prilygo mylimajai, prilygo meilei. Tai ir buvo tikroji meilė. Meilė, kurios nebeteršia daiktų pasaulio prisiminimai, nebegožia jokia praeities ir įpročių tamsa, kai myli jau nebe žmogų, o pasaulį, ir jo negali nei pakeisti kitu, nei išduoti, nes jis tik vienas. Labai reta tokia meilė, jos beveik neįmanoma rasti, bet Germano ir Aleksandros meilė buvo kaip tik tokia.

Vieną rytą Aleksandra susikrovė į krepšį skalbinius ir nusileido prie upės, palikusi Germaną miegoti. Ji jau buvo bebaigianti skalauti, kai išgirdo migloj duslokus balsus. Aleksandrą

čiupo krepšį ir ėmė skubiai kopti į kalvą link namų. Takui baigiantis, ji jau veik bėgo. Kieme stovėjo Lukšas ir kažkoks nepažįstamas vyriškis. Namų durys buvo atviros. Pro jas išėjo kuprius, ir ilgas peilis sublizgėjo jo rankoje.

— Jis net nenubudo,— pasakė kuprius.

Trys vyrai tik dabar pamatė Aleksandrą, stovinčią per kelis žingsnius nuo jų. Akimirką jie lyg sustingo. Pirmasis atsitokėjo Lukšas.

— Keliaukim namo, dukrele,— pasakė jis.— Daugiau čia tau nebėra kas veikti.

— Ne, aš pasiliksiu čia,— atsiliepė ji, nenuleisdama akių nuo kupriaus.

Sis šypsodamas prikrypavo artyn, pasilenkė ir nušluostė kruviną peilį į jos prijuostę. Aleksandra irgi nusišypsojo jam. Paskui ji palydėjo juos į kelią.

— Aš tavo tėvas, Aleksandra,— pasakė atsisveikindamas Lukšas.— Neužmiršk.

Aleksandra pamojo jiems ranka, palinkėjo laimingo kelio. Ir tik jiems nutolus pajuto, kaip širdis jai plyšta ir iš ten ištrykšta karšto kraujo čiurkšlė, keršto geismo čiurkšlė, užpildanti visą krūtinę liepsnojančia plazma. Žiūrėdama į nueinančius vyrus, ką tik atėmusius iš jos Germaną, ji stengėsi įdeginti savo sieloj, savo smegenyse jų atvaizdus, kad paskui net akloje tamsoje galėtų atskirti juos iš tūkstančio panašių ir atkeršyti jiems. Ji lietė ranka drėgną nuo Germano kraujo prijuostę ir juto, kaip jo dvasios ir kūno šiluma skverbiasi į ją, ji uostė jo kraują, kad tas kvapas paskui neleistų jai nurimti, verstų ieškoti...

Raudonasis tiltas rytų pusėje išniro iš miglos. Dar po mirksnio iš miglos išplaukė plienu spindintis upės paviršius, o paskui rąstų namas, kuris, rodės, kabo ore. Saulė įžengė į Ugnies saulėgrąžą pagal naująjį kalendorių.

PRIESAIKA

Apgalvota viskas.

Niša kaip tik tokio dydžio, kad galėčiau lengvai joje įsitekti.

Man iš kairės duona, suvyniota į švarų audeklą. Iš dešinės ąsotis, sklidinas tyro versmių vandens.

Mūrininkas pasilenkė prie skylės:

— Sudie, broli! Niekad daugiau nesusitiksim. Ar nori paskutinį kartą pamatyti saulę?

Paskutinį kartą pažvelgiau į banguojančias pievas. Paskutinį kartą mačiau paukščius danguje. Paskutinį kartą regėjau šviesų pasaulį.

— Sudie, broli...

Mūrininkas nusišypsojo pro ašaras ir padėjo paskutinę plytą. Ar ta šypsena nereiškia išdavystės? Salin tokią mintį.

Girdėjau nutolstant žingsnius. Likau vienas. Nebijojau. Buvau pasiruošęs. Supratau, kad taip reikia. Pats pasiprašiau užmūrijamas. Užuot buvęs pakartas.

Skaityti išmokau vėlai, dėkui Dievui. Perskaičiau Simono Samariečio „Didžiąją pranašystę". Kur ji dabar? Jos nėra. Skaičiau afitų knygas. Skaičiau Bazilidą Sirą. Skaičiau Karpokrato Aleksandriečio raštus. Kur dabar tie veikalai? Jų nėra. Ir niekados daugiau nebebus. Tai mano kaltė, mano liga. Mano ydingos atminties pasekmė. Mano nepaprastas sugebėjimas užmiršti.

Viskas, ką perskaičiau, dingsta manyje lyg šuliny. Kiek knygų man buvo atiduota perrašyti? Nė pats gerai nežinau. Jų nebėr, jos išnyksta, Perskaitau sakinį, ir nebėr sakinio. Jis užmirštas. Perskaitau puslapį, ir nėra puslapio. Jis užmirštas. Tarsi niekada jo nė būti nebuvo.

Mano atmintis ne kalnas ir ne rūmas. Ji praraja. Bedugnė. Joje prasmenga mintys, jausmai, atradimai, jeigu tik jie užrašyti. Galėčiau gyventi iki senatvės, jeigu nebūčiau išmokęs skaityti.

Nebijau. Esu pasiruošęs mirti. Žinau, kad taip reikia. Svarstau, ar ilgai reikės laukti mirties užmūrytam sienoj. Tamsoje. Vienui vienam.

Vienui vienam?

Ir tada suvokiu, kad jau nebesu vienas mūriniam savo karste. Jis jau čia. Man nereikia šviesos, kad pamatyčiau jo veidą. Man nerūpi jo veidas. Aš ir taip žinau, kas jis toks.

Saldus jo balsas teka man tiesiai į širdį:

— Tu dar jaunas. Mirti baisu ir beprasmiška. Gyventi gera.

Ar sunku sužadinti viltį pasmerktojo myriop širdyje?

Bet aš tyliu kaip akmuo. Kaip žemė. Kaip šita mūro siena, dar kvepianti kalkių skiediniu.

— Mirtis — ledinės žvakės juodam danguj,— kužda jis.— Užgesę vulkanai. Speiguotas vėjas nykioj dykumoj. Uraganas. Gyvenimas — tai medžiai, švelnūs saulėlydžiai, avių kaimenės, grįžtančios iš ganyklų. Tai ilgesingos moterų šypsenos ir šiltos jų rankos. Pagalvok. Ar verta mirti? Mirtis — niekas, gyvenimas — viskas.

Mano priešai — lūpos. Jos sujuda pačios:

— Gyvenimas...

Aš silpnas. Niekada nemaniau, kad man bus taip nelengva.

— Jeigu klausysi manęs, tu gyvensi.

Aš silpnas, pagunda stipri.

— Iš čia galima išeiti. Niekas daugiau negalėtų, tik tu. Ir tu išeisi, jeigu manęs klausysi. Vėl pamatysi pievas, paukščius, šviesą. Vėl...

Neturiu daugiau jėgų. Nebereikia manęs gundyti. Mano valia tirpsta it vaškas. Jau galiu padaryti viską, ko tik jis pareikalaus. Ir jis tą žino. Kad tik dar kartą išvydus dienos šviesą.

— Pasaulis — knyga,— kalba jis.— Ši mūro siena tik vienas menkas puslapis. Net ne puslapis. Žodis. Skiemuo. Aš moku skaityti knygą. Aš žinau, kas joje parašyta. Išmokysiu ir tave. Parodysiu tau rašmenis, ir tu juos įsiminsi. Moku skaityti, bet neturiu tavo galios. Mes reikalingi vienas kitam.

Kaip daužos širdis! Ši siena — tik vienas puslapis. Po jo kiti puslapiai. Aibių aibės. Pasaulis — knyga. Mano vargšė siela! Kas bus su ja?

— Štai pergamentas,— jis sugriežtėja.— Pasirašysim. Aš ir tu.

— Pasirašysim?

Jis suprato. Nusišjuokė. Tarsi kas geležim brėžtų stiklą.

— Tuomet prisiekim. Kad visados būsim drauge. Kur vienas, ten ir kitas. Siūlas ir adata.

— Visados,— mano burnoj ne liežuvis, o kaulas.— Nė mirtis mudviejų neišskirs.

— Nė mirtis,— jo balsas virpteli.

Vėl liejas medus:

— Nuo šios akimirkos pasaulis prikauso mums. Galėsim daryti su juo, ką įsigeisim. Aš išmokysiu tave tikrųjų Rašmenų. Kada nors tu perskaitysi viską. Ištiesk ranką.

Aš ištiesiu. Paliečiu mūrą. Plytas. Jos sudėtos ne bet kaip, o tam tikru būdu. Dėl to siena išstovės amžius, jeigu nebus sudaužyta. Mūrininkas didis meistras.

Jaučiu ranką ant savojo riešo. Saltą ir kietą. Jis vedžioja mano plaštaką, ir aš užčiuopiu ženklus. Jų tik keletas. Jie nežymūs, ir aš pats niekados jų neatrasčiau. Nesuvokčiau, kad tai ženklai. Nė mūrininkas apie juos nežino.

— Skaityk!

Mane apakina besileidžianti saulė. Sienos nebėr. Ar ji buvo iš viso? Nepamenu.

— Dabar matai, kad nenorėjau tavęs apgauti. Žiūrėk. Štai tas rugių laukas — ženklas. Mėlyna kalva tolumoj — kitas ženklas. Vakarė žvaigždė — trečias. Kai sujungsi juos, gausi žodį. Jis reiškia...

— Palauk,— sakau aš.— Neskubėk. Mes dar turime laiko.

— Pasaulis — didinga knyga. Tau niekada nenusibos ją skaityti...

Nebegirdžiu jo balso. Nesiklausau. Žiūriu į pasaulį. Kažin ką atiduočiau, kad galėčiau jį perskaityti. Visą. Puslapį po puslapio. Suprast ir šį rugių lauką, ir dulkių nugultą kelią, ir skardį virš upės. Kad galėčiau perskaityti žodį, kurį rašo kregždės padangėj ir žiogai žolėje. Perskaityt ir prisimint.

Deja. Negaliu.

— Kelkis ir eime,— sako jis.— Viskas tavo. Ko norėtum pirmiausia?

Ko noriu? Žinau, ko aš noriu. Jeigu mūrininko šyšena manęs neapgavo. Mūrininkas... Gaila sienos, puikaus jo darbo.

— Gurkšnio vandens.

Pakeliu ąsotį ir atlošiu galvą. Jaučiu vėsią srovę ant lūpų. Jaučiu burnoje aitrų skonį. Nuodai stiprūs. Tai puiku...

CHIMERA

Aš kalbu.

Aš — skruzdė. Dulkė. Niekingas purvo lašas prie tavo kojų. Aš, silpnas padaras, menkiausias iš menkiausių, drįstu kalbėti. Maldauju! Neatstumk manęs. Nevaryk šalin. Išklausyk, ką tau pasakys tavo vergas.

Esu silpnadvasis iš prigimties ir visą gyvenimą kentėjau dėl to. Mano menkystė buvo akivaizdi visiems. Mano motina manęs nekentė. Nesutikau žmogaus, kuris susilaikytų piktai iš manęs nepasityčiojęs. Nesutikau šuns, kuris nebūtų manęs aplojęs. Net paukščiai taikosi iškirst man akis.

Niekur neradau sau vietos. Niekur negalėjau įsikurti, nes žmonės mušė mane ir tąsė mane už plaukų. Jie rodė mane savo vaikams ir mokė neapkęsti manęs. Jie buvo sveiki ir stiprūs, o aš kuprotas ir nušašęs, smirdantis šlapiom plunksnom. Kaip galėjau jiems pasipriešint? Tad vaikščiojau iš kaimo į kaimą, iš miesto į miestą pačiais atkampiausiais keliais, kad nieko nesutikčiau. Žiemą vasarą skubėjau, bėgau tenai, kur manęs dar nematė ir nepažįsta. Kas iš to... Argi aspruksi nuo savo šešėlio?

Kantrybės, valdove, kantrybės! Aš nekalbėsiu ilgai.

Sumuštas ir apspjaudytas gulėdavau naktimis ir klausydavaus, kaip teka požeminiai vandenys. Galvodavau: kodėl? Kodėl mano tokia dalia? Supratau, kad esu žmonėms reikalingas. Kitaip jie nekreiptų į mane dėmesio, paliktų mane ramybėj. Pasauly turi būti pusiausvyra. Mano menkystė, mano nelaimingumas atsveria jų stiprią valią ir jų laimę. Tokia pasaulio tvarka, toks jis sutvertas. Ne man jį pakeisti. Kuo labiau mane žmonės žemina, tuo aukštesni jie atrodo patys sau. Kuo aš nelaimingesnis, tuo didesnis atstumas tarp mano nelaimės ir

jų laimės, tuo laimingesni jie atrodo patys sau. Taip sutvarkytas pasaulis. Bet kodėl aš? Kodėl ne kas kitas?

Niekad neturėjau kam pasiguosti, kam tarti žodį. Užmigdavau vienišas, šnarant šilkiniam lietui. Pavydėdavau paukščiams, skrendantiems aukštai danguje į pietus, o paskui į šiaurę.

Ir dabar, valdove, sukaupęs visą menką savo valią, sukūriau viziją. Chimerą. Iššaukiau iš nebūties moterį. Nulipdžiau jos galvą iš savo sapnų. Iššiedžiau jos auksines krūtis iš savo ilgesio. Iš svajonių ištekinau liekną jos liemenį. Rankoms ir kojoms suteikiau puikiausias proporcijas. Įdėjau žaibus į akis. Jos lengvą eigastį nusižiūrėjau nuo vėjo. Aprengiau ją prašmatniu rūbu, papuošiau brangakmeniais jos kaklą. Maniau, nesu toks jau menkas, jei susikūriau gražuolę, kokios man galėjo pavydėti karaliai. Maniau, nebebūsiu vienišas. Gyvenau su ja, suvokdamas, kad tai chimera, vizija. Neapgaudinėjau savęs, jog ji — tėvo ir motinos duktė. Tenkinaus tuo, ką galėjau turėti.

Valdove, žmonės mušė mane, tyčiojosi iš manęs, bet dabar lengviau buvo kentėti, kai turėjau kam pasiguosti. Tik neilgai tai truko. Jai buvo gėda manęs. Ji vengė susitikt mano žvilgsnį ir sudrebėdavo, kai ją paliesdavau. Vieną dieną žmonės ją pašaukė: „Ei! Eikš pas mus. Gyvenk su mumis. Palik tą nusmurgėlį!" Ir ji išgirdo jų šauksmą, o mano šauksmo neišgirdo. Ji nuėjo su jais be dvejonių, ir aš mačiau ją juokiantis, kai į mane buvo sviestas pirmas akmuo.

Mano menkystė tokia didelė, kad mano paties kūrinys mane išdavė. Mano paties vizija nusigręžė nuo manęs. Kas daugiau man beliko? Tik numirti. Aš užmezgiau kilpą, bet neišdrįsau užsinerti jos sau ant kaklo. Aš išsigalandau peilį, bet nedrįsau užsimoti juo. Aš radau nuodingų žolių, bet pristigau valios jas nusiskinti. Esu per didelis silpnavalis.

Kantrybės, valdove, kantrybės!

Išėjau į dykumą ir gyvenau vienas. Bet ir toksai gyvenimas man buvo kartus, daugiau jo nebenorėjau. Atminties vėžys diena po dienos ėdė sielą ir liejo nuodus į širdį. Negalėjau užmiršti savo menkystės.

Ir tada, sukaupęs niekingos savo valios liekanas, ėmiausi kurti dar vieną viziją. Chimerą. Šaukiau iš nebūties, kviečiau iš tuštumos vyrą. Suteikiau jam nežmonišką jėgą ir vikrumą. Nulipdžiau jo širdį iš savo košmarų. Nukaliau spindinčius šarvus iš savo nevilties. Apginklavau savo skausmo kalaviju, ašt-

riausiu pasauly. Sudėjau į jo akis visų nemigo naktų tamsą. Neišmokiau jo nieko kito, tik žudymo meno. Dabar gyvenu su juo ir laukiu, kol jis mane išduos, kol atims man gyvybę, kol padarys už mane tai, ką padaryti man trukdo mano menkystė.

Tas vyras — tu, valdove!

KITA VERSIJA

1. Įsivaizduokim, kad mes nieko nežinom apie Kornelijų Jedermaną. Tuomet įgysim brangią galimybę pažvelgti į kai kuriuos jo gyvenimo epizodus „šviežia akimi". Mūsų žvilgsniui netrukdys virpanti mito skraistė, kuri neišvengiamai apgaubia herojų biografijas.

Žmogui susidūrimas su genijum visada palieka gilų pėdsaką, sukuria prizmę, kuri iškreipia tikrovės bruožus ir trukdo matyti pasaulį tokį, koks jis yra.

Įsivaizduokim...

2. Jis stovėjo pritemdytam kambary ir žiūrėjo į savo smegenų ir rankų kūrinį. Tai buvo kaip opijaus rūkytojo vizija — akinamai spindintis, žaižaruojantis sostas, virpantys efemeriški kontūrai, tobulos linijos, idealios proporcijos. Viskas viskas apgalvota, nieko atsitiktino.

Neįtikėtina, bet jis ją sukūrė. Laimės mašiną. Šiandien jis nebedrįso daugiau prie jos prisiliesti. Paleis ją rytoj. Norėjo ištęsti saldų malonumą ir pasididžiavimą, kaip galima ilgiau mėgautis stebuklingu užbaigto darbo jausmu.

Jis užsimetė ant pečių apsiaustą, užsidėjo skrybėlę. Pravėrė motinos kambario duris. Motina gulėjo susirietusi kaip vapsva, pražiota burna, drėgna nuo prakaito kakta. Kornelijus užgesino šviesą, uždegė blyškią naktinę lemputę, paglostė motinai plaukus ir pirštų galais išėjo iš kambario. Tada pravėrė sesers miegamąjį. Jos lova buvo nepaliesta. Ji kažkur išskubėjo prieš tamsą ir vis dar nebuvo grįžusi. Tuščias, nepriekaištingai sutvarkytas kambarys atrodė šaltas, nesvetingas.

Kornelijus išėjo į vėją ir lietų. Jam norėjosi vaikščioti, norėjosi eiti ilgai, nuvargti. Žinojo, kad kitaip neužmigs. Jis

buvo pasiryžęs apsukti bent jau pusę salos, net jei prireiktų žygiuoti visą naktį, tačiau, pavaikščiojęs apie pusvalandį, nenumaldomai užsimanė pasigrožėti, pasidžiaugti savo kūriniu, tad atsisakė ankstesnio sumanymo ir pasuko atgal.

Nukratė nuo skrybėlės lietaus lašus, pakabino apsiaustą. Motina tykiai suvaitojo per miegus, sesers miegamajam buvo tylu. Kornelijus pakilo laiptais į virtuvę.

Iš netikėtumo jis atšoko ir užtrenkė duris. Jam pasirodė, kad jis atėjo ne į tuos namus, kuriuos buvo palikęs vos prieš pusvalandį. O gal net susipainiojo chronosferoj, pats to nesuvokdamas apsuko kažkokią kilpą ir grįžo į praeitį ar atsidūrė ateity. Kornelijus vėl pravėrė duris, tyliai, atsargiai. Mašinos nebebuvo. Tik nuolaužos, išbarstytos po visą kambarį, liudijo, kad Kornelijus niekur nepasiklydo, nei laike, nei erdvėj. Po kojomis grikšėjo krištolo šukės, spalvoti laidai draikėsi tarp sulaužytų sidabro vamzdžių kaip sukarpytos, sujauktos kraujagyslės. Jo svajonių arterijos ir venos. Nieko nieko nebeliko iš virpančios vizijos. Šiukšlės, laužo krūva.

Kornelijus apsigręžė, nusileido laiptais ir pakėlė telefono ragelį.

Sirena pasigirdo netrukus. Tik dabar Kornelijus suvokė, kad šis garsas, kurį jis pastaruoju metu dažnai girdėdavo naktimis ir laikė švyturio ūkimu, yra ne kas kita kaip policijos sirena. Sįsyk ji priminė jam mirtinai sužeisto gyvulio kauksmą.

Sucypė stabdžiai. Kornelijus atidarė duris. Iš tamsos išniro trys vyrai su šunų galvom — valdžios simboliais — prie diržų.

— Jūs — Kornelijus Jedermanas?

— Taip. Aš jus iškviečiau.

— Eikite su mumis,— nutraukė vienas vyrų.— Jūs suimtas.

— Suimtas? — nustebo Kornelijus.— Aš... man...

Tačiau niekas jo nesiklausė. Vyrai jau leidosi laipteliais, ir Kornelijus neišdrįso nepaklusti.

3. Viskas atsitiko taip staiga, kad Kornelijus nespėjo susivokti. Buvo akimirkų, kai jis galvojo: ne, negali būti, tai nerealu, čia sapnas, kurį aš sapnuoju. Deja. Jeigu čia ir sapnas, tai jį sapnavo ne jis, o kažkas kitas; ir Kornelijus buvo tik menkas to sapno personažas, kurio gyvenimas neturėjo absoliučiai jokios vertės sapnuojančiam. Trumpai tariant, iš tiesų viskas buvo baigta, tik Kornelijus vis dar neįstengė patikėti: jis, trisdešimt penkerių metų inžinierius, dar vakar laisvas,

kupinas vilčių ir planų, šiandien — įkalintas ir pasmerktas myriop. Sprendžiant iš to, kaip sklandžiai, greitai, be jokių kliūčių dirbo tardymo ir teismo mašina, nuosprendžio įvykdymas irgi neturėjo užtrukti. Nuteistas mirties bausme pakariant. Nuosprendis galutinis ir neapskundžiamas.

Kornelijus beveik nesidomėjo politika, ir tai, kad jis buvo suimtas kaip politinis nusikaltėlis, buvo tam tikra lemties ironija. Jis nieko nenutuokė apie savo teisėjus, apie jų pažiūras ir tikslus. Suprantama, jis žinojo, kad prieš dvi savaites priešai okupavo salą, bet manė, kad čia paprastas karas, vienas iš daugelio, kuriuos savo istorijoj išgyveno žmonija, ir kad salos okupacija reiškė, jog viena iš dviejų kariaujančių pusių šįkart pasirodė stipresnė. Jis nesidomėjo karu, nes karas negalėjo sutrukdyti jam, neturėjo įtakos jo interesams, ieškojimams, mintims, siekiams. Jis, Kornelijus, asmeniškai su niekuo nekariavo ir tetroško, kad niekas jo nekliudytų. Deja. Viskas išėjo kitaip.

Tribunolas savo ruožtu nesidomėjo Kornelijum, jo asmenybe. Tribunolui rūpėjo tik įkalčiai, tai yra netgi ne patys įkalčiai savaime, o jų pakankamumas nuosprendžiui paskelbti, ir vieną valandėlę Kornelijus pagavo save žavintis teismo procesu. Jeigu teisiamųjų suole sėdėtų ne jis, o kažkas kitas, Kornelijus negalėtų prikišti teismui subjektyvumo, šališkumo ir t. t.

Kornelijui buvo inkriminuojamas laimės mašinos kūrimas. Vieninteliai įkalčiai buvo laimės mašinos brėžiniai, kai kurios pagamintos dalys ir jų aprašymas, tai yra vadinamoji techninė dokumentacija.

— Kokioje stadijoje yra jūsų darbas? — paklausė tribunolas.

— Praktiškai mašina baigta,— trumpai atsakė Kornelijus, nesuvokdamas, kad šitaip pats sau pasirašo nuosprendį.

— Kiek mums žinoma, įvairūs mechanizmai, prieš leidžiant žmonėms jais naudotis, išbandomi su gyvūnais. Žiurkėmis, šunimis ir panašiai. Teisiamasis, ar darėte kokius bandymus?

— Kuo čia dėti gyvūnai? — nesuprato Kornelijus.— Čia žmogiškos laimės aparatas.

— Atsakykite į klausimą, teisiamasis.

— Ne. Bandymų nedariau.

— Tribunolo klausimas pagrįstas. Mokslas tvirtina, kad žmogus išsivystė iš gyvūnų ir turi daug bendro su jais. Kur kas daugiau nei teisiamasis mano. Taigi ar nebūtų logiška išbandyti mašiną su kiaulėmis?

Kornelijus:

— Kodėl su kiaulėmis?

— Pagal vidaus organų sandarą šie gyvūnai labiausiai panašūs į žmones.

— Aš galiu šitą patvirtinti,— pasakė kalėjimo gydytojas, kurį tribunolas iškvietė kaip ekspertą.

— Ne. Aš nedariau jokių bandymų. Mašina dar nebuvo paleista. O šiandien ji egzistuoja tik brėžiniuose,— paaiškino Kornelijus.

— Ir teisiamojo galvoje, ar ne? — vienintelį kartą kaltintojas leido sau šyptelėti.

— Taip, ir mano galvoje,— sutiko Kornelijus.

— Tribunolas išeina pasitarti!

Pasitarimas užtruko pusantros minutės. Kornelijų paprašė atsistoti. Jis pakluso, pakilo nuo suolo ir išgirdo, kad „privilegija rūpintis savo piliečių gerove ir laime priklauso Imperijai. Privatus asmuo, turintis tikslą sukurti laimės mašiną, kėsinasi į vyriausybės prerogatyvas ir negali būti traktuojamas niekaip kitaip, tik kaip maištininkas, siekiantis uzurpuoti valdžią."

Ir nuosprendis...

4. Taigi praėjo dvidešimt keturios valandos, sujaukusios visą Kornelijaus gyvenimą, apvertusios jį aukštyn kojom. Tai buvo neįtikėtina, bet vis dėlto tai buvo.

Iš teismo jį atvedė į šį kalėjimą. Naktį. Kornelijus nieko neišmanė apie salos kalėjimus ir nežinojo, kuriame jį uždarė. Ar jam bus leista pasimatyti su motina ir seserim? Kokios yra pasmerktojo myriop teisės? Ko jis gali prašyti, ko reikalauti? Ar yra čia kas nors, galintis atsakyti į jo klausimus?

Kornelijus apžiūrėjo savo kamerą. Nieko ypatingo. Kalkėmis išbaltintas kambarys. Palubėj silpna elektros lemputė. Prie vienos sienos medinis gultas, prie kitos stalas ir taburetė. Kampe prie durų mėlynas emaliuotas kibiras, dvokiantis chloru. Langas su grotomis taip aukštai, kad pro jį neįmanoma pažiūrėti net užsilipus ant taburetės.

Jis du kartus apsuko ankštą patalpą. Visiškai nebuvo kas veikti, kuo užsiimti. Nei knygų, nei, blogiausiu atveju, laikraščių, iš kurių galima būtų sužinoti, kas gi vis dėlto vyksta pasaulyje, kokie visuomeniniai procesai pagavo jį į savo mėsmalę. Iš romanų jis žinojo, kad kalėjimuose dieną gulėti ant

gulto draudžiama. Bet dabar, kaip pasmerktasis myriop, jis galėjo nepaisyti panašių draudimų. Kas dar galėtų jam atsitikti, jei ir pažeistų kokias taisykles? Jis išsitiesė ant gulto ir užsimerkė. Tyla. Jokio krebždesio, kuris liudytų, kad gretutinėse kamerose esama ir daugiau pasmerktųjų. Tik kažkur tolumoj klykė žuvėdros.

Ką dabar veikia jo motina ir sesuo? Kaip jos reaguos į žinią apie jo nuosprendį, jeigu, suprantama, joms bus pranešta apie tai? Dėl motinos Kornelijus beveik buvo ramus. Ji vis rečiau ir rečiau sugrįždavo į realybę, o ir atgavusi sąmonę ne visada prisimindavo, kas esanti. Ji seno jau nebe metais ir mėnesiais, o dienom ir valandom, taigi informacija pasimes tarp jos sapnų, vizijų ir tolimos vaikystės prisiminimų, tarp pojūčių, be jokios atrankos kaskadais virstančių į jos pavargusią sielą. Bet štai sesuo... Kas bus su ja? Ji ir taip labai nelaiminga. Kiek tik Kornelijus galėjo prisiminti, sesuo niekada nebuvo laiminga. Nuo pat mažumės ją persekiojo visokiausios nelaimės ir bėdos. Yra žmonių, kurių sielas neįstengia paveikti ligos ir nesėkmės, kurie, kad ir kas atsitiktų, visados sugeba išsaugoti gyvenimo džiaugsmą, lieka linksmi, gyvi, kupini optimizmo ir vilčių. Sesuo buvo ne tokia. Visas nesėkmes ji išgyvendavo giliai, dramatiškai, skausmingai, ir jos gyvenimas buvo ištisas sielvartas. Įsigilinusi į savo liūdesį, ji netgi kitų žmonių džiaugsmą išgyvendavo kaip savo nelaimę, kaip fizinę, fiziologinę savo ydą. Ištikus bėdai, ji visuomet pati pirmoji atskubėdavo su užuojauta, bet jos užuojauta niekados neturėjo galios išblaškyti skausmą ir neviltį, suteikti ramybę ir tikėjimą, kad viskas bus gerai. Kai ji norėdavo padėti, užjausti, tai jos pačios liūdesys ir neviltis kažkaip susiliedavo su guodžiamojo neviltimi, ir nelaimė, užuot atrodžiusi menka ir nereikšminga, išaugdavo iki kosminių dydžių, įgydavo fatališką reikšmę ir tapdavo žmogui nepakeliama našta, pasauline širdgėla.

Tiesą sakant, tik dėl sesers Kornelijus ir prasidėjo su ta mašina, pabandė sukurti mechanizmą, kuris padarytų ją laimingą. Kai jis išklojo jai savo idėją, ji nepatikėjo, kad tai įmanoma. Apskritai, niekas netikėjo, kad Kornelijui pasiseks. Netgi tie, kas neatmetė pačios idėjos, manė, kad tai techniškai nerealu. Bet Kornelijui netrūko pasitikėjimo savim. Juk neegzistuoja jokia laimės mašinų teorija, kuri teigtų, kad mašinai pagaminti reikia sudėtingos elektronikos ar ko nors panašaus. Galimas daiktas, ji turėtų būti tam tikru būdu sudėti

keli žabai ar nupinta iš šiaudų. Tai daiktas be precedento. Panašus aparatas niekados nebuvo sukurtas, tai kaip galima paneigti vienokį ar kitokį sprendimą? Reikia bandyti. Kiti kibo prie pačios Kornelijaus pozicijos, prie metodologinio principo. Nėra tokios mašinų kūrimo tradicijos, sakė šie oponentai. Mašinos atsiradimas būtų įvykis vienintelis, nepakartojamas, iš esmės stebuklas. Bet mūsų realybėj tokių įvykių nėra, mūsų sąmonė jų neregistruoja, mūsų mokslas atsisako juos pripažinti. Jeigu tokia mašina ir gali būti sukurta, tai ne čia, ne dabar, o visai kitoj tikrovėj, nerealiam pasauly, kur įvykiai be precedento būtų įprastas dalykas, stebuklai — norma. Bet tu, Kornelijau,— sakė jie,— tu esi čia ir dabar, tu realus žmogus, mūsų tikrovės dalis, tu mąstai mūsų realybės kategorijom, pagal mūsų realybės logiką. Štai tavo motina... Jos sąmonė jau laisva nuo pasaulio implikacijų. Ji galėtų sukurti tokią mašiną. Tik ne tu, Kornelijau, tik ne tu.

Bet jis buvo silpnas teoretikas ir nesileido į ginčus. Jis buvo praktikas ir nekvaršino sau galvos dalykais, kurie nuo pat pirmų žingsnių gali pakirsti pasiryžimą, atimti viltį.

Taip, sesuo bus sukrėsta, kai sužinos, kur atsidūrė brolis ir kas jo laukia. Gailestis sugniaužė Kornelijui širdį. Apie tai, kad šioj situacijoj daugiausia praranda jis pats, Kornelijus kol kas dar nemąstė. Psichinis šokas — ši natūrali apsauginė reakcija, suminkštinanti ašmenis tų suvokimų, kurie, patekę į sielą, gali ją suardyti — vis dar nebuvo praėję, ir Kornelijus matė save tarsi iš šalies, lyg kine.

5. Laikrodžio jis neturėjo, o kaip kitaip matuoti laiką taip pat nebuvo įgudęs, todėl visiškai nenutuokė, ar seniai guli ant plono čiužinio, kuriuo buvo užklotas gultas. Žalia vilnonė antklodė susukta į ritinėlį ir pakišta po galva. Pagalvės nebuvo išvis, ir Kornelijus nežinojo, ar ją jam pamiršo duoti, ar kalėjimo įstatymai jos nenumatė.

Jis krūptelėjo ir įsiklausė. Pasirodė, kad kažkur toli, kalėjimo viduriuose, sudžeržgė sklendė. Garsas nepasikartojo, ir Kornelijus pamanė, kad jam bus pasigirdę. Bet ne. Vėl atšaunamos sklendės garsas, jau arčiau. Paskui neteptų vyrių girgždesys ir žingsniai. Du žmonės neskubėdami ėjo koridoriumi. Vis artyn ir artyn. Kornelijus nevalingai įsitempė. Negi jau? Kažkas įkišo raktą į duris, kažkas paspaudė rankeną. Durys veriančiai sucypė, ir Kornelijus užsimerkė. Širdis plakė kaip pašėlusi.

Atsimerkęs išvydo nedidelio ūgio žmogelį, kiek patukusį, rausvais apvaliais skruostais, nenauju suglamžytu švarku. Jis laikė rankoj aptrintą ceratinį portfelį geležiniais kampais ir žydrom akim šiltai ir nedrąsiai žiūrėjo į Kornelijų.

— Jeigu neprieštarausit, aš atsisėsiu,— negarsiai pasakė jis ir, nelaukdamas leidimo, pritūpė ant taburetės.

Kornelijus nuleido kojas ant grindų. Dabar jis įdėmiai pasižiūrėjo į svečią. Marškinių apykaklė nelabai švari. Batai seniai nevalyti. Jis turėjo įprotį graužti nagus. Tatai buvo aišku, vos pažvelgus į jo rankas.

— Ar greitai bus įvykdytas nuosprendis? — negalvodamas paklausė Kornelijus.

— Tai priklauso... nuo jūsų,— padvejojęs atsakė žmogelis.

— Nuo manęs? Jeigu kas nors priklausytų nuo manęs, tai nuosprendis apskritai nebūtų paskelbtas. Aš manau, jūs suprantat?

— Taip,— žmogelis linktelėjo galva kaip stropus mokinukas.— Jūs galėtumėt jo išvengti.

— Galėčiau išvengti? — nesuprato Kornelijus.

— Kaip čia pasakius? Nuosprendžio, žinoma, atšaukti negalima. Bet jūs galėtumėt išvengti bausmės. Na, nedalyvauti joje.

— Nieko nesuprantu.

— Jūs suprasite. Būtinai suprasite. Tik nereikia skubėti.

Žmogelis nutilo. Tylėjo ir Kornelijus. Toli, labai toli klykė žuvėdros.

— Jūs advokatas? — paklausė Kornelijus.

— Kaip čia pasakius,— neryžtingai atsiliepė žmogelis ir nuleido akis: matyt, tai buvo jo mėgstamas priežodis.

— Norėčiau jus kai ko paklausti,— tarė Kornelijus.

— Taip, taip, žinoma, klauskite,— atgijo svečias.

— Ar galėčiau pasimatyti su seserim? Matot, ji nepaprastai jautri, ir aš bijau, kad žinia apie mano likimą gali būti jai pernelyg stiprus smūgis. Galbūt susitikęs pajėgčiau tą sukrėtimą kiek sušvelninti. Jos patiklumas beribis, ir gal man pasisektų įtikinti ją, kad... taip reikia. Jeigu ji pamatytų, kad aš nepernelyg sugniuždytas, galgi ir pati kaip nors atsispirtų šiam smūgiui. Aš pasistengčiau parodyti, aš suvaidinčiau... O dabar vargšė netgi nežino, kad buvau suimtas. Kai manęs atvažiavo, jos nebuvo namie.

— Taip. Suprantu jūsų rūpestį. Pasimatyti, žinoma, galima. Tai neprieštarauja taisyklėms. Tik štai... ar apsimoka?

Bijau, kad jūs neįvertinant kaip reikiant savo sesers. Drįsčiau netgi pridurt, kad visiškai nepažįstate jos. Ir išvis... Teisingiau būtų sakyti, kad tai ne ji, o jūs pats pernelyg patiklus. Šiaip ar taip, jūsų sesuo žino, kas su jumis atsitiko.

— Jūs jai pranešėt? — susijaudino Kornelijus.

— O ne. Tai ji mums pranešė. Ne kas kitas, o ji parašė mums apie jus ir jūsų mašiną.

— Norite pasakyti, kad sesuo apskundė mane? — Kornelijus atsistojo.

— Ką gi,— žmogelis vėl nuleido akis, neatlaikęs veriančio Kornelijaus žvilgsnio,— galima ir taip pasakyti.

— Aš netikiu,— sudejavo Kornelijus, nors nuojauta sakė, kad svečias nemeluoja; jis nebuvo panašus į pigų melagį; jis tiesiog spinduliavo kažkokį nuoširdų sąžiningumą, gilų padorumą.

Ir tikrai, žmogelis, tarsi džiaugdamasis, kad gali įrodyti savo teiginį, kad turi kuo patvirtinti savo žodžius, išblaškyti abejones, paskubom atsegė portfelį, ištraukė popieriaus lakštą ir ištiesė jį Kornelijui.

— Štai. Prašau, būkit atsargus. Pasistenkit nesuglamžyti. Vis dėlto... dokumentas.

Kornelijus atpažino sesers braižą ir neskaitęs grąžino popierių rausvaskruosčiui, kuris rūpestingai įkišo jį atgal į portfelį ir užsegė.

Smūgis buvo stiprus. Kornelijus nusišluostė ištryškusią ašarą. Ne, jis neverkė. Nereagavo niekaip, nes paprasčiausiai neišmanė, kaip reikia reaguoti, kaip elgtis, jausti ir galvoti tokioj situacijoj.

Bet žmogelis kitaip išsiaiškino šią atsitiktinę ašarą. Atrodė, tarytum jis jautėsi kaltas dėl šitaip susiklosčiusių aplinkybių.

— Jūsų seserį galima suprasti,— prabilo jis.— Nelaimingumas yra natūrali, galima sakyti, įgimta jos būsena. O jūs panorot atimti tai, kas sudaro jos gyvenimo, jos asmenybės esmę. Tai tas pats, jei vieną dieną kas nors sugalvotų, kad gyventi su viena ranka ar koja yra geriau nei su dviem ir pabandytų nupjauti žmonėms nereikalingą galūnę. Suprantama, tai sukeltų protestą. Aišku, kad jūsų sesuo gynėsi. Tai jos teisė. Pasistenkite jos nesmerkti per daug. Pabandykite. Juk ir jūs gintumėtės, jeigu jums norėtų nukirsti ranką, sakydami, kad, pavyzdžiui, jūs būsit gražesnis. Ne, ne, nenoriu tvirtinti, kad jūs negražus. Bet pagalvokit. Ar kada nors

gyveno absoliučiai laimingų žmonių? Aš turiu omeny normalius žmones, ne bepročius. Turėsit prisipažinti, kad nelaimingumas yra paveldima žmogaus savybė. Ir štai atsirandat jūs, kuris nori atimti iš žmogaus jo savybę. Ką žmogui daryti? Juk jeigu žmonijai tokia mašina tikrai būtų reikalinga, tai juk ji būtų ją kadais sukūrusi, kaip sukūrė šimtus ir tūkstančius kitų reikalingų daiktų. Nežiūrėkite taip į mane. Aš visai nedėstau jums savo paties tikėjimo. Aš tik noriu sužadinti jumyse abejonę jūsų poelgio teisingumu, nepriekaištingumu. Viskas šiame pasaulyje sąlygiška. Jeigu jūs protingas žmogus, kuo aš neabejoju, tuomet nesmerksite savo sesers, mokėsite jai atleisti.

Kornelijus, nuleidęs galvą, tyrinėjo savo panages.

— Asmeniškai aš pats,— tęsė žmogelis,— visiškai palaikau jus. Atmetus juridinę šio reikalo pusę, kuri nepriklauso nei nuo manęs, nei nuo jūsų, projektas pats savaime yra labai įdomus ir, aš manau, galėtų būti naudingas Imperijai. Aš pažadu jums pasirūpinti, kad jis nedingtų kanceliarijos stalčiuose, kad pasiektų reikiamas instancijas. Man labai labai gaila, kad viskas taip susiklostė. Matote, jūsų klaida ta, jog ėmėtės darbo, kaip privatus asmuo. Kada privatūs interesai ima konkuruoti su valstybiniais... pats suprantate. Juk valstybė steigia ištisas organizacijas, institutus, kurie ieško, konstruoja, kuria. Egzistuoja planai, finansai, kontrolė ir t. t. Visur turi būti tvarka, kitaip ko verta valstybė. Pažvelkite šiuo aspektu, įsivaizduokite, kad kažkokie privatūs asmenys ims burti policiją, kiti — armiją, o treti visai savarankiškai ims gaminti ginklus ir šaudmenis. Ką daryti valstybei? Ji savaip ginasi nuo tokių privačių iniciatyvų. Taigi, jei mokėsite nesmerkti savo sesers, mokėsite nesmerkti ir valstybės. Pats užvirėt košę. Nors man tikrai labai gaila.

— Gana! — sušuko Kornelijus.— Man nereikia jūsų gailesčio. Užjauskite ką nors kitą, jeigu jums taip norisi! Aš manau, kad čia užtektinai vertų užuojautos žmonių.

— Klystate,— žmogelis ir prieštaravo kažkaip nuolankiai,— kol kas esate tik jūs vienas. Dėl priežasčių, apie kurias jūs sužinosit vėliau, jie čia neužsibūna. Bet viena prasme jūs teisus, ir aš suprantu jūsų rūstį: esu čia ne tam, kad kiščiausi į jūsų reikalus. Be abejo, jūs pats gerai viską apmąstėte. Kas aš toks, kad mokyčiau jus, kaip reikia galvoti ar jausti? Prašau man atleisti. Niekaip negaliu atsikratyti mokytojo įpročių.

— Jūs mokytojas? — paklausė Kornelijus; žmogelio plepėjimas ir erzino, ir ramino sykiu.

— Kažkada mane vadino mokytoju,— mįslingai atsakė svečias.— Bet tada buvo kiti laikai. Stichiškesni, pasakyčiau. Mokytojas buvo paliktas Dievo valiai, labiau atsakingas asmeniškai. Dabar, kai edukacinė sistema valstybės rankose... aš atsisakiau šio vardo.

— Pasirinkot advokato karjerą,— pasakė Kornelijus.

— Advokato? Kodėl advokato? — nuoširdžiai nustebo žmogelis.

— Argi nesate advokatas? Bet jūs pats... man rodos... sakėte...

— O ne, negalėjau šito sakyti,— žmogelio skruostai dar labiau nuraudo.— Negalėjau sakyti netiesos. Tai prieštarauja mano natūrai.

Kornelijus visai neteko kantrybės.

— Tai kas jūs?! — sušuko jis.

— Aš pasakysiu jums. Tik, maldauju, neišsigąskit,— žmogelis su portfeliu atsistojo ir nusilenkė.— Aš — budelis.

6. Kai Kornelijus atsitokėjo, be jo kameroj daugiau nieko nebuvo. Baltos lubos virto rožinėmis — už lango leidosi saulė. Galbūt jis ką tik sapnavo? Tačiau Kornelijus žinojo, kad ir dabar viskas buvo ne sapnas. Jis tikrai kalbėjosi su tuo žmogum.

Visą vakarą niekas daugiau neaplankė Kornelijaus. Vienui vienas jis gulėjo ir mąstė. Tik sykį jo mintis nutraukė duryse atsidaręs langelis, pro kurį buvo paduota skurdi vakarienė: lėkštė skystos daržovių sriubos ir riekė duonos. Tačiau valgyti Kornelijui nesinorėjo, ir maisto jis nepalietė.

Pagalvojęs apie budelį, Kornelijus išgyveno prieštaringus jausmus. Viena vertus, žmogus buvo pavojingas. Ir pavojaus jausmą kėlė ne jo, kaip budelio, statusas, nors ši aplinkybė, be abejonės, turėjo įtakos Kornelijaus savijautai, bet kažkokia kita, ne tiek akivaizdi, vidinė to žmogaus savybė, kurią jis dangstė pabrėžtinu nuolankumu, drovumu, mandagumu. Jis vis kažko neišsakė, kažko nepaprastai jam svarbaus, tatai buvo akivaizdu ir liudijo, kad jis turi tikslų, kad jis neatsitiktinai, kaip daugelis žmonių, užima tą vietą, kurią jis užėmė, ir atlieka tas pareigas, kurias jis atliko. Kokie yra šie tikslai, Kornelijus nežinojo, ir tai baugino dar labiau. Antra vertus, žmogelis buvo komiškas, geraširdis ir kėlė užuojautą. Ta-

čiau Kornelijus įtarė, kad šis užuojautos sužadinimas gali būti kokio nors nežinomo plano dalis, numatyta ir apgalvota. Trečia, dorumas buvo tiesiog įrėžtas budelio veide. Šio dorumo niekas neįstengtų suvaidinti, apsimesti. Tai nebuvo kaukė. Jokių abejonių, budelis buvo doras žmogus, gal netgi kur kas geresnis už visus, kuriuos Kornelijus pažinojo,— kad ir koks būtų tas slaptąsis jo planas, klastos jame neturėjo būti. Nors drovus, jis buvo ramus ir pasitikintis savim, ir ši jo ramybė ir pasitikėjimas darė Kornelijui įspūdį.

Temstant kameroje oras atvėso. Kornelijus buvo plonai apsirengęs. Jį suėmė staiga, viskas įvyko greitai, ir jis nesugalvojo pasiimti šiltų drabužių. Bet jam nė nešovė, kad areštas gali nuosekliai peraugti į teismą, nuosprendį, kalėjimą. Atrodė, kad tai tik paprastas nesusipratimas, klaida, nieko daugiau. Nei vakar, nei šiandien jam neišdavė jokių drabužių, neperrengė kalinio rūbais. Ką gi, tai suprantama. Kam mirtininkui drabužiai? Kornelijus susivyniojo į antklodę. Prisiminė, ką budelis sakė apie seserį. Kaipgi jis nepagalvojo apie tai anksčiau, dar tada, kai sesuo rykšte nukapodavo gėlių žiedus, tų gėlių, kurias Kornelijus mylėjo ir augino nedideliam šiltnamy? Jis vis rasdavo gėlių galvutes nuskintas ir numestas ant tako, svarstė, kam galėtų trukdyti jo gėlynas, tarėsi apie tai su seserim, bet ji tvirtino nieko nežinanti, nieko nepastebėjusi ir t. t., kol vieną rytą Kornelijus užtiko ją šiltnamy, basą, su naktiniais marškiniais, besišvaistančią vytele į visas puses. Jis niekuomet nieko jai nesakė, priskyręs tą elgesį jos lunatizmui, kuriuo ji retkarčiais skųsdavos. Liovėsi auginęs gėles, ir tiek. Tiktai neturėjo kuo užpildyti atsiradusios laisvalaikio tuštumos, ir kaip tik tada jam kilo išganinga (dabar jis taip nebemanė) mintis sukonstruoti tą mechanizmą.

Iš pradžių jis dirbo pamažu, neskubėdamas, tarsi žaisdamas. Jam buvo malonu galvoti apie savo kūrinį, svarstyti, ką čia į jį įdėjus, konstruoti įvairius agregatus, kurie, sujungti į visumą, turėjo padaryti žmogų laimingą. Tačiau palaipsniui atsirado jausmas, kad galbūt darbas tęsiasi per ilgai, kad jis niekada nebaigs mašinos, kad reikia skubėti, nes kas nors sukliudys ar ateis senatvė, o paskui mirtis, ir Kornelijus ėmė skubėti, skubėjo, skubėjo, skubėjo, ir todėl, darbui artėjant prie pabaigos, jau nebejautė jokio malonumo, jokio pasitenkinimo, tik įvykdytos pareigos jausmą, tarytum būtų davęs kam nors kokius nors įžadus.

Lemputė palubėj vis negeso, ir Kornelijus atsigulė kniūbsčias ir užsidengė antklode galvą, kad šviesa netrukdytų užmigti. Tačiau vis tiek užmigo ne iš karto, o paskui miegojo blogai, tarsi su pilna sąmone slystų pačiu miego paviršium, retkarčiais įsmukdamas į gilias košmarų vilkduobes.

Taip praėjo antroji nelaisvės naktis.

7. Rytą jį pažadino žuvėdrų klyksmas, atsklindantis iš tolybių. Jis įsiklausė, ir vieną akimirką jam pasisekė išgirsti netgi bangų mūšą. Gulėjo, virpėdamas nuo šalčio, ir įsivaizdavo, kaip bangos lūžta, pasiekusios krantą, kaip jos daužosi į uolas, taškydamos baltus purslus. Kol galvojo apie jūrą, užmiršo apverktiną savo padėtį. Buvo netgi kažkaip gera ir ramu sieloj. Psichinis šokas praėjo, bet, ačiū Dievui, nekamavos joks nerimas, jokios tragiškos būsenos, tamsios mintys. Kornelijus nejuto net baimės. Jam iš tiesų ėmė atrodyti, kad „taip reikia", kad viskas jo gyvenime klojos dėsningai, sklandžiai ėjo į kažkokį tašką.

Prižiūrėtojui, atnešusiam pusryčius, Kornelijus pasiskundė, kad jam skauda galvą, ir tuojau pat pasigailėjo to. Prižiūrėtojas nusijuokė taip nedviprasmiškai, kad tą pačią akimirką sugrįžo visas nerimas ir visa baimė, ir Kornelijus atsidūrė ten, kur iš tiesų visą laiką ir buvo — mirtininko kameroje, mirtininko kailyje.

Jis su pasibjaurėjimu išgėrė iš aliuminio puodelio persaldintą miežių kavą ir vėl atsigulė. Pagalvojo, gal reikėtų pasimankštinti ar bent jau pavaikštinėti po kamerą, bet tuojau atsisakė tos minties. Kam?

Su ilgesiu prisiminė vakarykščią svečią, žmogelį su portfeliu. Na ir kas, kad jis budelis! Bent jau gyvas žmogus, su kuriuo galima šnekėtis. Kornelijus nebuvo itin komunikabilus ir ištisus mėnesius galėjo gyventi vienas, su niekuo nebendraudamas, įsigilinęs į darbą ar skaitydamas knygas. Bet dabar jis neturėjo nei darbo, nei knygų. Nieko. Ir pašnekesys su budeliu būtų šiokia tokia pramoga.

Kornelijus įsiklausė. Iš tiesų išgirdo tuos pačius garsus kaip ir vakar. Atšaunamos sklendės, girgždantys vyriai ir neskubūs žingsniai. Vis arčiau ir arčiau. Raktas lenda į skylę, leidžiasi rankena, budelis!

Žmogelis irgi atrodė blogai miegojęs. Maišeliai paakiuose, ir skruostų raudonumas mažiau žymus. Nors šiaip jau buvo toks pat apvalutis ir komiškas.

— Vakar mūsų pokalbis kažkaip neįvyko,— pasakė jis.— Jūs pernelyg susijaudinot, ir aš supratau, kad man bus geriau išeiti.

Jis perėjo kamerą, pasiekė priešingą sieną, sustojo ir užvertęs galvą žiūrėjo į tą vietą, kur sienos nišoj buvo langas. Stryktelėjo, norėdamas pasižiūrėti pro jį, bet lango nepasiekė.

— Aukštai,— sumurmėjo.— Jūs neprieštarausit, jei aš užsirūkysiu?

Ir tuoj pat, nelaukdamas Kornelijaus atsakymo, išsitraukė iš švarko kišenėlės sumaigytą cigaretę, užsidegė ir mėgaudamasis išpūtė dvokiančius dūmus. Kornelijus žiūrėjo į jį, tuomet jis tarsi atsikosėjo ir susizgribo:

— O! Prašau atleisti. Tikriausiai, jūs taip pat norit?

— Dėkui, aš nerūkau,— atsakė Kornelijus.

Žmogeliui lyg akmuo nuo širdies būtų nukritęs. Jis nusišypsojo ir paplekšnojo Kornelijui per petį:

— Puiku. Puiku.

Jis patylėjo, paskui nelauktai paklausė:

— Turbūt labai bijote?

Kornelijus gūžtelėjo pečiais ir nusisuko.

— Apie tai šiandien ir norėčiau su jumis pakalbėti.

— Ar yra ką kalbėti? — numojo ranka Kornelijus.

— O! Yra. Noriu jus iš anksto perspėti. Kai kas iš to, ką išgirsite, gali jums pasirodyti keista ir neįprasta. Gal juokinga. O gal išvis kvaila. Nesistebėkit.

— Manęs jau niekas nenustebins,— atsakė Kornelijus.

— Nesakykit. Jūs dar jaunas. Pasaulyje pilna nuostabių dalykų, apie kuriuos jūs neturit jokio supratimo, net negalit įsivaizduot jų.

— Galbūt. Tik kažin ar man bepavyks juos pamatyti.

— Tai priklauso nuo jūsų,— žmogelis vėl mįslingai pakartojo vakarykščius žodžius.

— Jūs galit organizuoti mano pabėgimą? — tiesiai paklausė Kornelijus.— Sakykit. Kam tos užuominos?

— Taip. Tam tikra prasme tai būtų pabėgimas. Žodžiu, aš galiu tai organizuoti.

— Bet kodėl? Kas jums iš to? Kokia nauda?

— Matot... aš lyg ir nesiekiu asmeninės naudos. Padaryčiau tai tik dėl jūsų. Aišku, jeigu jūs norite išeiti į laisvę.

— Ar aš noriu? Koks čia klausimas?

— Žinot, būna tokių, kurie nenori,— žmogelis papurtė galvą.

— Būna tokių? Ar jūs nenorite pasakyti, kad siūlote savo

paslaugas visiems nuteistiesiems? — ironiškai paklausė Kornelijus.

— Visiems. Aš nedarau jokių išimčių. Man visi žmonės lygūs.

— Taip, žinoma,— sumišęs sumurmėjo Kornelijus; kategoriškas budelio tonas jį sutrikdė.— Ir kaip jūs tą įsivaizduojate?

— Ką? — nesuprato žmogelis.— Lygybę?

— Ne. Pabėgimą.

— Štai čia ir yra svarbiausias klausimas, kurį reikia aptarti. Tai tik sąlygiškai galima pavadinti pabėgimu. Iš tiesų jus paleistų. Jūs išeitumėt iš čia ir gyventumėt kaip gyvenęs. Tik va mašinos kurti nebegalėtumėt! Turėtumėt pasirašyti pasižadėjimą. Bet jeigu susitartume, aš padėčiau jums. Pamokyčiau, kaip apeiti ir šią kliūtį.

— Neįtikėtina,— ištarė Kornelijus.— Neįtikėtina.

— O ne! Neskubėkite spręsti. Tai visiškai įmanoma!

— Na, gerai, aš klausau jūsų.

— Viskas labai paprasta. Jūs išeitumėt į laisvę, o aš, budelis, atlikčiau bausmę už jus.

— O!..— Kornelijus užspringo savo seilėmis ir ėmė kosėti.— Kaip... kaip tai... kaip tai atliktumėt bausmę už mane?

— Na taip,— budelis spragtelėjo pirštais.— Aš mirčiau už jus.

— Kokia prasme?

— Tiesiogine.

— Nesuprantu jūsų. Jeigu norite iš manęs pasityčiot, tai...

— Nurimkite, prašau jūsų. Jūs ir vėl jaudinatės. Aš nenoriu pasityčiot iš jūsų. Ne, jokiu būdu. Perspėju, kad nesistebėtumėt, netgi jeigu mano pasiūlymas pasirodys keistas. O kas jus stebina? Tai, kad žmogus savo noru gali pasirinkti mirtį? Argi vieną kartą nebuvo pasiryžta numirti už visą žmoniją? Be to, laisva valia, nepamirškite.

— Bet tik ne jūs! — sušuko Kornelijus.

— Kodėl, jūsų manymu, negalėčiau? — nusišypsojo svečias.

— Cha, cha! Pasižiūrėkite į save. Pasižiūrėkit į veidrodį ir pamatysite!

— Bet juk tai naivu,— rimtai pasakė žmogelis.— Pagalvokite. Kuo čia dėta išvaizda? Aš žinau, kad atrodau jums komiškai. Neatitinku, taip sakant, ikonografijos kanonų. Bet juk Palestinoj nebuvo fotoateljė, o jums įprastas gotikinis paveikslas buvo sukurtas viduramžiais. Tai iš kur galite žinoti, kaip

gali atrodyti mesijas? Kodėl jūs manot, kad egzistuoja vienas universalus visiems laikams, visoms visuomenėms reformatoriaus paveikslas? Jeigu dabar panašus atsirastų, jis greičiausiai būtų kitoks nei anas, judėjiškas. Dabartinis būtų ir sočiau pavalgęs, ir geriau apsirengęs, ir tikriausiai truputį gudresnis, prisitaikęs prie naujų sąlygų. Niekaip neužginčysit šito.

— Bet jeigu įsivaizduotume, kad jūs Kristus,— Kornelijus pralinksmėjo,— tai kokia prasmė jums mirti, kokia prasmė antrą kartą daryti tą patį, kas jau buvo padaryta prieš daugybę amžių?

— Prasmė? Mes dar grįšime prie jos. O dabar pažvelkime į šį klausimą truputėlį kitaip, suprantamiau *jums*. Idealus, sakykim, dieviškas pasiaukojimo motyvas, savanoriška mirtis, kaip matau, jūsų neįtikins. Jeigu jums būtų parodytas motyvas grynai žmogiškas, tuomet jūs patikėtumėt, ar ne? Jūs nenorit kalbų apie Naują Žmogų, apie Dorovę ir panašiai. Jūs norit žinot, kokia nauda. Ar gali mirtis būti patraukli, ar gali ji būti vertinga pati savaime, ar gali ji būti apčiuopiama gėrybe, tikslu, kurio žmogus trokšta ir siekia? Jeigu taip, tuomet mano pasiryžimas numirti už jus nebeatrodytų jums beprotiškas, ar ne?

Kornelijus linktelėjo galva.

— Gerai,— tarė žmogelis.— Aš pabandysiu. Jums, kaip laimės mašinos kūrėjui, tikriausiai bus artimos sąvokos, kuriomis aš operuoju. Anot jūsų, laimė būtų pratęsti gyvenimą, nutolinti mirtį. Bet ar visoks gyvenimas yra laimė? Štai esu aš. Žmogus. Ribota būtybė, nekenčianti savo fizinių ribų. Nekenčianti taip pat ir savo psichinių ribų. Uždaryta savo troškimų, norų, jausmų ir minčių narve. Aš juk turiu galvą ir suvokiu, kad galima trokšti ir kur kas didesnių dalykų, negu aš trokštu šiandien, šią akimirką; aš netgi *norėčiau* trokšti tų dalykų, bet esu ribotas ir noriu to, kas šalia, ką matau ir įsivaizduoju. Girdite tas žuvėdras tolumoj? Jūs kažin ką atiduotumėt, kad galėtumėt atsidurti tenai, prie jūros. Bet negalite. Iš visų pusių jums trukdo sienos. Taip ir mano žmogiškas kūnas ir žmogiška siela kausto mane. Aš norėčiau nusimesti tuos pančius, išskleisti šlamančius savo dvasios žiedlapius, tapti beribiu, susiliet savo Jausmais, Mintimis, Troškimais su amžina ir begaline Visata. Bet aš negaliu šito padaryti. Todėl esu nelaimingas, todėl kankinuos, griežiu dantim ir verkiu. Kas man gali padėti? Eikim toliau ir žiūrėkim. Gal mirtis? Gal mes kreipiam

savo vilties kupinus žvilgsnius ne į tą pusę? Gal mano lūkesčių išsipildymas laukia manęs ne gyvenimo karalystėj, o ten, tylios išminties kupinam augalų ir mineralų pasauly? Gal grynos dvasios, gryno proto karalystė, į kurią veržias mano širdis, yra čia pat, medžiagos karalystė? Tik iš pirmo žvilgsnio išminčius atrodo protingesnis už kvailį. Iš tiesų, palyginus su bendrine Visata, ir išminčius, ir kvailys yra niekas, vienodai menkos smiltelės, amžinybės akimirkos. Tik kvailys dar sugeba juoktis, o išminčius jau ne. Tai ir sakau, gal Mirtis iš tiesų turi didžiulę išmintį, apie kurią kalbama amžių amžius, bet nė vienas žmogus atskirai nenori tikėti, kai apie tai sakoma tiesiai. Juk mirtis toli gražu nėra nebūtis. Tai augalai ir mineralai. Tai kosminė Dvasia, apsireiškianti mums, ribotoms būtybėms. O mes nesuprantame jos, bijomės jos, tariam jos vardą pašnabždomis ar visai atsisakom ją mąstyti, jausti, išgyventi, įsivaizduoti. Ar niekad nepagalvojote, kad intelektas yra liga, kuria neatmenamais laikais susirgo žmonija ir iki šiol negali nuo jos išgyti? Tai paveldima liga, kaip hemofilija ar kai kurios epilepsijos formos. Gerai, matau, kad jums dar ne viskas aišku, ką noriu pasakyti. Buvo laikas, kai žmogaus laimės poreikis vertė jį strimgalviais veržtis į priekį, kartis į svaiginančias intelektines aukštumas, tikėti, kad snieguotose intelekto viršūnėse jis patirs tą geidžiamą pilnatvės pojūtį, užmirš tai, kas jam neduoda ramybės šiandien, dabar ir čia. Bet taip neatsitiko. Ir tada žmogus atsigręžė atgal, tikrindamas nueitą kelią, bene aptiks kur nors klaidą ar daug klaidų. Jis pakėlė tai, ką numetė tam kely kaip nereikalingą naštą, ir ėmė prisikišęs žiūrėti, galgi tie daiktai visai nebuvo šiukšlės, galgi kaip tik jie ir buvo auksas, kurio jis beviltiškai ieško. Iš čia augantis mūsų laikais burtų ir manijos populiarumas, iš čia tos nuojautos apie gilią negyvosios gamtos išmintį ir neribotas dvasios laisvės galimybes, neva (o gal iš tiesų) slypinčias joje. Iš čia mūsų laikų susidomėjimas etnografija, liaudies medicina, primityvių tautų mitais ir kosmologinėm sistemom, nes jos yra arčiau ištakų, arčiau pradžios, arčiau negyvos gamtos, mirties. Iš čia orientacija į Rytų kultūrą ir netgi, manau, abstraktusis menas, nes tose iš pažiūros chaotiškose linijose ir dėmėse galima pajusti stebuklingus materialinės laimės ir išminties atšvaitus. Archeologija ir kiti mokslai, paremti iškasenom, tai yra tuo, kas jau faktiškai priklauso negyvajai gamtai. Astrologija, mūsų dienų dėmesys horoskopams ir magiškoms mineralų savybėms. Ilgesys papras-

čiausių žodžių, reiškiančių paprasčiausius daiktus, tokius, kaip vanduo, oras, medžiai, sniegas. Daugiau ar mažiau atvira neapykanta viskam, kas tikrai intelektualu, subtilu ir sudėtinga. Tam tikra dievobaiminga pagarba bepročiams, viskam, kas iracionalu, tokiam gyvenimo būdui ir tokioms vertybėms, kurios būtų absoliučiai netoleruojamos ankstesniais amžiais, kol dar žmonija tikėjo, kad intelektas yra mesijas, pašauktas išvaduoti ją iš ribotos, slegiančios būties. Apsidairykite, visa tai egzistuoja. Tai argi mirtis nėra gėris, jeigu šitiek žmonių veržias prie jos, nors ir vadina ją kitais vardais?

Žmogelis nusišluostė prakaitą, kuris gausiai sruvo jo veidu, čia pat išgręžė nosinę ir įsikišo ją į kišenę. Jis buvo įsikarščiavęs ir susijaudinęs.

— Gerai,— pasakė Kornelijus.— Tada kodėl turėčiau atiduoti tą gėrį jums? Tai mano...

— Aha,— nudžiugo budelis.— Matau, kad supratot mane.

— Palaukit, palaukit! — sušuko Kornelijus.— Bet jeigu viskas taip, kaip jūs sakot, tai mano mašina visiškai nėra laimės mašina. Ir tada aš nuteistas neteisingai, mane reikia paleisti, ar ne?

— Laimės mašinų gali būti pačių įvairiausių. Bet neužmirškit, kad jus nuteisė ne už mašiną, o už kėsinimąsi į valdžios prerogatyvas.

— Aš netikiu jomis,— Kornelijus atsistojo ir ėmė vaikščioti po kamerą.— Aš netikiu, kad laimė glūdi kiekvienam kirvy ir peily, ir nuodų žiupsny.

Žmogelis atsiduso:

— Ak, Dieve mano, kodėl jūs netikit, kad gali būti daug skirtingų mašinų? Jeigu trokštama laimė — išsivadavimas nuo visų rūpesčių, tada, suprantama, daktaro Giljotino laimės mašina yra vienas tobuliausių tokios rūšies mechanizmų. Greita, neskausminga mirtis. Eutanazija. Kodėl ne? Juk nedrąsus daktaro Giljotino pasiūlymas buvo taip energingai ir palankiai sutiktas visuomenės, paimtas išbandyti ir labai ištobulintas, aš pasakyčiau. Drovi vienvietės mašinos idėja buvo išvystyta iki mastų, apie kokius vargšas daktaras negalėjo svajoti. Žmonės milijonais ėjo pasitikti savo laimės.

— Taip, jūs ne Kristus. Greičiau priešingai. Deja, tie žmonės, kurie ėjo, kaip jūs sakot, pasitikti savo laimės, ėjo ne savo noru. Ar jūs turite duomenų, kad tikrai buvo laimingi tie, kuriuos sušaudė ar užtroškino dujų kamerose?

— Taigi,— sutiko budelis.— Bet gal žmonės patys nežino, kur jų laimė? Vis dėlto jūs teisus. Ši mašina ypatinga. Kita vertus, ne aš, o jūs čia esat laimės mašinos specialistas. Ir aš visai nemanau, kad smurtas ir prievarta — gerai. Ne. Tai blogai. Labai blogai. Beje, mes kiek nutolom nuo savo temos. Gal grįžtume, jeigu jūs neprieštarausit?

Kornelijus liovėsi vaikščiojęs ir vėl atsisėdo ant gulto:

— Tai kodėl vis dėlto turėčiau leisti jums numirt už mane? Kodėl turėčiau atiduot jums tą teisę?

— O, gobšumas jums irgi nesvetimas! — šįkart ironiškas buvo žmogelis.— Bet aš atsakysiu į jūsų klausimą. Atsimenat, vos atėjęs, aš paklausiau jūsų, ar jūs bijote. Jūs man neatsakėt, bet aš žinau: taip, jūs bijote. Ir ši baimė paverčia mirtį jums negatyvia vertybe. Faktu, su kuriuo reikia skaitytis, daiktu, kurio negali numesti ir užmiršti. Mirtis tai kaip uždraustas malonumas, kaip nuodėmė. Jūs linkstat prie nuodėmės, jūs norėtumėt nusidėti, nes tai saldu, bet jums baisu. Mirtis — pati didžiausia nuodėmė. Nieko nėra už ją gėdingesnio. Žmogus, kuris atvirai pasiskelbia, kad jis renkasi mirtį, jūsų akyse įgyja nenusakomą patrauklų žavesį. O aš to ir noriu, neslėpsiu. Man reikia, kad galvotumėt apie mane dieną ir naktį, reikia tapti herojum jūsų akyse.

— Kodėl?

— Todėl, kad vis dėlto aš nesu paprastas žmogus.

— Velnias,— spėjo Kornelijus.

— Ne,— nusišypsojo budelis.— Galgi vis dėlto labiau Kristus.

— Jūs neblogos nuomonės apie save, ar ne? — Kornelijus ėmė jausti nuovargį.

— Matot,— nė kiek nesutrikęs kalbėjo žmogelis.— Aš tik norėjau parodyti jums, kad net ir paprasčiausia, žmogiška prasme mirtis gali būti laikoma vertybe ir veiklos motyvu. Mano motyvas visai kitas. Toli gražu ne mirtis. Aš visai nenoriu mirti. Aš aukojuosi. Tai yra darau tai, ko jūs iškart nenorėjot ir negalėjot suprasti. Aš idealistas. Aš neieškau naudos. Galima sakyti, kad vienintelis dalykas, kurio aš norėčiau — kad ir jūs truputėlį būtumėt toksai. Ir jūs, ir visi kiti. Kai dėl jūsų, aš daugiau ar mažiau įsitikinęs, kad jūs nesate savanaudiškas. Prisipažinsiu, jūs esate netgi pirmas toks nesavanaudiškas žmogus, su kuriuo aš kalbuosi šioje kameroje.

Kornelijus pajuto šiurpą einant per nugarą.

— O kur dabar tie žmonės? — paklausė jis, ir jo balsas virptelėjo.

— Jie? — žmogelis apsidairė.— O! Beveik visi sutiko su mano pasiūlymu ir išėjo į laisvę. Aš nežinau, kur jie gyvena ir ką jie veikia. Tikrai nežinau. Tačiau ramus dėl jų.

— Bet...— Kornelijus nerado tinkamų žodžių,— jūs nemiręs. Jūs gyvas, ar man tik vaidenasi?

— Žinoma, gyvas,— sutiko žmogelis.— Bet aš nežadėjau numirti už jus tą pačią akimirką, kurią gausiu jūsų sutikimą, ar ne? Juk aš mirsiu ne už jus vieną? Už šimtus, už tūkstančius tokių kaip jūs žmonių. Už milijonus, jeigu norite.

— Vadinasi, vis dėlto Kristus,— pasakė Kornelijus.

— Taip išeina,— kukliai atsakė budelis.— Kai kurie siužetai nepaprastai patrauklūs. Jie taip ir sukasi žmonėms ant liežuvio. Kristaus istorija — viena iš jų.

— Žinot,— Kornelijus nusižiovavo, tuojau pat pridengė burną ranka, bet jau buvo vėlu, pašnekovas pastebėjo ir nejaukiai pasimuistė.— Žinot, tradicinių laimės mašinų trūkumas tas, kad užuot davusios žmogui viską, ko jis trokšta, jos siūlo jam kokią nors vieną vertybę, tuo pačiu piršdamos mintį, kad jis turi atsisakyti kitų, išmest jas iš galvos, kaip nepageidaujamas, gėdulingas ar žalingas. Tokios mašinos pagrįstos tuo pačiu principu, kaip ir gydymas nuo alkoholizmo: čia įprotį gerti mėginama pakeisti kitais įpročiais — skaityti knygas, užsiiminėti rankdarbiais ir panašiai. Laimės mašina, kuri veikė mūsų eros pradžioj kiek daugiau nei trisdešimt metų (o mes turim pagrindą laikyti tą reiškinį laimės mašina, mechanizmu, kurio paskirtis — sukurti laimę), yra tipiškas tradicinės mašinos pavyzdys — ji siūlė dvasinę meilę kaip visų kitų vertybių pakaitalą, tačiau, kaip žinome, nieko negalėjo padėti kad ir, pavyzdžiui, tiems, kurie buvo nelaimingi dėl fizinės meilės trūkumų.

— Taip, vienpusiškumo esama,— žmogelis pakinkavo galva.— Ką padarysi.— Jis vėl užsirūkė ir užkėlė koją ant kojos.— O ką jūs siūlote?

— Apskritai tokiuose klausimuose rizikinga ką nors siūlyti neapgalvotai,— pasakė Kornelijus.— Bet kai ką esu ir apgalvojęs. Laimė savaime, jūs suprantate, yra niekas, tuščias žodis, garsas. Kad galėtume kalbėti apie laimę, privalome turėti prieš akis aiškų nelaimės vaizdą, etaloną. Tik lygindami reiškinius su šiuo etalonu, galėsime nustatyti, kuris iš jų yra laimė, ar ne? Banali tiesa: blogis turėtų būti kuriamas ir sau-

gomas, jeigu kartais iškiltų grėsmė jam išnykti. Aš į tai atsižvelgiau, konstruodamas savo mašiną. Mano mašina sudaryta iš dviejų dalių, ten yra vietos ir nelaimei, ir laimei. Jūsų pirmtakas, tradicinė mašina, aš norėjau pasakyti, žadėjo tik laimę. Ir todėl ji nedirbo, tiksliau — dirbo trumpai ir blogai.

— Na jau! — žmogelis nusijuokė.— Čia smūgis žemiau juostos. Nors mūsų pokalbis jau visai įgavo scholastinius bruožus, aš paneigsiu visus jūsų teiginius. Visus iki vieno.

— Malonėkit,— šaltai pasakė Kornelijus.

— Jūs norit pergudrauti save patį. Visų pirma, jeigu jūsų sukurta mašina iš tiesų yra tokia, kaip jūs sakot, tai ji niekam tikus. Tuščias, nereikalingas daiktas. Ji ne žmogui, ji niekam. Ji pati sau. Žmogui čia nėra vietos, nes jūsų mašinai užtenka savęs pačios. Viena jos dalis kuria blogį, kita gėrį. Pusiausvyra. Nulis. Aš buvau geresnės nuomonės apie jus. Laimės mašina turi prasmės tik tuo atžvilgiu, jeigu ji kuria gėrį, laimę, daug laimės, kalnus laimės, kurie atsvertų tą blogį, tas nelaimes, kurių pasaulyje ir taip yra daug. Aš susipažinęs su dialektika ir termodinamika. Priešybių vienybė, taip. Bet kad pasaulis taptų tikrai laimingas, turi būti sukurtas laimės perteklius. Laimės turi būti daug, kur kas daugiau negu blogio, tik tada ji bus matyti. Kitaip vėl pusiausvyra, vėl nulis. Galima būtų netgi pasakyti, kad blogis sunkus elementas, jis slegia mūsų pečius, jis kaip pelkių dumblas pančioja mūsų kojas, varžo, trukdo judėti. O laimė lengva ir eteriška. Ji garuoja, kyla aukštyn, dingsta. Nors čia ir pritinka medžiagos tvarumo dėsnis, tai yra, žiūrint absoliučiai, laimė tik išgaruoja, bet nedingsta, vis dėlto mes jos nejaučiame. Jūsų mašina turėtų būti kompresorius, pumpuojantis be paliovos laimę į pasaulį, kol jos bus tiek daug, kad galėsim ja laisvai kvėpuoti, o ne tik kvėptelti kartą kitą. Tik tada būsime laimingi. Tik tada jūsų darbas turės prasmės, o jūsų misija bus įvykdyta. Dabar dėl dviejų mašinos dalių. Ir čia jūs klystate. Visai nebūtina konstruoti ją dvigubą. Gali būti tiesiog dvi mašinos — viena laimės, kita nelaimės. Ir sprendžiant iš to, kiek daug nelaimingų žmonių, visai nebus per drąsu teigti, kad nelaimės mašina dirba, ir gana efektingai. Kur ji, šito negaliu pasakyti. Gal net mumyse pačiuose. Bet ji yra. Dabar apie mašiną, vadinamą Kristumi. Ji nėra jau tokia metafiziška, kaip jūs manot. Ji tik šviesioji reiškinio pusė. O tamsioji, nesunkiai suprasit, yra tas kitas. Velnias. Judas. Nelaimės mašina. Dirbanti be gedimų ir remonto štai jau tiek šimt-

mečių. Kurianti netikras apgaulingas laimės mašinas, tokias kaip giljotina, ir, spėju, prikišusi nagus ir prie jūsų projekto.

Kornelijus tylėjo. Jis neabejojo, kad priešais jį maniakas.

— Taip, aš maniakas, jeigu norite,— pasakė budelis, ir Kornelijus krūptelėjo.— Bet aš pabaigsiu. Pasakysiu, ką norėjau. Tai štai. Kiekvienas gali galvoti, ką nori. Čia, prieš jus, aš kalbėjausi su kitu laimės mašinos kūrėju. Jų yra kur kas daugiau nei jūs įsivaizduojat. Buvo, yra ir bus. O! Šitas — paprasčiausias iš visų. Dabartinis krašto diktatorius.

— Jeremferdenas?

— Taip,— pasakė žmogelis.— Jis tiesiog paskelbė, kad jo tauta yra pati laimingiausia pasauly, ir daugiau nesuko dėl to sau galvos. Jis manė, kad giljotina irgi neblogas aparatas. Dvigubai naudingas, sakė jis. Vieniems, nuteistiesiems, ji suteikia laimę, atimdama bet kokią galimybę norėti ir kamuotis dėl neišsipildžiusių norų. Kitiems, tiems, kurie dar turi norų (darančius juos nelaimingus), ji taip pat bent kiek prideda laimės: pirma, juos daro laimingesnius mintis, kad mirė kažkas, kas buvo jų turto arba jų saugumo ir ramybės grėsmė, antra, kad išvis mirė kažkas, o ne jie.

— Pamišėlis,— pasakė Kornelijus.

— Nesakykit. Lengviausia prisegti etiketę ir padėti po stiklu. Taip galvoja ne jis vienas. Taip ir panašiai galvoja daug žmonių. Prisipažinkit, buvo momentų mūsų pokalby, kai jūs manėte, kad ir aš taip galvoju. Juk manėt, ar ne?

— Maniau,— sukuždėjo Kornelijus.

— Bet aš taip negalvoju. Kalbėjau panašiai, tas tiesa, norėjau išmušti jūsų pasitikėjimą savimi, išstumt jus iš patogių pozicijų. Daugiau nieko. Aš daug kalbu. Bet jūs ginčykitės, nesutikit su manim. Dabar grįžkim prie Jeremferdeno. Aš nenoriu, kad žmonės galvotų taip, kaip jis. Niekada nenorėjau. Ir todėl prašau man leisti numirti už jus.

— Viešpatie, vėl,— suvaitojo Kornelijus.

— Žinoma! O kaip jūs manot? Pasakysiu jums, kodėl neveikė mašina, kurią krikščionys pavertė savo stabu. Todėl, kad Kristus numirė už visus. Suprantat? Už visus. Manė, kad jo savanoriška mirtis padarys tokį įspūdį, kad visi per amžius jausis skolingi jam, jo idėjoms, atgailaus ir taps kitokie. Prisimins jo auką ir labiau glausis vieni prie kitų, labiau mylės vieni kitus. Cha! Kaip naivu šitaip tikėtis!

— O jūs? Kuo skiriasi jūsų auka?

— Mano auka nesiskiria. Skiriasi tik pateikimo būdas. Kristus kažkuo primena Jeremferdeną. Paskelbė, kad numirs dėl žmonijos, paskelbė, nesirūpindamas, ar kas nors jį išgirs, ar įsisąmonins, ar patikės. Paskelbė, nuėjo ir numirė. Viskas. Jo misija baigta. Kas patikėjo — patikėjo. Kas ne, tai ne. O aš ateinu pas jus ir sakau: štai jūs, Kornelijus Jedermanas, gyvenkit, o aš numirsiu už jus. Pasiaukosiu dėl jūsų. Eikit ir gyvenkit. Kvėpuokit, mylėkit, džiaukitės, uostykit gėles, darykit ką norit, tik žinokit: jūs gyvenat tik todėl, kad aš mirsiu. Net nesvarbu, aš ar kas kitas. Už jus numirė! Suvokiat? Aš neskelbiu nuo kalno, nesakau pamokslo miniai. Aš ateinu pas jus, į jūsų mirtininko kamerą, paimu jus už rankos, pažiūriu jums į akis ir sakau: eikit ir gyvenkit, o aš numirsiu už jus. Ir aš tikiu, kad nuo tos akimirkos jūsų gyvenimas pakryps visai kitaip. Jūs iš tiesų tapsit naujas žmogus. Jūs pasversit kiekvieną savo mintį, apgalvosit kiekvieną žingsnį. Jūs neleisit laiko tuščiai, nes jūsų gyvenimas nebepriklausys vien tik jums. Jūs gyvensit už mus abu, už save ir už mane. Jūsų gyvenimas įgys vertę ir prasmę, kokios iki šiol neturėjo. Kiekviena jo sekundė bus kaip auksas, nes už tą sekundę sumokėta kito žmogaus gyvybe. Sutiksite su mano pasiūlymu, ir tada jūs sukursite tikrą laimės mašiną. Juk niekur nepasakyta, kad laimės mašina privalo turėti materialų, apčiuopiamą pavidalą. Galimas daiktas, ji — tam tikru būdu suorganizuoti santykiai, žmogaus iliuzijų, vilčių, tikėjimų aparatas. Galbūt tada visu savo gyvenimu jūs realizuosit vieną vienintelį daiktą — laimės mašiną, ir kiekviena gyvenimo akimirka bus laimės mechanizmo etapas, žingsnis, faktas. Pagalvokite apie tai.

8. Ir Kornelijus galvojo. Jis paprašė trijų dienų ir jas gavo. Taip pat buvo atneštos dvi antklodės, kad naktį nereikėtų kalenti dantimis. Jis prašė dar ir knygų, o taip pat pieštuko bei popieriaus, bet jam buvo atsakyta. Tie dalykai esą tik trukdys galvoti, blaškys jį, neleis susikaupti. Ką padarysi.

Jis nežinojo, kaip pasielgti, bet tuo pat metu suvokė, kad apsisprendimui jam neprireiks trijų dienų. Faktiškai visi svarstymai galėjo būti suvesti į vieną problemą: ar budelio pasiūlymas neturi kokios apgaulės, kokios slaptos kliauties? Ar čia ne spąstai? Ar sutikęs su tuo pasiūlymu, Kornelijus nežengs tuo pačiu žingsnio, dėl kurio gali tekti gailėtis ir graužtis visą likusį gyvenimą. O, kad kas nors galėtų patarti!

Taigi iš vienos pusės — netikrumas ir baimė dėl nenumatytų poelgio pasekmių, kurios galbūt apkartintų gyvenimą, padarytų jį nebemielą. O iš kitos pusės — paprastų paprasčiausias noras išlikti, gyventi, mirties baimė, nesudėtingas jausmas, primityvus ir totališkas, būdingas visiems ir visada. Žodžiu, abiem atvejais — mirtis. Arba fizinė, arba moralinė. Jeigu pasitvirtintų blogosios nuojautos? O jeigu ne? Argi negali žmogus turėti idealių, šventų paskatų? Jeigu visa, ką kalba tas žmogelis, yra tiesa? Kaip atsikratyti mirties baimės ir pažvelgti į savo situaciją iš šono?

Kornelijui norėjos pasikviesti budelį ir paklausti, ar jis, budelis, taip pat bijo mirti? Juk jeigu ne, tuomet jo auka nemirtinga, tuomet tai apskritai ne auka, ar ne? Bet, kita vertus, ant kortos pastatytas gyvenimas, budelio gyvenimas, kurį šis savanoriškai atiduoda, ir tai yra nemaža auka, nepriklausomai nuo to, koks bus asmeniškas budelio požiūris į mirtį, ar jis jos bijos, ar nebijos. Mirtis ne tik individualus aktas, bet ir socialinis fenomenas: mirtimi baudžiama, ja grasinama, labai dažnai žmogus išaukštinamas arba pažeminamas tiktai tada, kai jis tampa mirusiuoju, kai peržengia barjerą tarp būties ir nebūties.

Tarkim, galvojo Kornelijus, kad budelis vis dėlto nebijo. Tada kodėl jis dar gyvena? Kas jį apsaugo? Juk jeigu koks nors žmogus liautųsi bijojęs mirties, jis būtų mirtinai pavojingas visuomenei ir turėtų būti tučtuojau sunaikintas, nes jis taptų nesuvaldomas: kuo gi jį pagąsdinsi, kaip jam pagrasinsi? Jis būtų laisvas kaip vėjas, jis galėtų daryti, ką nori.

Kornelijui kėlė nepasitikėjimą jau pati galimybė svarstyti visa tai ir rinktis. Juk jeigu budelio intencijos skaisčios ir šventos, tai ar jos neprivalėtų turėti to absoliutaus įtaigumo, kuris priverstų susitaikyti su jomis be menkiausios dvejonės? Bet gal jos tokios ir yra, tik jo, Kornelijaus, protas ydingas, pagraužtas skepticizmo? Ir tada natūraliai kyla klausimas, ar jis vertas išlikti, gyventi su tokia sąmone, kuri neįstengs pateisinti į ją dedamų lūkesčių, atpirkti bent dalį dėl jos padarytos aukos.

Tarkim, galvojo Kornelijus, kad budelio motyvai neturi šventumo aureolės ir to idealizmo, kurį šis stengiasi jiems suteikti. Tarkim, kad tas žmogus siekia naudos, kaip ir visi kiti. Kokia ta nauda? Ko jis galėtų norėti iš Kornelijaus? Kuo Kornelijus gali būti naudingas kam nors?

Kas aš esu? — galvojo Kornelijus. Kas aš toks? Visų pirma, aš žmogus. Ką gautų kitas žmogus, jeigu jam pavyktų padaryti mane savo skolininku, o tuo pačiu ir savo vergu? Greičiausiai, nieko ypatingo. Kaip žmogus, kaip vienas iš daugelio kitų žmonių, aš neturiu jokių išskirtinių savybių, kurios galėtų turėti nepaprastą vertę. Kas aš dar? Aš — vyras, nesenas, nelabai stiprus ir, kiek suprantu, nelabai gražus. Jeigu būčiau moteris, jeigu būčiau jauna gražuolė, tada būtų galima suprasti. Dabar — ne. Aš — motinos sūnus ir sesers brolis. Bet mano motina sena, o mano sesuo visai savarankiška, ir aš neturiu į ją jokių teisių. Toliau: aš — inžinierius. Inžinierių šimtai. Ir kur kas talentingesnių už mane. O daugiau? Aš sukūriau laimės mašiną. Na ir kas? Visų pirma, jie turi jos brėžinius ir bet kada gali ją pagaminti. Manęs čia nereikia. O antra, budelis pirštu prikišamai parodė, kad projektas blogas. Aš nesukūriau jokios mašinos. Taip, bet aš galiu ją sukurti. Jei sugalvojau aną, kad ir netobulą, tai kodėl negalėčiau sugalvoti kitos, tikrosios? Ką aš moku? Faktiškai tą ir temoku — konstruoti mašiną. Ir budelis tą žino. Jo žodžiai: „Tik va mašinos kurti negalėtumėt: bet, jeigu susitartume, aš padėčiau jums". Jis taip pasakė. Tačiau jis pasakė dar daug ką. Ar teisinga ištraukti šiuos žodžius iš konteksto, suteikti jiems savarankišką prasmę ir, remiantis jais, spręsti apie to žmogaus tikslus? Ką gi, gal ir ne. Bet čia tik svarstymas, prielaida, viena iš daugelio, prilygstanti kitoms, o ne galutinis sprendimas. Kodėl nepasvarsčius?

Kiekvienam aišku, kad mašina suleido šaknis į Kornelijaus širdį, į jo smegenis. Atidavus šitiek jėgų laimės mašinos kūrimui, per vieną akimirką atsisakyti jos, išmesti ją iš galvos — neįmanoma. Niekas tuo nepatikėtų, net jeigu Kornelijus pasirašytų šimtus pasižadėjimų. Tai kam dovanoti jam gyvybę? Kam jį paleisti? Žinoma, tam, kad jis dirbtų savo darbą, vienintelį, kuriam atiduota širdis. Kad dirbtų jį slapta, neprasitardamas nė puse lūpų jokiam žmogui pasauly. Tai ar negeriau laikyti jį kalėjime, čia, šioje kameroje? Duoti jam popieriaus, pieštukų? Sudaryti jam sąlygas dirbti? Ne. Negeriau. Čia jis nedirbtų. Juk jo negalima priversti. Šis darbas turi būti dirbamas laisvai, natūraliai, kūrybiškai, išradingai. Tik tada jis bus sėkmingas. Tik tada. Tai suprantama savaime. Kornelijus beveik neabejojo, kad jo einama teisingu keliu. Siaip ar taip, tai logiškas kelias. Tačiau, žinoma, vėlgi tikėtinas tik tuomet, jeigu budelis tikrai nešventas žmogus,

Sventumui logika nepritaikoma. Sventumas iracionalus. Jis spontaniškas, ir jokia dedukcija nepadės jo suprasti.

Tarkim, galvojo Kornelijus, kad vis dėlto iš jo laukiama mašinos. Kodėl ji turėtų būti sukurta paslapčiom? Kam šitiek nertis iš kailio? Juk galima nedaryti šio spektaklio, o paprasčiausiai suteikti Kornelijui visa, ko reikia, sudaryti jam sąlygas. Kam tada tribunolas ir nuosprendis, ir visos kitos poveikio priemonės, primenančios inkvizicijos misteriją? Viešuma nepriimtina. Kodėl? Todėl, kad jeigu tu esi diktatorius ir turi tokią mašiną, tada tu gali dalyti laimę taip, kaip tau patinka. Tu — laimės valdovas. Kaip valdovas dalija auksą ir titulus, primityvų laimės surogatą, taip jis dalys gryną, tikrą laimę. Ne visiems. Išrinktiesiems. Apdovanos laime ištikimuosius ar norėdamas nusipirkti ištikimybę. Auksas tampa bevertis. Imperijos žūsta, nes pakertama jų ekonomika. Į rinką išmetama vertybė, kuri paverčia pelenais visas kitas tradicines vertybes. Visas pasaulis priklauso vienai imperijai. Tai, kuri turi laimės mašiną. Stop, stop! Tai jau improvizacija, fantazija laimės tema. Jokia laimės mašina pasaulio nepertvarkys. Tai būtų įmanoma tik tuo atveju, jei mašinų būtų daug ir visos bet kam prieinamos. O dabar viena mašina diktatoriaus rankose... niekai. Be to, diktatoriui žmonės naudingi ne tada, kai jie laimingi ir nieko netrokšta, neturi rūpesčių, o greičiau priešingai, kai jie nelaimingi. Cha, bet ir nebūtina juos padaryti visiškai laimingus. Galima būti taupesniam, dalyti laimę tik mažais gurkšneliais, kad sykį paragavęs jos, norėtum vis daugiau ir daugiau. Galima duoti jos tiems, kurie jau atitarnavo savo, kurie jau nenaudingi, kad kiti, žiūrėdami į laiminguosius, pavydėtų jiems ir trokštų pasiekti to paties. Galima... sumanus šeimininkas ir turėtų taip elgtis. Tada jo vasalai būtų ištikimi kaip šunys.

Tai kas tada šis žmogelis, siūlantis Kornelijui laisvę? Diktatoriaus patikėtinis? Jo dešinė ranka? Kornelijus įtempė atmintį, ir pamažu pamažu du paveikslai, du portretai — vienas budelio, komiškojo žmogelio, kitas neryškus, atsitiktinai išvystas laikraščio skiautėj,— priartėjo vienas prie kito, paskui užsiklojo, sugulė vienas ant kito, jų kontūrai sutapo, ir jie virto vienu portretu, viena ryškia fotografija, iš kurios droviai šypsojosi diktatorius Jeremferdenas.

9. Praslinko šešeri metai. Kornelijus vis rečiau prisimindavo kankinančias vienatvės valandas, praleistas mirtininkų

kameroj. Trumpas kalėjimo epizodas vis giliau ir giliau grimzdo į užmarštį, neteko savo bauginančio, skausmingo aštrumo. Jo briaunos nusigludino, jis apaugo metaforų perlamutru, tapo mažne nerealus, gražus ir linksmas nuotykis, gal išgyventas, o gal susapnuotas. Beje, dėl sapnų. Šiaip jau Kornelijus miegodavo kietai ir niekad neprisimindavo, ką sapnavęs, išskyrus du atvejus, dviejų tipų sapnus, kurie jį lankė bemaž su jūros potvynių ir atoslūgių reguliarumu. Pirmu atveju visuomet būdavo bedugnė ir lynas per ją, o Kornelijus turėdavo perbėgti šiuo lynu. Kartais prarajos dugne grumėdavo putotas upokšnis, kartais dunksodavo tik plikos šiurpios uolos. Visada būdavo baisu, bet Kornelijus susidorodavo su uždaviniu, tada nubusdavo ir jau daugiau nebeužmigdavo tą naktį. Antrajam sapne Kornelijus slidėmis bėgdavo siaura miško proržėa, vakaras, juoda bauginanti tankmė iš šono. Namo, greičiau namo! Tam tikru momentu Kornelijus išgirsdavo kažką bėgant iš paskos, girgždėdavo sniegas, vis arčiau ir arčiau, kažkas užduseęs šnopuodavo čia pat, už nugaros, Kornelijus pakaušiu jausdavo šiltą kvapą, tada žengdavo žingsnį į šalį, norėdamas duoti kelią, stabteldavo, atsigręždavo ir visuomet nubusdavo, taip ir neišvydęs, kas gi ten bėgo iš paskos.

Per tuos šešerius metus numirė motina, o sesuo sugebėjo ištekėti, pasidalyti savo nelaimingumu su vyru, kuris lig tol tikėjo, kad jo optimizmas ir patologiškas linksmumas įveiks žmonos pesimizmą, bet pralaimėjo. Čia kaip su velykiniais kiaušiniais. Žiūrėk, vienas stipresnis už kitus, vis nedūžta ir nedūžta, o paskui kur nors iš krepšio dugno ištraukiamas koks nedidukas, neišvaizdus margutis, pykšt, pykšt, ir nėr už jį stipresnio. Kornelijus nebuvo kerštingas ir atleido seseriai už sulaužytą mašiną, pirmąjį modelį, bet jų santykiai niekuomet daugiau nebuvo nuoširdūs ir draugiški, kaip kadaise.

Vienintelis žmogus, tikrai nuoširdžiai, nedirbtinai dėmesingas Kornelijui, besistengiantis suprasti, pajusti visus jo nuotaikų virpesius, visus minčių pasažus, buvo Jeremferdenas. Atrodė, jis tikrai myli Kornelijų, jis rūpinosi juo, saugojo nuo klystkelių, į kuriuos retkarčiais per neapsižiūrėjimą pasukdavo Kornelijaus protas, jis stengėsi sukurti apie Kornelijų tam tikrą dvasinio komforto atmosferą, bet tuo pačiu neleido sustingti, įsmukti į melancholiško neveiklumo duobes. Kornelijus niekados neapsimetė, kad nežino, kas toks yra jo globėjas, o Jeremferdenas, savo ruožtu, nebepūtė daugiau miglos, negaubė paslaptim savo asmenybės, nors ir nesistengė iškelt

juodviejų ryšio viešumon. Tarp jų egzistavo sakytum koks nerašytas sandėris, nebylus susitarimas neaptarinėti savo santykių, savo visuomeninės padėties ir savo tikslų. Vis dėlto jie labai suartėjo, suprato vienas kitą iš pusės lūpų. Juos jungė bendras tikslas. Mašina.

Jeremferdenas dažnai atvažiuodavo vakaro prietemy. Kornelijus išgirsdavo padangų šiugždesį, ir netrukus ties namais sustodavo prašmatnus limuzinas. Juodu ilgai sėdėdavo verandoj. Ledas tirpdavo limonado stiklinėse. Vabzdžiai sukdavos apie gatvės žibintą. Stodavo naktis, paskui pamažu imdavo švisti, o jie vis dar pamažiukais kalbėdavosi, aptarinėdavo šį bei tą, gerindavo kokias nors smulkmenas. Kartais Jeremferdenas atvažiuodavo ankstėliau, ir tada jie eidavo pasivaikščioti į pajūrį, ropšdavosi uolom, prisilaikydami viens kito rankos, rinkdavo moliuskus ir apžiūrėdavo pakrantės paukščių lizdus. Jei jūra būdavo audringa, tada šiaip sėdėdavo ant akmenų, stebėdami mūšą. Kartą kažkoks korespondentas netgi nufotografavo juos, ir Kornelijus pamatė tą nuotrauką laikrašty. Teisybė, jo, Kornelijaus, veido nebuvo matyti, jis stovėjo nusisukęs, bet Jeremferdenas išėjo kuo puikiausiai. Pasilenkęs jis kažką kalbėjo Kornelijui į ausį.

Draugystė su Jeremferdenu nevargino Kornelijaus, gal tik nemaloni buvo sargybinių priežiūra: dieną naktį gatvėj vaikštinėjo skrybėlėtas žmogus, kuris nenuleido akių nuo Kornelijaus namo. Dar vienas žmogus visuomet per pagarbų atstumą sekdavo Kornelijų, kai šis kur eidavo. Ir viskas. Jis galėjo vaikščioti kur nori, daryti ką nori, žodžiu, gyveno kaip norėjo. Niekas nieko jam nedraudė ir nenurodinėjo. Dar daugiau. Kornelijus buvo gal netgi vienintelis žmogus Imperijoj ramus dėl rytdienos, nieko nesibaiminantis. Jeremferdenas garsėjo kaip žiaurus ir savavalis tironas, beveik visi jo nekentė ir bijojo. Tie, kas žinojo apie Kornelijaus santykius su Jeremferdenu, smerkė Kornelijų ir kiekviena proga rodė jam savo panieką. Bet jis dėl to nesijaudino. Jis apsisprendė dar tada, kai sėdėjo kalėjime, mirtininko kameroje. Dar tada jis žinojo, kokia bus žmonių reakcija. Bet jis turėjo mažai koketiškumo ir jam nerūpėjo, kas ką manys apie jį.

Su Jeremferdenu jie kalbėjo apie viską, bet, suprantama, daugiausia vietos jų pašnekesiuos užėmė tai, kas jiem abiem labiausiai rūpėjo,— mašina. Kornelijus suprato, kad be Jeremferdeno jis niekuomet nebūtų įstengęs pasiekti to, ką pasiekė. Dar tada, kalėjime, Kornelijus suvokė, kad Jeremferdenas bū-

tinai reikalingas. Jo lankstus ir skvarbus protas tarsi skalpelis rėždavo pačius kiečiausius problemų gumburius, anatomuodavo labiausiai suraizgytus samprotavimus, sluoksnis po sluoksnio atskirdamas audinius, išpainiodamas kraujagysles bei nervus ir pateikdamas Kornelijui taip akivaizdžiai, tarsi tai būtų vaikiška kubiukų abėcėlė. Bet jis nemokėjo materializuoti savo samprotavimų, nemokėjo sujungti elementų ir išjudinti jų, nemokėjo sintetinti, įpūsti sistemai gyvybės. Visa tai mokėjo Kornelijus. Jis pačiupdavo žalią, nesubrendusią Jeremferdeno idėją, tik užuominą, galima sakyti, akimirksniu įvilkdavo į daiktišką apvalkalą, mintyse suteikdavo jai skeletą, konstrukciją ir efektingai įkomponuodavo į bendrą projektą, įaugindavo į mašinos kūną, tas organas imdavo veikti, dirbti. Tiesa, kol kas tik eskizuose, modeliuose ir panašiai, bet netrukus turėjo išmušti diena, kai visi eskizai bus išbaigti, visos dalys bus sujungtos, beliks įkvėpti į tą kūną dvasią, ir tada jis suvirpės ir atgis. Ir toji diena išaušo.

Ji nebuvo tokia iškilminga, kaip galima būtų įsivaizduoti. Paprasta, rūškana rudens pradžios diena, drėgna ir miglota. Jeremferdenas dar prieš savaitę, nujausdamas, kad svarbiausias darbo etapas artėja prie pabaigos, atsivežė butelį šampano ir pasakė:

— Štai, išgersime, kai baigsime darbą.

Šešeri metai, pagalvojo Kornelijus. Šešeri. Jokia kita, šventiškesnė, mintis neatėjo į galvą. Tik skaičius 6, kuris faktiškai visai neatspindėjo jausmų, minčių, netikrumo, dvejonių, džiaugsmo, nusivylimų srovės, kuri nepaliaujamai sruvo per Kornelijaus sielą visą tą laiką, skalavo ją, graužė, ardė, gludino.

Pamažėle apėmė ramybė. Darbas padarytas. Jurginų kvapas plaukė per atvirą langą vidun, kartu su drėgme. Taip, ramybė. Ne anas karštligiškas, kažkoks jaunatviškas susijaudinimas, apėmęs Kornelijų, kai buvo baigta pirmoji mašina, o santūri palaima, kurią būtų įmanoma palyginti gal tik su pitagorietiškos kosminės muzikos efektu ar su demiurgo būsena po pasaulio sutvėrimo. Kornelijus nusišypsojo iš savo palyginimų. Ką gi, jis ne menininkas ir gali sau leisti truputėlį nutolti nuo saiko ir harmonijos taisyklių.

Pirmiausia jis surinko visus brėžinius, paskui smulkesnius prirašinėtus lapus, skaičiais išmargintas skiautes. Apėjo namus, kambarys po kambario, kruopščiai žiūrėdamas, kad niekur neliktų jokio eskizo, jokios formulės.

Tada viską sukimšo į židinį ir uždegė. Akimirką erdvi liepsna tarsi dvejojo. Ji neryžtingai lyžtelėjo vieną popierių, kitą ir buvo beužgęstanti, tarsi kažko bijotų ar popieriai būtų įmirkyti nedegančiu mišiniu. Bet ne, tai tebuvo žvalgyba, nedrąsus mėginimas. Popierius jai patiko. Ji suūžė, šoko aukštyn, Kornelijus net išsigando, ar neužsidegs suodžiai senai nevalytam kamine. Netrukus viskas buvo baigta. Tik pelenai dar žioravo, kai pasigirdo gerai pažįstamas padangų šiugždesys gatvėj. Štai ir viskas, Jeremferdenai. Pamėgink dabar pasiimti mašiną, atimk ją iš manęs.

Šįkart Jeremferdenas atvyko ne vienas. Kartu su juo įžengė du žmonės su šunų galvom prie diržų.

— Mano drauge,— Jeremferdenas išskėtė rankas, tarsi norėdamas apkabinti Kornelijų,— aš sveikinu jus!

Jis šyptelėjo, atsisuko į savo žmones ir įsakė:

— Surinkit viską. Nė vienas popieriaus lakštelis neturi dingti.

Tada jis paėmė vyno butelį, nulupo staniolį.

— Prisipažinsiu jums, Kornelijau. Buvo valandėlių, kai aš netikėjau, kad sulauksiu šios dienos. Taip. Buvo tokių akimirkų. Bet dabar, dėkui Dievui, jos praeity. O vis dėlto puikus buvo metas! Visą tą laiką aš jaučiausi jaunas ir kupinas jėgų. Ir už tai, už puikius jausmus, už šį gyvybės antplūdį aš turiu dėkoti jums. Išgerkim už jus!

Pakelta Jeremferdeno ranka sustingo, šypsena nuslinko nuo veido. Kornelijus atsisuko. Abu vyrai su šunų galvomis stovėjo tarpdury. Kornelijus negirdėjo, kad jie būtų ką nors pasakę. Bet Jeremferdenui žodžių nereikėjo. Vyrų žvilgsniai jam viską paaiškino. Nė vienas raumuo nesuvirpėjo jo veide, kai jis pasižiūrėjo į Kornelijų. Kornelijus žengtelėjo į šalį, atidengdamas Jeremferdenui jau atšalusius pelenus židiny. Tik keletą minučių truko nejauki, stingdanti kraują tyla.

— Išgerkim! — Jeremferdenas vėl nusišypsojo, giedrai, geraširdiškai.— Jūs — didelis žmogus, Kornelijau Jedermanai. Jūs — genijus. Išgerkim už jus!

10. — Aš puikiai jus suprantu, Kornelijau,— pasakė Jeremferdenas pakeliui į garsųjį Paukščių kalėjimą, pavadintą taip todėl, kad jo mūrai buvo prikibę prie uolų, nelyginant paukščių lizdai.— Jūs padarėt viską, kad jūsų sąžinė būtų rami. Aš ir pats taip pasielgčiau jūsų vietoje. Žinau, ką jūs galvojot. Atiduoti šitokį žaislą į valstybės rankas — pernelyg pa-

vojingas dalykas, ar ne? Prisipažinkit, tai jūsų mintys. Ką gi, jūsų sąžinė gali būti rami. Daugiau niekas nuo jūsų nepriklauso. Pasakysiu, kas dabar bus. Jūs gausit nedidelę raminančią injekciją, o paskui mes išimsim visą projektą iš jūsų sąmonės. Išimsim gražiai, rūpestingai, kaip kiaušinuką. Jūs net nepajusit.

Kornelijus tylėjo, susigūžęs mašinos kampe.

— Jūs tikriausiai galvojote tapti didvyriu. Replės, elektra, mašinos kaulams laužyti ir visa kita? Ne, dabar ne viduramžiai, Kornelijau. Didvyrius mes paskiriam dekretais. Eilės tvarka. Be kančių, be pasiaukojimo. Beje, man šovė mintis. Praeis du tūkstančiai metų — o juk jie būtinai praeis — ir ši diena, kai aš kalbuosi su jumis mašinoje, bus nugrimzdusi į gilią praeitį, sudilusi, nereali, neįtikėtina, ištirpusi tarp tūkstančio kitų dienų, tapusi beverte nuolauža, šuke, kuri net archeologui neįstengs sužadinti jokių asociacijų. Ta prasme galima sakyti, kad mes gyvenam prieš du tūkstančius metų, senovėj, tamsių aistrų, ideologijų, mokslo klystkelių ir archaiškų reaktyvinių variklių amžiuj.

Jeremferdenas nutilo, užsidengė delnais ausis, bet vis tiek girdėjo duslų ritmingą dunksėjimą.

— Kas čia? — sumurmėjo jis, pažvelgė pro langą, paskui į vairuotoją, kuris irgi purtė galvą, nesuprasdamas, iš kur sklinda keistas garsas.— Kažkas mašinai?

Kornelijus tylėjo. Jis žinojo, kas čia yra. Tai kurtinančiai plakė jo širdis.

11. Šiandien, kai Paukščių kalėjimas paverstas Nacijos muziejum, bet kas gali nueiti ir pasižiūrėti 412 kambarį dešiniajame korpuse. Rodos, ten netgi nemokamas įėjimas. Tačiau beveik niekas čia neužsuka. Muziejuje esama ir įdomesnių dalykų už nedidelę švarią patalpą su dviem kušetėm, užtiestom balta marška, su kažkokia neišvaizdžia aparatūra kampe, primenančia namudinės gamybos negrabų oscilografą. Kas dar? Kabykla paltams, kėdė. Berods ir viskas. Tikrųjų dramų dekoracijos niekuomet nebūna nei ekscentriškos, nei prašmatnios. Tai reginio, pramogos privilegija.

Šiame kambaryje niekas nepasikeitė nuo anų atmintinų dienų, ir Kornelijus, įžengęs čionai, pamatė tą patį, ką mato bet kuris šiandieninis ekskursantas.

— Manau, kad nėra jokio reikalo delsti,— pasakė Jeremferdenas, atsisegiodamas marškinius.

— Galbūt geriau kas iš mūsų? — neryžtingai paklausė inžinierius baltu chalatu.

— Ne,— atsakė diktatorius.— Aš pats. Viena, puikiai pažįstu šį žmogų, antra, gerai žinau, ko ieškoti. Manęs nesuklaidins.

Inžinierius gūžtelėjo pečiais ir nusisuko prie savo mygtukų ir lempučių. Jeremferdenas nusivilko švarką, paskui marškinius ir išsitiesė ant kušetės. Jo kūnas buvo baltas, minkštas, kažkaip netgi moteriškas. Niekada nepagalvotum, kad tokiam kūne gali glūdėti geležinė valia ir demoniška energija.

Dvi kušetės, stovinčios šalia, priminė sutuoktinių lovą. Kornelijus klausiamai pažvelgė į inžinierių, tas linktelėjo galva, ir Kornelijus taip pat nusirengė iki juosmens, o paskui atsigulė. Pro debesis nušvito saulė. Įėjo gydytojas su paruoštu švirkštu, pažvelgė į švirkštą prieš šviesą, išstūmė oro burbuliuką, patrynė Kornelijaus ranką spirituota vata. Įgudusiu, mechanišku judesiu įsmeigė adatą, suleido vaistus.

Kornelijus skaičiavo sekundes. Iš pradžių atrodė, kad vaistai neveikia. Paskui vokai tapo sunkūs, o visas kūnas nepaprastai lengvas. Kambario sienos ir lubos nutolo svaiginančiu greičiu, o su jomis ir gydytojas, ir inžinierius, ir Jeremferdenas. Kornelijus buvo vienas. Visiškai vienas baltoj snieguotoj dykynėj, apaugusioj viržiais. Dantytos kalnų keteros tolumoj. Tuščiame danguje vanagas suko ratus, paskui suplasnojo ir nusklendė kalnų link. Visiškai vienas... Bet Kornelijui nebuvo baisu, nes jis žinojo, kad tai jo pasaulis. Čia jis buvo laisvas, nepavaldus niekam, absoliučiai niekam, čia jis galėjo daryti ką tinkamas. Viskas čia priklausė jam, Kornelijui. Erdvė, laikas, visi daiktai ir reiškiniai. Kornelijus galėjo minkyti šią erdvę lyg vašką, varyti laiką pirmyn ir atgal, ar apskritai sustabdyti. Panorėjęs jis galėjo priversti daiktus išnykti arba sukurti naujus, dar niekur neregėtus. Taip. Čia jis buvo namie ir jautėsi saugus. Savo pasauly.

Valandėlę pastovėjęs, Kornelijus žengė pirmąjį žingsnį ir nuklampojo per sniegą kalnų link.

12. Jeremferdenas nenuleido akių nuo Kornelijaus. Gydytojas pakėlė Kornelijaus vokus, pažiūrėjo į vyzdžius:

— Laikas.

— Ar narkotikai ne per stiprūs? — paklausė Jeremferdenas.— Turit suprasti, kad man nereikia kvailų kliedesių.

Gydytojas papurtė galvą:

— Viskas kaip turi būti.

— Tada pradėkim.

Operatorius ėmė spragsėti svirtelėm, prietaisas sudūzgė.

— Dėmesio!

Jeremferdenui pasirodė, kad jis iššoka iš lėktuvo ir strimgalviais krinta žemyn, vartydamasis ore. Tas laisvas skrydis į prarają truko pakankamai ilgai, ir Jeremferdenas ėmė manyti, kad kažkas sugedo, kad jis kris ir kris nesustodamas visą amžių, visą amžinybę. Ne. Jis klydo. Prietaisas nesugedo.

Jeremferdenas apsidairė. Stovėjo iki kelių sniege, o aplinkui tvyrojo apaugusi viržiais dykynė. Per pusnis kalnų link driekės pėdsakų grandinėlė. Nedelsdamas Jeremferdenas leidos Kornelijui iš paskos, statydamas kojas į giliai išmintas pėdas.

Tik atsidūręs aukštai kalnuose Kornelijus stabtelėjo ir atsigręžė. Tolumoje, žemai, juodavo vos slenkantis juodas taškelis. Kornelijus mostelėjo ranka, ir sunkios kalnų virtinės, penkios keteros atskyrė jį nuo Jeremferdeno. Tada apsisuko ir nuskubėjo toliau.

Jeremferdenui atrodė, kad jis žygiuoja nesustodamas jau visą parą. Instinktas sakė, kad laikas būtų nusileisti saulei ir įsižiebti žvaigždėms. Tačiau šviesa neblėso, dangus vis tebebuvo kaip pilkas marmuras. Jokių permainų nei šaltam, vaiskiam ore, nei snieguotam peizaže. Laikas, rodos, stovi vietoj. Sprendžiant pagal nueitą kelią, ten, išoriniam pasauly, jau galėjo ateiti ne tik vakaras, bet ir kitos dienos rytas. Tačiau Jeremferdenas suprato, kaip apgaulinga būtų pasiduoti tokioms iliuzijoms. Čia negalėjo būti jokių analogijų. Galbūt ten jau iš tiesų praėjo para, o gal tik keletas minučių.

Jeremferdenas sustojo ir apsižvalgė. Kažkur čia, šiame pasaulyje, buvo paslėptas lobis, kurio jis ieškojo. Gal visai šalia. Ir Jeremferdenas tikėjo, kad suras. Juk galų gale lobis priklauso jam, Jeremferdenui, lygiai tiek pat, kiek ir nevykėliui išradėjui. Argi Jeremferdenas neprisidėjo lygia dalimi prie mašinos sukūrimo? Argi mašina būtų buvusi sukurta be jo? Jeremferdenas nepraras ramybės. Anksčiau ar vėliau jis suras ir pasiims, kas jam teisėtai priklauso, kad ir kaip Kornelijus mėgintų jam sukliudyti. Reikia tik eiti, vis pirmyn ir pirmyn, ir neišleisti Kornelijaus iš akių. Jis nusijuokė pats iš savęs. Vėl įpuolė į įprastos logikos duobę. Kam jam neišleisti iš akių Kornelijaus? Blaiviai žiūrint, jis apskritai galėjo niekur neiti. Stovėti ir laukti. Anksčiau ar vėliau uždanga prasi-

skleis. Trokštamas lobis greičiausiai pasirodys pats, įkris tiesiai jam į rankas. Juk viskas čia — tie kalnai, lygi perlamutrinė šviesa, sniegas ir viršiai — tėra apgaulė, savotiški kerai. Kornelijus ne tik tas, kas paliko šią pėdsakų virtinę. Visas šitas pasaulis — Kornelijus. Ir jis, Jeremferdenas, gali jaustis visai saugiai. Nieko jam nenutiks. Pasaulis, kuriame jis dabar atsidūrė, subyrės ir išnyks (nusinešdamas į nebūtį lobį!) tik tada, kai Kornelijaus kūnas liausis egzistavęs ten, kitoje tikrovėje. Bet šito jam niekas neleis. Gydytojai su gliukozės švirkštais budi prie Kornelijaus ir Jeremferdeno kūnų. Visa medikų grupė, pasitelkusi visas žinomas gyvybės palaikymo priemones. Bet tai tik kraštutiniam atvejui. Jeremferdenas tikėjo, kad jo paieškos baigsis greičiau ir grupės pastangų neprireiks.

Jeremferdenas įkvėpė tyro vėsaus oro ir pajudėjo.

13. Ne, laikas vis dėlto nestovėjo. Jis slinko. Pamažu, labai pamažu, bet slinko.

Vakaras. Nepaprastai ilgos sutemos, kurioms, rodės, irgi galo nebus, kaip ir dienai lig jų. Jeremferdenas pasiekė kalnus, kai stojo naktis. Juoda, matinė, aksominė. Ryškios žvaigždės šaltai spinduliavo dangų, bet nė vieno įprasto, pažįstamo akiai žvaigždyno.

Naktį žygiavimo tempas sulėtėjo. Įtempęs regą, Jeremferdenas žiūrėjo sau po kojų, stengės žengti tik ten, kur uolos buvo tvirtos. Jis žinojo, kad net jeigu pastatys koją ant nestabilaus riedulio ir nugarmės į tarpeklį, jam nieko neatsitiks, jis nežus, nesusidauš net mėlynės, nes iš tiesų guli ant kušetės mažam kambarėly, išbaltintam kalkėm, tačiau instinktai buvo stipresni už jo valią, ir jis toliau kruopščiai rinkosi kelią, kopdamas į stačius akmeninius šlaitus ir leisdamasis į slėnius. Kai buvo ypač sunku, jis keikėsi pro sukąstus dantis kaip duobkasys, ir jeigu bent pusė jo prakeiksmų išsipildytų, Kornelijus kaipmat išdžiūtų, susimestų į kuprą, subyrėtų į dulkes, sudegtų liepsnos sūkury.

Kol kas Jeremferdenas neturėjo jokio aiškaus plano. Jis suvokė, kad Kornelijus gali šitaip viską tęsti be galo, atidėlioti ir atidėlioti finalą, versti Jeremferdeną kiek tik nori laiko karstytis įkyriais, nuobodžiais skardžiais ar žygiuoti per snieguotas dykumas, gali pakeisti peizažą ir klimatą, užlieti Jeremferdeną liūtimis, kamuoti jį negailestinga tropikų saule.

Kornelijus, savo ruožtu, taip pat nieko neplanavo. Praėjo nemaža laiko, kol jis pilnai įsisąmonino, kad bėgti, pasidavus

spontaniškam panikos jausmui, nėra būtina. Jis gali manevruoti, pulti ir trauktis kitaip. Tačiau šis suvokimas nesuteikė pasitikėjimo savim, pusiausvyros.

Visų pirma, jis nežinojo, kiek įvykiai yra pavaldūs jo valiai. Ar neatsitiks jam taip, kaip dažnai atsitinka sapne? Rodos, nori išvengti pavojaus, nori pabėgti, bet kojos sunkios kaip švinas ar įaugusios į žemę, ir baisi grėsmė artinas, artinas, artinas...

Antra, pats kito žmogaus, Jeremferdeno, buvimas čia, pasaulyje, kuris visados buvo vien tiktai Kornelijaus nuosavybė, darė Kornelijų bejėgišką ir beginklį. Tai labiausiai paralyžiavo valią. Jeremferdenas buvo ne vizija, ne paties Kornelijaus vaizdinys, ne sapnas. Ne. Čia tikras Jeremferdenas. Svetimkūnis šiame pasaulyje. Krislas aky. Ir tarsi toji akis, kurią krislas dirgina, erzina, rėžia. Kornelijaus siela krūpčiojo ir vaitojo — troško išmesti svetimkūnį, bet nejstengė.

Na, ir trečia, Kornelijus paprasčiausiai nebuvo agresyvus. Jis ir elgėsi taip, kaip diktavo jam prigimtis. Bėgo, traukėsi, slėpėsi. Vis tolyn, vis gilyn į save. Savyje. Ir tik džiaugėsi, kad apimtas rūpesčių, negalvoja kol kas apie savo kūrinį, paslėptą atkampiausioj sielos kertėj.

— Stok, Jeremferdenai!

Jeremferdenas susigūžė. Efektas tikrai buvo nelauktas. Griaudintis balsas sklido iš žemės po kojomis, iš dangaus, iš oro. Visas pasaulis prabilo Kornelijaus Jedermano balsu:

— Stok! Aš kalbėsiuos su tavimi!

— Nereikia, Kornelijau. Meskit visus triukus. Nereikia su manim kalbėtis. Aš žinau, koks nemalonus jums turi atrodyti mano buvimas čia, jumyse. Aš jaučiu, kaip skausmingai jūs virpate. Nėra ko slėpti, lygiai taip jausčiausi ir aš, ir bet kuris kitas žmogus. Atiduokite man tai, ko noriu, ir aš jus paliksiu.

Jokio balso, jokio atsakymo.

Jeremferdenas sėdėjo slėny, netoliese šniokštė upokšnis. Jis pakėlė akis ir pamatė besileidžiančią nuo priešingo šlaito figūrą. Kas tai?

Tamsus siluetas priartėjo, įgavo aiškius bruožus.

— Pasitraukit iš čia. Eikit sau. Palikit mano sūnų ramybėj.

Jeremferdenas buvo matęs Kornelijaus motinos fotografiją. Jis nusijuokė;

— Jūs nepastabus, Kornelijau. Jūsų velionė motina turėjo nedidelį apgamą dešiniam smilkiny.

Moteris dingo. Jeremferdenas sudrebėjo ir žengė atatupstas:

— Salin!

Sįsyk jo paties motina tiesė į jį rankas, ir Jeremferdenas ne išsyk susiprotėjo, kad Kornelijui taip pat buvo rodęs savo tėvų fotografijas. Jo kadaise mirusi motina žengė visai kitaip, ir šypsena buvo kitokia. Jeremferdenas matė tai aiškiai. Tačiau dėl to darėsi tik šiurpiau. Atrodė, kad priešais atgaivintas lavonas, zombis, galvanizuota mumija.

— Ak, Kornelijau, liaukitės. Nebūkite vaikas.

Ir ši figūra paklusniai ištirpo ore, tačiau Jeremferdenas jautė, kad jis nėra jau toks saugus, kaip įsivaizdavo iš pradžių. Kornelijus galėjo padaryti jam poveikį. Galėjo. Nors tuo tarpu šis poveikis nedidelis ir nereikšmingas. Tačiau jis buvo, štai kas. Jis buvo, su kartėliu pagalvojo Jeremferdenas. Aš turiu labiau saugotis. Niekada negali visko žinoti, visko numatyti. Net ir silpnas padaras užspeistas gali tapti pavojingas.

Tą akimirką jis sumojavo rankomis ir nugriuvo. Žemė subangavo po kojomis, virto pelke, skystu juodu dumblu, kuris traukė Jeremferdeną, čiulpė gelmėn.

— Kokie niekai, Kornelijau! Liaukitės...

Septyngalvis slibinas, švirkščiantis iš šnervių skystą degančią lavą, didžiulis kaip aerolaineris, leidosi iš dangaus, tiesdamas nagus į Jeremferdeną.

— Viešpatie, Kornelijau, jūs kaip vaikas. Jūs kliedit.

Ramus tonas Jeremferdenui kainavo nepigiai. Viskas buvo iš tiesų įspūdinga, košmariška. Bet svarbu neleisti, kad Kornelijus taptų padėties viešpačiu. Šiame žaidime jis, Jeremferdenas, žaidžia baltosiom figūrom.

Kornelijus jautėsi pažemintas. Visos pastangos veltui. Na ką, ką jis galėtų padaryti? Nužudyti? Deja... Jeremferdenas ne jo vaizdinys, kurį jis gali sukurti ir sunaikinti, kai nori. Jeremferdenas — pats savaime.

Rasti būdą numirti pačiam? Kaip? Naivu ir nerealu.

Išgyventi ką nors? Kokį nors stiprų jausmą ar skausmą, kuris persiduotų Jeremferdenui, padarytų jo buvimą čia nepakenčiamą, pražudytų jį ar priverstų trauktis, atsisakyti savo ketinimų, palikti Kornelijų ramybėj? Tačiau kas, tik panorėjęs, įstengtų išgyventi ką nors panašaus? Prisiminti ką nors, kas sužadintų stiprią emociją, pervertų kaip elektra, kaip žaibas Kornelijų, o su juo ir jo priešą? O ką prisiminti, jei pats

aštriausias išgyvenimas tebuvo kelios dienos, praleistos kalėjime? Nei elektros, nei žaibo. Nieko, tik neviltis. Gal neviltis, jeigu labai stipri?.. Tačiau ji nebuvo tokia stipri, o dirbtinai sužadinti nevilties jis nemokėjo. Pagalvok, Kornelijau. Pamąstyk. Yra ginklas. Vadinasi, turi būti ir skylės. Negali nebūti. Negali.

Jeremferdenas laukė. Kaip ilgai? Šito jis nežinojo. Amžinybė praėjo, atrodė, o paskui dar viena amžinybė, ir dar. Jokių permainų. Juodas žvaigždėtas dangus. Ir negyvos, atšiaurios uolos aplink. Jis suprato, kad Kornelijus mąsto. Jis ieško išeities, ieško būdo apgauti priešą, jokių abejonių. Nepavyks! Net jeigu reikės kažin kiek ilgai čia sėdėti. Jeremferdenas lauks. Jis davė sau žodį, ir tesės.

14. — Aš nenoriu jūsų nei gąsdinti, Kornelijau, nei, tuo labiau, bausti,— tyliai šnekėjo Jeremferdenas.— Jūs didis žmogus, didis išradėjas, tatai akivaizdu, ir vien iš dėkingumo mano liežuvis stingsta, nenori ištarti tų grasinimų, kuriuos yra ištaręs šimtus ir tūkstančius kartų. Atiduokite man, ko prašau, ir mes išsiskirsime. Jei ne, aš sunaikinsiu jus, jūsų protą ir jausmus. Viską! Jūs tapsite krevete, protu ir jausmais jūs prilygsit vikšrui. Aš būsiu priverstas tą padaryti — išlukštenti jus kaip svogūną, nuimti lukštą po lukšto, sluoksnį po sluoksnio, kol prisikasiu iki branduolio, iki tos vietos, kur jūs slepiat lobį. Mano žmonės laukia tik ženklo, kad galėtų išvynioti šilkinį kokoną, vadinamą Kornelijum Jedermanu. Prieš juos jūs bejėgis. Jūs — niekas, Kornelijau. Jie paims galą gijos, iš kurios nuaustas šis jūsų pasaulis, patrauks... ir viskas. Patikėkite, jie sugebės tą padaryti.

— Bet tada dings ir mašina, nes ji — šito pasaulio dalis,— pasakė Kornelijus, išeidamas iš už uolos.— Na, geral. Eime. Aš parodysiu jums, kur ji yra.

— Kur? — paklausė Jeremferdenas.

— O! Toli praeity. Tenai, kur jūs niekad nerastumėt. Pradžioje.

Ir Kornelijus nuvedė Jeremferdeną vingiuotais takeliais atgal, į savo praeitį. Jis atvėrė prieš jį visas duris, parodė visas savo atminties saugyklas. Jie skverbėsi į tą kraštą vis toliau, vis giliau, ir Jeremferdeno akims atsiskleidė aibės Kornelijaus gyvenimo scenų, nemalonių situacijų, su kartėlio apnašom, laimingų akimirkų, kibirkščiuojančių tarsi vynas žvakių šviesoj. Naktų košmarai, kūrybinės nesėkmės, nelaimingos

meilės, niekam neišpažinti jausmai, žalingi įpročiai, nuodėmingos mintys, išsipildę ir neišsipildę lūkesčiai. Jaunystė, vaikystė... Kornelijus neslėpė nieko. Nepavargdamas jis vedžiojo Jeremferdeną iš vienos vietos į kitą. Lengvai apversdavo skrynias, išpildavo malonius prisiminimus Jeremferdenui po kojų. Arba suspausta širdim atverdavo užrūdijusius girgždančius vartus, ir tada ant jų griūdavo širdgėlų ir nuoskaudų lavinos. Kuo toliau į praeitį juodu ėjo, tuo šviesesnis darėsi kraštovaizdis, tuo mažiau slėptuvių, pilnų skausmingų pojūčių, tuo daugiau džiaugsmo ir ramybės. Aibės veidų, žodžių, jausmų, drabužių, daiktų praslinko pro Jeremferdeno akis, tarsi galerijoj. Visa tai turėjo padaryti ir padarė jam įspūdį, tačiau visai ne tą, kokio tikėjos ir laukė Kornelijus. Jeremferdenas nė akimirką nesiliovė skeptiškai šypsotis. Lūkesčiai, kad Jeremferdenas, praėjęs visą Kornelijaus gyvenimo kelią, pakeis savo pažiūras, nuostatas, pats pasikeis, žlugo. Karalius Čedis, panorėjęs įveikti išminčių Vasištą, pats tapo išminčium Višvamitra. O Jeremferdenas nesiliovė šypsotis.

— Ak, Kornelijau, liaukitės. Tai jus žemina. Tai neverta jūsų puikaus matematinio proto. Jūs sutrikęs ir pametęs galvą. Prisipažinkit ir pamatysit: pasidarys lengviau. Nemanykit, aš viską suprantu kuo puikiausiai: jūs paprasčiausiai pats nežinot, kaip užbaigt šią istoriją. Jūs norėtumėt išeit iš jos garbingai, bet... motoras sukasi tuščiai, jei taip galima pasakyti. Aš matau jūsų sąmyšį: iš pradžių jūs tikitės išgąsdinti mane pabaisom, paskui, kai nepasiseka, jūs blaškotės, nežinodamas ko griebtis. Aš per daug gerai jus pažįstu ir suprantu, kad įvedėt mane į labirintą, tikėdamasis, jog aš išsigąsiu, pasiklysiu, užsimiršiu. Jūs tikėjotės, kad visas šis šlamštas, atleiskite už mano toną, kuriuo užgriozta jūsų atmintis, kaip nors paveiks mane, užhipnotizuos, ir aš užmiršiu hipnotiškam sapne, ko čia atėjau, pasikeisiu, tapsiu kitoks ir atsisakysiu savo planų. Ar ne taip?

— Ir taip, ir ne,— atsakė Kornelijus.— Iš tiesų, jūs labirinte, bet aš neįvedžiau jūsų į jį, nė piršto nepajudinau, kad įviliočiau jus į labirintą. Jūs pats atėjote. Jūs atsidūrėte labirinte, o iš pat pradžių, vos įžengęs į... mane, į mano sielą. O gal netgi dar anksčiau. Tada, kai atėjote į mano kamerą, kur aš laukiau bausmės. Taip, tai labirintas. Tačiau neįprastas, ne griežtai taisyklingas klasikinių sodų labirintas, ne rytietiškas rebusas. Šio labirinto sienos — kalnai, kuriuos čia radot, ir slėniai, ir lyguma, ir vienišas paukštis danguj. Jūs

apie tai nepagalvojot. Dar anksčiau — tai mano namų sienos, jūros krantai, daiktai, kuriuos mes matėme ir lietėme, galop mūsų žodžiai, poelgiai ir mintys. Jūs, pats to nežinodamas, paklusniai ėjot labirintu, kuriuo aš jus vedžiau. Jūs jo nematėt. Nesupratot, kad jau seniai esat labirinte, kur net jūsų troškimai pavirtę labirinto sienom. Nesupratot kaip tik todėl, kad tai netaisyklingas labirintas, nesimetriškas. Jūsų akis iškart pagautų matematiškai gryną labirinto sandarą, ir jūs nesiduotumėt lengvai įviliojamas į spąstus. Visuose jums žinomuose labirintuose yra įėjimas ir išėjimas, jie veda kur nors. Šitas neveda niekur. Jūs įeinat į jį, ir viskas. Tai beprotiškas labirintas, nes čia negalima įžiūrėti jokios schemos, jokio plano, jokio proto prisilytėjimo, dėsningumo, periodiškumo ar panašiai. Viso to čia nėra. Yra vien tik žengimas pirmyn, vien tik progresas (ar regresas, jeigu norite), žodžiu, begalinis klaidžiojimas, kelias į vieną galą.

— Bet ir visas gyvenimas, visas pasaulis tada yra toksai labirintas. Aš nesuprantu jūsų tikslo, Kornelijau, jeigu jūs apskritai jį turėjot.

— Taip, pasaulis — tai labirintas. Bet čia jūs atsiduriat dar viename labirinte. Tai labirintas labirinte, jeigu norite. Iš jo neįmanoma išeiti. Tai tinklas, į kurį jūs pakliūnat ir neįstengiate išsiveržti iš jo. Jūs niekados nerasite tos mašinos, Jeremferdenai. Geometrinės erdvės savybės tokios...

— Ak! Nejuokinkite manęs, Kornelijau. Mes su jumis ne kur kitur, o čia, neužmirškite. Apie kokias geometrines erdvės savybes galima kalbėti? Juk net erdvės čia nėra.

— Būtent,— atsakė Kornelijus.— Ir todėl jūs galite atsisėsti ir niekur neiti, o vis dėlto tuo pat metu jūs žengsite vis pirmyn ir pirmyn. Ten, jūsų pasauly, jūs galėtumėt rinktis — eiti ar ne. Čia pasirinkimo nėra.

Jeremferdenas tylėjo labai neilgai.

— Ir vis dėlto tai nieko nekeičia. Todėl, kad man rūpite jūs, o jūs čia, su manimi, tuose prakeiktuose jūsų labirintuose. Galite kiek tik norite mėtyt pėdas. Problema čia ne geometrinė, aš jau nekalbu apie visas metafizines problemas, mums iškylančias. Problema psichologinė, ir faktiškai ji jau išspręsta. Bet jeigu iš tiesų, kaip jūs sakote, surezgėt šį labirintą, kuo aš apskritai abejoju, tai surezgėt jį greičiau sau, o ne man. Manęs, kaip matot, neveikia jūsų „geometrinės erdvės savybės", aš nepamirštu savo tikslo, nes žiūriu į viską realiai, o štai jūs... Apie jus taip nepasakysi. Aš suprantu jus. Jūs sugalvo-

jot labirintą, norėdamas pats pasiklysti jame, užmiršti mašiną, užmiršti, kur ją paslėpėt. Bet, kaip jau sakiau, tai išspręsta psichologinė problema, tik jūs apie tai nežinojot. Paaiškinsiu jums. Būdavo daromas toksai eksperimentas. Žmonėms siūlydavo negalvoti apie geltoną beždžionę. Įsivaizduoti, ką tik jie nori, tik išmesti iš galvos geltoną beždžionę, užmiršti ją. Ir ką? Žmonės, kurie lig tol niekad gyvenime nebuvo pagalvoję apie jokią geltoną beždžionę, dabar neįstengė galvoti apie nieką kitą. Jie iki smulkmenų aiškiai įsivaizdavo geltoną beždžionę, ir kad ir ką darė, o geltona beždžionė, tarsi tyčiodamasi iš jų pastangų, atkakliai, nepaliaujamai, įkyriai šokinėjo prieš jų akis. Niekam nepavyko jos užmiršti. Nepavyks ir jums.

Po kiek laiko pridūrė:

— O dėl to, kaip turėčiau išeiti iš jūsų labirintų, jūs nesirūpinkit, Kornelijau. Tai mano reikalas.

15. Jeigu mūsų tikslas būtų parašyti tikrą novelę ar romaną, mes greičiausiai baigtume kūrinį tuo, kad Kornelijus vis dėlto parodė diktatoriui mašiną. Mes pavaizduotume tą nuostabų daiktą, besileidžiantį iš dangaus, spindintį, žaižaruojantį, užprogramuotą sukurti laimę. Kiek nori laimės. Mes parodytume Jeremferdeno džiaugsmą, aprašytume jo akių žvilgsnį ir susijaudinimą. Papasakotume, kad Jeremferdenas pametė galvą, žengė prie mašinos, puolė prie jos, atsidavė jai, jeigu leistina taip pasakyti. Tapo laimingas, užmiršo rūpesčius, užmiršo, ko buvo atėjęs, užmiršo Kornelijų, užmiršo, kad jis diktatorius, užmiršo Imperiją, viską... Jis gėrė laimę didžiuliais svaiginančiais gurkšniais, jausdamas vėsų, gaivų jos skonį. Jis skendėjo laimėj, grimzdo į laimės bangas. Ir t. t.

Galima būtų pridurti, jog Kornelijus iš tiesų puoselėjo šią viltį, tačiau, žinoma, Jeremferdenas ne tokia žuvis, kad šitaip lengvabūdiškai prarytų jauką. Ir kai mašina tikrai ėmė leistis iš dangaus, tyliai, bet didingai gausdama, milžiniška lyg krištolo katedra, Jeremferdenas tik traukės atatupstas, prisimerkęs, kad neakintų spindintys špiliai, briaunos, laiptų pakopos. Taip. Čia buvo JI. Jo svajonė. Jo tikslas. Tačiau jis neprarado galvos. Suprato, kad jam ji mirtinai pavojinga. Ji — visiems, išskyrus jį, Jeremferdeną. Laimė, asmeninė laimė, nėra jo gyvenimo tikslas. Jeremferdenui tai per menka, per daug žmogiška, per daug primityvu ir archaiška. Jam, diktatoriui, ji — mirtis.

Jeremferdenas prisivertė nusigręžti nuo mašinos ir pažvelgė į Kornelijų. Šis sėdėjo ant žemės, sukryžiuotomis kojomis, kažkokia turkiška poza. Juodas apsiaustas, pavargęs, iškankintas veidas, raukšlės kaktoj. Jeremferdenas pajuto jam gailestį.

— Štai ir viskas, Kornelijau,— pasakė jis.— Štai ir viskas.

Kornelijus nuleido galvą ir valandėlę tylėjo. Kai jis pakėlė akis, Jeremferdenui nepatiko, kaip jos tvykstelėjo.

— Taip, Jeremferdenai, viskas. Mašina priklauso jums.

— Nė trupučio neabejojau, kad taip ir bus.

— O aš, prisipažinsiu, abejojau,— negarsiai kalbėjo Kornelijus.— Mane graužė spiečiai abejonių. Apgalvojau aibę būdų, kaip apsiginti nuo jūsų, kaip apsaugot nuo jūsų savo kūrinį. Nė vienas netiko. Labai sunku paspęsti spąstus tokiam žmogui, kaip jūs.

— Aš kaip reikiant pasiruošiau. Jūs be reikalo vargot, Kornelijau. Viskas perniek.

— Ne, ne perniek. Ne perniek, Jeremferdenai. Ką jūs jaučiat dabar?

— Aš patenkintas,— atsakė Jeremferdenas, vėl žiūrėdamas į spindintį rūmą.— Jūs pralaimėjot, o aš laimėjau. Ir aš patenkintas.

— Jeremferdenai! — šūktelėjo Kornelijus.

Jeremferdenas krūptelėjo ir atsisuko. Kornelijus atsikėlė nuo žemės. Jis pasilenkė ir nusišypsojo.

— Jūs pralaimėjot, Jeremferdenai.

Jeremferdenas iš pradžių nesuprato. Kur klaida? Kur? Kornelijus žengė prie mašinos.

— Kodėl pralaimėjau? Ne!

Kornelijus užkopė žiburiuojančiais laiptais. Mašina suvirpėjo, atgijo. Jos viduje skambėjo muzika. Kornelijus sustojo aikštelėj ties įėjimu ir pasižiūrėjo į Jeremferdeną.

Ir tada trenkė žaibas — Jeremferdenas viską suprato! Taip. Čia pralaimėjimas. Tikras. Jis pats paspendė sau spąstus. Įprasto pasaulio logika jį apgavo. Kas iš to, kad ne jis, o Kornelijus įžengė į laimės mašiną? Juk Jeremferdenas vis tiek yra čia, pasaulyje, kuris vadinasi Kornelijus Jedermanas. Taigi...

— Ne!!!

Kornelijus dar sykį šyptelėjo, pamojo ranka ir peržengė slenkstį į laimę.

16. Mūsų karta tik pradėjo lankyti mokyklą, kai iš Paukš-

čių kalėjimo prasiskverbusi žinia apie sėkmingą atentatą uždegė patriotų širdis. Maištas, pilietinis karas, Imperijos žlugimas — visa tai mums, vaikams, buvo nė motais. Turėjome savo rūpesčių. Nieko neišmanėme apie to meto herojus. Girdėdavome jų vardus ir pavardes, tačiau nieko nežinojome apie juos pačius, ir mums jie nerūpėjo. Pačių žymiausių portretai buvo spausdinami sąsiuvinių viršeliuose, bet ir čia jie domino mus tik todėl, kad jų veidai prašyte prašėsi pripiešiami barzdų ir auskarų ir paverčiami piratų fizionomijom. Mums nė į galvą nešovė, kad žmonės nuo sąsiuvinių viršelių dar gali būti gyvi. Manėme, kad jų seniai nebėra, jei jie priklauso istorijai.

Jau po mokyklos man pasitaikė nuvažiuoti į Pietus. Vietos, kuriose atsidūriau, buvo visiškai svetimos. Tačiau manęs visą laiką neapleido jausmas, kad esu be perstojo stebimas. Negana to, žmogus, kurio dėmesį aš jaučiau ir nervinausi, turėjo būti gerai man žinomas. Jau ir anksčiau esu ne sykį pakliuvęs į jo akiratį. Taip man atrodė. Jeigu čia deja vu reiškinys, tai jis aiškiai užsitęsė. Aš griebiausi tam tikrų triukų, kurie, mano manymu, turėjo padėti atskleisti mano persekiotoją. Aš sustodavau prie vitrinų ir tyrinėdavau gatvės atspindį jose, bene pamatysiu tą, kurio žvilgsnį jaučiau nugara. Aš skubėdavau gatve, o paskui staiga atsigręždavau. Nieko. Jokio rezultato. Slaptasis stebėtojas turėjo būti tikras meistras, profesionalas. Ko jam iš manęs reikia?

Vieną pavakarę, palengva slampinėdamas ištuštėjusiom gatvėm, vėl pajutau tą žvilgsnį, įbestą man į pakaušį. Visai šalia. Kaip galėdamas nerūpestingiau pasisukau į vitriną, ketindamas pasinaudoti triuku, išmoktu iš špionažo romanų, ir sustingau. Tiesiai į mane žvelgė gerai pažįstamos akys. Jokių abejonių. Plakate, iš vidaus priklijuotam prie stiklo, buvo atvaizduotas Kornelijus Jedermanas. Taip, tai jo veidas šypsojos nuo miesto sienų, tvorų, stulpų. Tai jis mane sekė visą tą laiką. Veidas nuo sąsiuvinių viršelių. Tik dabar pamačiau, kad miestas pilnas šių plakatų.

Jūs turbūt prisimenat turnė, kuriuos organizuodavo Jedermano sesuo. Ji važinėdavo po kraštą ir kiekvienam mieste ir miestely rengdavo savotiškus mitingus, kurių metu dalydavosi su publika savo prisiminimais ir atsakinėdavo į šimtus įvairiausių klausimų. Neįprastas susitikimas su savo vaikyste paakino mane nueiti į tokį mitingą, kuris turėjo įvykti miesto parke.

Viskas buvo kaip reikiant. Medžių šakos apkarstytos spalvoto popieriaus girliandom. Paskubom sukalta lentų pakyla. Flagštokai su vėliavom. Garsiakalbiai. Ledai ir limonadas. Publika sėdėjo tiesiai ant žolės. Pačioj pradžioj per garsiakalbius buvo paleistas himnas, įrašytas į magnetofono juostelę. Paskui ant pakylos pasirodė moteris tamsiais drabužiais ir du vyrai. Moteris — supratau, kad tai Jedermano sesuo,— atrodė ryžtinga, kupina jėgų ir gyvenimo prasmės suvokimo. Sausa kieta ranka ji išrovė mikrofoną iš lizdo, nuėjo prie pakylos krašto:

— Gerbiama publika! Siandien, dabar, šią akimirką mano pirmas ir didžiausias noras — supažindinti jus su Kornelijum Jedermanu!

Po pirmų žodžių ji padarė efektingą pauzę. Publika nuščiuvo. Įtampa, augantis dėmesys. Tada, reikiamu momentu, ji mostelėjo ranka, ir abu vyrai žengė į priekį. Ovacijos, aplodismentai.

Aš ne iškart supratau, kas vyksta. Stovėjau gan toli nuo pakylos. Paprašiau kaimynės žiūrono. Visai čia pat pamačiau drėgnas akis ir minkštą veidą. Apstulbau. Nebuvau pasiruošęs. Man šypsojosi Kornelijus Jedermanas.

Jis buvo gyvas! Jis stovėjo čia, prieš minią. Nenorėjau tikėti. Jis ir kiti jo laiko herojai man atrodė kone priešistoriniai. Nerealūs.

Aš smulkiai neaprašinėsiu, kas ten dėjos tą popietę. Visi daugiau ar mažiau žino, kaip vyksta panašūs renginiai. Antrasis vyras, kaip spėjau, turėjo būti Jedermano svainis. Jis atliko pagalbinį vaidmenį: prižiūrėjo Kornelijų, kartkartėm paduodavo stiklinę vandens savo žmonai ir pan. Nei jis, nei Kornelijus neištarė nė pusės žodžio per visą mitingą. Kalbėjo vien tiktai moteris. Ji buvo gerai išmokusi savo vaidmenį, įsijautusi į jį. Ornamentuotomis frazėmis, kaip tikras oratorius, ji piešė savo ir brolio vaikystės vaizdus, laimės mašinos kūrimą. Siurpas ėjo per nugarą, kai ji pasakojo apie Kornelijaus kalėjimą ir t. t. Ji verkė ir juokėsi, ir publika taip pat verkė ir juokėsi sykiu su ja.

Aš beveik nesiklausiau, ką ji kalba. Nenuleidau akių nuo Kornelijaus Jedermano. Žiūrėjau ir žiūrėjau į tą gyvą iškasenį, atvestą čia ir pastatytą ant scenos, kad kiekvienas galėtų pamatyti. Stai jis! Tas, kuriam mes visi turime būti dėkingi. Mesijas, pasiaukojęs dėl mūsų, įkalinęs savyje blogį Jeremferdeno pavidalu. Absoliučiai laimingas žmogus. Stai kaip jis

atrodo! Žmogus — laimės mašina. Žmogus, kuris išlaisvino mus iš gėdingos vergijos. Aš žiūrėjau į publiką, į veidus, ir mačiau, kad beveik visi galvoja tą patį. Išsižioję jie klausėsi gražbylystės, sklindančios iš garsiakalbių, mito, kurį paskui perduos savo vaikams ir savo vaikų vaikams.

Saulė jau kybojo ties medžių viršūnėm, šešėliai ištįso, o aš nenuleidau akių nuo Kornelijaus Jedermano. Jis šypsojosi, visą laiką šypsojosi. Nė menkiausias šešėlis netemdė giedro jo veido. Nė vieną akimirką. Aš mačiau, kaip svainis patyliukais išvyniojo saldainį ir įkišo Kornelijui į burną. Ir tiktai kol šis čiulpė saldainį, šypsena dingo, bet netrukus vėl atsirado. Tai buvo laimingo žmogaus veidas, jokių abejonių. Tačiau kažkas tragiška glūdėjo stabilioje išraiškoje. Pasakyčiau, kad šis veidas man priminė antikinės tragedijos kaukę.

Krūmuose sučiulbo lakštingala.

— Šis pasaulis,— skambėjo iš garsiakalbių,— mūsų pasaulis, laimingas pasaulis, kuriame mes gyvename, yra Kornelijaus Jedermano kūrinys! Jo valios rezultatas! Jo sapnas.

Aš krūptelėjau. Supratau, kad tai tik retorinės figūros vingis, daugiau nieko, tačiau vis tiek apsidairiau. Netoliese, atsirėmę į motociklus, stovėjo keletas uniformuotų vyrų su baltais šalmais ir šunų galvomis prie diržų. Žinojau, kad jų paskirtis čia — žiūrėti tvarkos. Tačiau širdyje trumpam šmėkštelėjo tamsi nuojauta: šis pasaulis — Kornelijaus Jedermano kūrinys, tačiau ne kur kitur, o Kornelijaus sieloj ištirpęs Jeremferdenas — blogis. Ar be pėdsakų? Ar neatsispindės tai Kornelijaus kūriny? Ir, jeigu taip, kas tada?

Ūmai nejauki tyla nutraukė mano mintis. Tylėjo garsiakalbiai, nutilo lakštingala krūmuose. Pakėliau galvą ir sudrebėjau. Į mane nuo sienos, kietai sučiaupusi lūpas, žvelgė žila moteris. Visa tūkstantinė minia atsigręžė ir įsmeigė akis į mane. Pasijutau tarsi nuogas. Sunerimę policininkai žengė artyn prie manęs, o žmonės baimingai traukės tolyn, palikdami tuščią ratą, tarsi būčiau raupsuotas.

Ėmiau eiti ataupstas. Dar sykį pažvelgiau į pakylą, į besišypsantį vyrą. Galiu prisiekti, kad ir jis dabar žiūrėjo į mane. Įdėmiai ir veriančiai. Ir nuo šio žvilgsnio jo šypsena staiga prarado savo neapibrėžtumą. Ji tapo paslaptinga, ironiška, ir jeigu ne minkšta, bedantė burna, galėtum pagalvoti, kad man, mums visiems, šypsosi sfinksas.

BIBLIOGRAFIJA

Senas namas. Nemunas, 1974, 10, p. 4—7. Pavadinimas „Tuščias namas". // Kn.: Pasaulis be ribų. V., 1977, p. 5—19
Rytas išaušo. Nemunas, 1974, 10, p. 7—8 // Kn.: Pasaulis be ribų. V., 1977, p. 72—79
Kolekcionierius. Nemunas, 1976, 12, p. 7—9 // Įvairių laikų istorijos. V., 1982, p. 178—189
Kentauro herbo giminė. Nemunas, 1978, 9, p. 34—39 // Įvairių laikų istorijos. V., 1982, p. 34—77
Kabantis namas. Nemunas, 1981, 8, p. 14—19, 36—41 // Įvairių laikų istorijos. V., 1982, p. 123—177
Priesaika. Pergalė, 1985, 12, p. 74—76
Chimera. Pergalė, 1985, 12, p. 76—77
Kita versija. Nemunas, 1989, 1, p. 21—23, 36—44

TURINYS

Senas namas 5
Rytas išaušo 13
Kolekcionierius 17
Kentauro herbo giminė 25
Kabantis namas 51
Priesaika 83
Chimera 86
Kita versija 89
Bibliografija 132

„NEMUNO“ ŽURNALO BIBLIOTEKA Nr. 7

REDAKCINĖ TARYBA

L. Inis, D. Kalinauskaitė, A. Katkevičius, V. Petrauskas, K. Platelis, J. Vabuolas, V. Valiušaitis

Литературно-художественное издание
Серия «Библиотека «Нямунаса»
КОНДРОТАС Саулюс-Томас
ГЕРБ РОДА КЕНТАВРА
Рассказы и повести
Художник ЮРЕНАС Альгирдас
Вильнюс, Газетно-журнальное объединение «Периодика»
На литовском языке

Grožinės literatūros leidinys
Serija „Nemuno" biblioteka"

KONDROTAS Saulius Tomas
KENTAURO HERBO GIMINĖ
Apsakymai ir apysakos

Sudarytojas ir redaktorius L. INIS
Meninis ir techninis redaktorius A. JURĖNAS
Korektorius V. OŠKINIS

Duota rinkti 1989.03.20. Pasirašyta spaudai 1989.05.17. LV 02251. Formatas 60×90¹/₁₆. Popierius spaudos Nr. 2. Garnitūra „Literatūrinė". 10 punktų. Ofsetas. 8,5 sąl. sp. l., 17,5 sąl. spalv. atsp., 8 apsk. leid. l. Tiražas 50 000 egz. Užsakymas 3860. Kaina 1 rb.
Laikraščių ir žurnalų susivienijimas „Periodika". 232050, Vilnius, Žvaigždžių 23. Spausdino V. Kapsuko-Mickevičiaus spaustuvė, 233000, Kaunas, Lenino pr. 23

90 л.

Kondrotas S. T.

Ko-206 Kentauro herbo giminė. Apsakymai ir apysakos.— V.: Periodika, 1989.—136 p.— („Nemuno" žurn. b-ka; 7 / Red. taryba: L. Inis ir kt.)

Knygoje spausdinami S. T. Kondroto apsakymai ir apysakos, skelbtos „Nemuno" žurnale, taip pat keli naujausi kūriniai. Istorijos, mitologijos motyvai, perpinti drąsia fantazija, įvairios, kiek neįprastos gyvenimo situacijos, sąlygiškas mąstymo būdas, intriguojanti paslaptis, paradoksą slepianti grakšti konstrukcija — svarbiausi autoriaus meninės kūrybos ypatumai.

Bibliogr.: p. 132.

K $\frac{4702390201—050}{M857(08)—89}$ Neskelbta—89

BBK 84L7-44
MBBK L2